

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

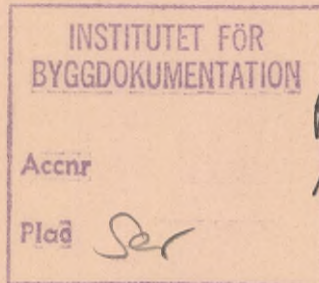

Rapport

R54:1988

**Kommunal bostadspolitik och
segregation**

**Tord Jacobson
Berth Danermark**

Byggeforskningsrådet

R54:1988

Kommunal bostadspolitik och segregation

Tord Jacobson
Berth Danermark

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 83 13 95 - 5
från Statens Råd för Byggnadsforskning till Institutionen
för Sociologi vid Högskolan i Örebro, Örebro

REFERAT

Studiens bakgrund utgörs av den svenska bostadspolitiska ambitionen att minska segregationen på bostadsmarknaden. Genom att, i huvudsak, replikera en tidigare undersökning ges möjlighet att studera eventuella framgångar för denna målsättning.

Undersökningens syfte är specifikt att studera förändringar i boendesegregationens utveckling i Örebro, Norrköping och Karlstad mellan 1975 och 1980. Därvid redovisas även dels den kommunala bostadspolitiken som de förändringar i respektive fysisk bostadsstruktur under samma period samt dels förändringar i social/demografisk struktur. Segregationen mäts med olikhets- och segregationsindex för dels de boendes inkomst och dels för de boendes socioekonomiska positioner.

Resultaten visar att inkomstsegregationen ökat i samtliga tre kommuner : mest i Norrköping och minst i Karlstad. Örebro var fortfarande 1980, men då tillsammans med Norrköping, den mest inkomstsegregerade staden. Den socioekonomiska segregationen hade minskat något i Karlstad, något mer i Örebro men ökat i Norrköping som därmed blev den mest segregerade av de tre härvidlag 1980. Örebro som 1975 var den mest socioekonomiskt segregerade staden var 1980 detta i minst utsträckning. Om vi undantar den heterogena och svårkategoriserbara gruppen med allt från små egenföretagare till storföretagsledare med flera har även den socioekonomiska boendesegregationen ökat i alla de tre kommunerna.

Vid en jämförelse mellan indexförändringar och den förda kommunala bostadspolitiken som i de tre städerna varit av olika slag mellan 1975 och 1980 drar vi slutsatsen att denna politik kan påverka boendesegregationen, i vart fall dämpande eller accelererande. Vi finner utfall av bägge tendenserna i vår undersökning. Demografiska förändringar, näringslivsstruktur samt stallig skatte- och bostadsfinansieringspolitik är självklart väsentliga och för kommunerna mer svårpåverkbara faktorer för boendesegregationens utveckling.

I Byggnadsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

Denna skrift är tryckt på miljövänligt, oblekt papper.

R54:1988

ISBN 91-540-4877-X

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Svenskt Tryck Stockholm 1988

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord

Innehållsförteckning

1	Varför studera boendesegregation?	4
1.1	Bakgrund	4
1.2	Syfte	6
2	Den normativa dimensionen	7
3	Vad är boendesegregation?	10
3.1	Begreppsbestämning	10
3.2	Analysram	12
3.3	Disposition och läsanvisning	15
3.4	Variabelbeskrivning	15
3.5	Segregations- och olikhetsindex	21
4	Förändringar i demografisk och fysisk struktur	23
4.1	Örebro	23
	Sammanfattningsvis...	30
4.2	Norrköping	31
	Sammanfattningsvis...	39
4.3	Karlstad	40
	Sammanfattningsvis...	48
5	Inkomststruktur och inkomstsegregation	
	Örebro	49
5.1.1	- Inkomststruktur	49
5.1.2	- Inkomstsegregation	51
	- Sammanfattningsvis...	55

	Norrköping		
5.2.1	- Inkomststruktur		57
5.2.2	- Inkomstsegregation		60
	- Sammanfattningsvis...		64
	Karlstad		
5.3.1	- Inkomststruktur		65
5.3.2	- Inkomstsegregation		68
	- Sammanfattningsvis...		72
6	Klasstruktur och klassegregation		74
	Örebro		
6.1.1	- Klasstruktur		74
6.1.2	- Klassegregation		78
	- Sammanfattningsvis...		83
	Norrköping		
6.2.1	- Klasstruktur		84
6.2.2	- Klassegregation		90
	- Sammanfattningsvis...		94
	Karlstad		
6.3.1	- Klasstruktur		96
6.3.2	- Klassegregation		102
	- Sammanfattningsvis...		106
7	Analys och slutsatser		107
8	Litteratur		125
	Appendix		128
	Bilaga 1		

FÖRORD

Varje nytt forskningsprojekt är en ny erfarenhet. När vi tog itu med den uppgift vi utlovade i projektansökan visade det sig att kvaliteten på den offentliga statistiken som vi var helt beroende av, möjligheterna att ordna den på ett ändamålsenligt sätt etc. innebar en stor praktisk uppgift. I rapportens avslutande del kommenteras detta och vi försöker dra några lärdomar av denna erfarenhet. Noggranna - över tid jämförande - studier ställer speciellt höga krav på grunddata. Det är därför med viss oro vi som forskare tvingas konstatera att kvaliteten på den offentliga statistiken inom vårt forskningsområde tycks ha sjunkit mellan åren 1975 och 1980.

Vi vill tacka våra kamrater i Studiegruppen för stadsmiljöforskning vid Högskolan i Örebro för uppmuntrande tillrop under arbetets gång. Byggnadsforskningsrådets förståelse och därmed förknippad tålmodighet för oväntade och dubbla arbetsuppgifter och andra orsaker till tidsutdräkt har också uppskattats av oss. För innehållet i denna rapport är dock inga andra än författarna skyldiga.

Örebro i januari 1988

Tord Jacobson

Berth Danermark

1 VARFÖR STUDERA BOENDESEGREGATION

1.1 Bakgrund

Denna studie av segregationens utveckling tar sin utgångspunkt i två förhållanden. En som berör förändringar på bostadsmarknaden och en som är mer forskningsinriktad.

Ett av målen för den offentliga svenska bostadspolitiken har under de senaste 15 åren varit att minska segregationen i boendet. Framför allt är det en *allsidigare hushållssammansättning* som eftersträfvats i bostadspolitiska beslut från och med den stora bostadspolitiska propositionen 1974 och framåt. I det senaste mer betydande riksdagsbeslutet om bostadspolitiken från 1983 om förnyelse av äldre bostäder, det s.k. ROT-programmet, Bättre Bostäder, är ett av sex mål att *boendet skall bli mer jämlikt och integrerat*. Målformuleringarna är dock ofta vaga och opreciserade. Frågor som: vilka skall blandas, vad skall utjämnas, med vilka medel utjämningen skall ske och hur en uppnådd blandning skall upprätthållas, lämnas ofta obesvarade, något som vi återkommer till i nästa kapitel.

Den omfattande bostadsproduktionen under det s.k. miljonprogrammet bestod huvudsakligen av lägenheter i flerbostadshus och efterträddes av en period som karakteriserades av kraftigt ökad andel småhus och mindre storskalighet. En samhälleligt oönskad effekt av dessa perioder har sagts varit att de befrämjat ett särboende för skilda befolkningsgrupper och det har från flera håll framförts tesen att segregationen ökat under de senaste decennierna. Det empiriska stödet för denna uppfattning är dock svagt men det finns mycket som tyder på att så är fallet.

Man har ofta pekat på byggandet av områden med blandade hustyper och upplåtelseformer som en väg att underlätta ett mer allsidigt boende. Under det senaste decenniet har också flera exempel på förändringar i planering och byggande/förvaltning kunnat observerats. Några få *blandade* bostadsområden har etablerats. Planeringen av dessa områden har ofta haft som mål att främja en allsidig hushållssammansättning. Renoverings-, Om- och Tillbyggnadsprogrammet, ROT-, kan på motsvarande sätt bl.a. sägas vara ett exempel på en *utjämnande* strategi genom att äldres bostäder moderniseras, tillförs resurser. I vad mån dessa åtgärder ger avsett resultat för minskning av bostadssegregationen är dock hittills okänt. Så kan till exempel mer resursstarka hushåll i ägda småhus i de blandade områdena söka sig till mer homogena småhusområden efter några år och ROT-processen kan medverka till att

segregationen ökar genom att befolkningen i ett område mer eller mindre byts ut.

Den ökande medvetenheten om segregationsproblematiken och den förändrade inriktningen av planering och bostadsbyggande under framför allt den senare delen av 1970-talet utgör en utgångspunkt för denna studie. Förutom de fyra ovan nämnda inslagen i utvecklingen mellan 1975 och 1980, det vill säga : 1 - ökad andel småhus med äganderätt, 2 - minskad storskalighet, 3 - etablering av nya blandade bostadsområden och 4 - ökad sanering och ombyggnad i städernas centrala delar är ett femte inslag i utvecklingen av stor vikt, nämligen boendekostnadsutvecklingen. Under de 10 åren mellan 1965 och 1975 *sjönk* produktionskostnaderna räknat i fasta priser med 19 % för småhus och 10% för flerbostadshus. För de nästkommande 5 åren däremot *steg* produktionskostnaderna med 29 % för småhus och 42 % för flerbostadshus. Därmed hade även kostnaden per m² för flerbostadshus blivit högre än för småhus, cirka 13%. Kostnadsökningen för nyproduktion av bostäder var således betydligt snabbare än inflationsutvecklingen. Detta förhållande utgör självklart en viktig förändring av bostadsmarknaden. Även genomsnittligt har hyresutvecklingen varit kraftigare än för konsumentprisindex samtidigt som industriarbetarnas reallöner sjunkit under perioden. Sammantaget är det rimligt att anta att dessa fem förändringar av bostadsbeståndets struktur medförde förändringar av boendets sociala sammansättning. Vi ser det som en angelägen uppgift att studera *vilka* effekter dessa förändringar haft på boendemönstret.

Den andra utgångspunkten för denna studie är den detaljerade beskrivning av bland annat klass- och inkomstsegregationen i Örebro, Norrköping och Karlstad 1975 som finns redovisad i Danermark (1983). Genom att använda samma orter och, i huvudsak, samma variabler får vi en möjlighet att jämföra segregationens utveckling i orter med delvis olika kommunal bostadspolitik. Kan kommunalt agerande förstärka respektive försvaga tendenser i boendesegregationens utveckling? Vilka rumsliga processer, strukturer och relationer kan, i perspektiv av sociala och ekonomiska förhållanden och förändringar, förklara förändringar och uppkomst av nya boendemönster? De ovanstående är frågor som kommer att diskuteras i denna rapport.

1.2 Syfte

Studiens syfte är således dels att försöka beskriva förändringen i klass- och inkomstsegregationen under perioden 1975-1980 och dels ett försök att öka

kunskapen om samband mellan bostadsbeståndets fysiska och sociala struktur, samt att se i vad mån och på vilket sätt segregationen i boendet förändrades under perioden bland annat genom kommunal bostadspolitik.

2 NORMATIVA ASPEKTER AV BOENDESEGREGATION

Vi har i andra sammanhang framhållit att segregationsforskningen, utifrån ett helhetsorienterat perspektiv där samhället och dess ekonomiska, politiska och ideologiska strukturer dominerar analysen, bör koncentreras på socio-ekonomisk segregation som ser boendesegregationen som ett utslag av *resursfördelningen* i samhället, återspeglar dess skiktning och materiella distanser. Denna inställning är dock inte oomtvistad. Merparten av segregationsforskningen, och den offentliga segregationsdebatten, har utgått från resonemang om nödvändigheten av social integration. Rumslig distans mellan grupper medför *bristande kontakt* som i sin tur antas innebära att förståelsen mellan grupper försvåras. Dessa kontaktproblem mellan segregerade grupper kan även tänkas föreligga mellan materiellt likvärdiga grupper men som skiljer sig utifrån exempelvis etniska och kulturella karakteristika. SOU 1975:51 skriver: "...skiktning av bostadsområden medför risk för att olika befolkningsgrupper isoleras från varandra, vilket i sin tur kan *minska förståelsen* dem emellan. Det måste *därför* vara en angelägen bostadspolitisk uppgift att främja en allsidig hushållssammansättning i bostadsområdena." (sid 36, vår emfas).

Att en fullständig integration inte är möjlig, hur den än definieras, är uppenbart. Formuleringarna i målsättningar använder sålunda vanligen uttryck som "främja" och "eftersträva". Bakgrunden till denna strävan kan spåras till efterkrigstidens ambition, med nazismen i färskt minne, att bidra till skapandet av den demokratiska människan. Individens måste ges en fast demokratisk förankring. I bostadsplaneringen tog sig denna strävan uttryck i grannskapsenheter. Ett av den svenska grannskapsplaneringens flaggskepp, Rosta i Örebro planerades för alla samhällsklasser, ett försök att *blanda* långt före alla rikspolitiska målsättningar av detta slag. Detta försök misslyckades dock i detta avseende. De mer bemedlade flyttade inte dit vilket kan tjäna som ett exempel på de praktiska svårigheter som blandningsförsök ställs inför. En av skeptikerna till blandning som en väg till integration var Uno Åhrén, en av svensk samhällsplanerings förgrundsgestalter, som menade att social gruppbildning är en förutsättning för en fungerande demokrati. Denna syn kan sägas vara en ståndpunkt för en utjämnande strategi. Sammanfattningsvis kan vi alltså peka på att segregationsproblemet kan betonas antingen utifrån ett resursperspektiv eller utifrån ett kontaktperspektiv.

För att större klarhet skall kunna uppnås, oavsett vad som framhålls som

den viktigaste dimensionen av segregationen, är förutom de mer målrelaterade distinktioner som vi redogjort för ovan ett antal preciseringar av mer normativ karaktär om segregationen önskvärda, både för att tydliggöra debatten och för att göra bostadspolitiska målsättningar mindre svåra att planera, genomföra och utvärdera.

Dessa preciseringar kan sammanfattas under följande rubriker:

- * *På vilken geografisk nivå* kan vi tala om segregation? Trappuppgång, kvarter, administrativt statistikområde, valdistrikt, stadsdel, upptagningsområden för skolor etc.?
- * *Vilka ska blandas*, hur mycket och med vilka medel? Och hur ska dessa grupper definieras?
- * *Vad skall utjämnas* för att motverka boendesegregation? Bostädernas storlek, standard, upplåtelseform, kostnad etc.? Eller de boendes betalningsförmåga?
- * *Vad avses med kontakt och förståelse* mellan olika grupper och vilken effekt förväntas av en ökning av dem?

Är det så att det är följd effekterna av en ökad segregation där resurssvaga hushåll alltmer hänvisas till områden som är underförsörjda med resurser för skola, barnomsorg, fritid, kultur, etc som är det avgörande? Det förhållandet att det var först med uppkomsten av dessa områden, företrädesvis byggda inom miljonprogrammet, som vi fick en mer utbredd debatt och forskning om segregation i Sverige, d.v.s. efter 1964 tyder på detta. Bostadskommitten behandlar i sitt delbetänkande och slutbetänkande boendesegregationen relativt utförligt. I kommitténs betänkanden diskuteras de ovan nämnda frågorna varvid kommittén både ger ovanligt klara svar och prioriterar bland mål och åtgärder. Dessa klarlägganden avser dock segregationsproblematikens mer generella nivå. Den precision i problemanalysen som vi efterlyser gäller i första hand den lokala nivån. Där de kommunalpolitiska åtgärderna skall vidtagas. Vi vill dock lyfta fram en intressant ståndpunkt som bostadskommitten redovisar. De skriver:

"En ensidig hushållssammansättning är inte önskvärd om den är en följd av stora skillnader i hushållens levnadsvillkor. Detta innebär då också att en ensidig hushållssammansättning *är önskvärd* i den mån den är ett uttryck för likartade möjligheter att fritt välja bostäder och bostadsområden." (SOU 1986:6, sid 64, vår emfas.)

Detta kan tolkas så att det är det ovannämnda resursperspektivet som bör betonas. Det är även intressant att ställa detta citat mot citatet ovan från SOU

1975:51. Där görs ingen distinktion mellan påtvingat eller frivilligt särboende. Det är särboendet i sig som skall motverkas.

Man kan också fråga sig om boendesegregation överhuvud taget är ett problem i den allmänna uppfattningen annat än just som ett utslag av allmänna orättvisor alternativt för många invandrare, problemhushåll eller andra avvikande grupper i ett bostadsområde? Det avgörande är kanske mer att över huvudtaget få en ändamålsenlig bostad än att få bo integrerat? Vi väljer ett längre citat ur Stockholms Arbetarkommuns bostadspolitiska motion till den Socialdemokratiska partikongressen 1987 under rubriken *Boendesegregation* som ett exempel på detta:

"Priserna på bostadsrätter i Stockholms mest attraktiva lägen har stigit till en prisnivå som endast en mycket liten del av regionens invånare kan tänkas ha en möjlighet att klara av. Det är marknadsprisbildning som inte i något enda avseende medverkar till att uppfylla bostadspolitikens mål. Tvärtom leder den till stark segregation. Stockholms innerstad är på väg att bli ett reservat för rika. Utvecklingen förstärks i takt med den snabba ombildningen av hyreslägenheter till bostadsrätter.

För att stoppa bostadssegregationen krävs nu kraftfulla åtgärder. Det är synnerligen tveksamt att staten lämnat stora subventioner till ombyggnader av hus som förvandlas till privata bostadsrätter med svindlande marknadsvärden.

Det kan ifrågasättas om det är rimligt att samhället fortsätter att medverka till så betydande förmögenhetsomfördelningar från det allmänna till enskilda personer samtidigt som som befolkningen med vanliga inkomster får allt svårare att tillgodose sina grundläggande behov av bostad."

Svaren på denna typ av frågor är uppenbart normativa och vi ska inte försöka "besvara" dem. Vi vill dock kortfattat peka på även dessa mer politiska frågor eftersom vi menar att de resultat som redovisas i denna och andra rapporter om boendesegregation bör ses i ljuset också av de politiska diskussionerna.

3 VAD ÄR BOENDESEGREGATION?

3.1 Begreppsbestämning

När man till vardags talar om segregation används i regel inte begreppet helt konsekvent. Man säger ofta att ett bostadsområde är segregerat om det har en ensidig hushållssammansättning med avseende på olika kriterier. Detta är i strikt mening ett felaktigt sätt att använda begreppet. Om ett antal bostadsområden har en ensidig hushållssammansättning är *områdena homogena* och *kommunen segregerad*. Om däremot bostadsområdena har en allsidig hushållssammansättning är *områdena heterogena* och *kommunen integrerad*.

Med segregation kan avses delvis olika typer av särboende. Normalt urskiljs fyra former av segregerat boende;

- * för socio-ekonomiska grupper (inkomst-, klassegregation)
- * för ålders- och hushållstyper (demografisk segregation)
- * för invandrare (etnisk segregation) samt
- * för problemhushåll

Dessa variablers fördelning kan mätas med avseende på två olika indelningar av ett studerat område, oftast en eller flera kommuner; (a) med geografiskt identifierbara bostadsområden, boendesegregation, eller (b) med olika former för ägande och upplåtelse, bostadsmarknadssegregation. Det senare även kallat segmentering.

Därmed kan segregationsstudier få åtta olika tyngdpunkter:

	Boendesegregation	Bostadsmarknadssegregation
Socioekonomisk	1	5
Etnisk	2	6
Demografisk	3	7
Problemhushåll	4	8

Naturligtvis är inte de fyra olika sätten att kategorisera de boende oberoende av varandra. Sålunda tillhör till exempel majoriteten såväl av invandrarna som de så kallade problemhushållen arbetarklassen. Inte heller indelningsgrunderna är varandra uteslutande eller problemfria. Så till exempel kan ett geografiskt område innehålla endast en ägande- och upplåtelseform. Vi kan finna att områdets befolkning återfinns i samtliga socioekonomiska strata. Med en geografisk indelning kan detta område förefalla integrerat, heterogent. Men åtskillnaden kan likväl vara betydande. Den fattigare delen av befolkningen kan bo i äldre omoderna hus och den rikare i sanerade, renoverade hus där lägenheter "överflåts" med betydande belopp, såväl vita som

svarta. I dagligt tal skulle de flesta kalla området segregerat. Delvis beror självfallet dessa resultat på hur stora områden vi delar in vårt studieobjekt i. För att helt undvika ett sådant problem måste emellertid områdena vid geografisk indelning bli så små att det empiriska materialet blir oöverskådliga, indexberäkningar vanskliga etc. Botemedlet bör enligt vår mening i stället vara en god kunskap om studieobjektet och försiktighet vid tolkning av data.

Vid en indelning i bostadsmarknader uppstår andra problem. Så döljs exempelvis skillnader inom samma upplåtelseform. Inom gruppen småhus framträder inte skillnader mellan äldre, ofta självbyggda små och obelånade enbostadshus, bebodda av arbetare och nya, stora och styckebyggda hus med stor skattesubventionerad belåning ägda av högre tjänstemän och företagare. Även om denna indelning kan motiveras med att man därmed kan se segregationen ur ett resursfördelningsperspektiv så kan skillnader såväl i fysisk distans som disposition av resurser förbli dolda.

Vilket eller vilka av ovanstående alternativ av kombinationer som än väljs kan det/de studeras med fokus på fyra olika aspekter:

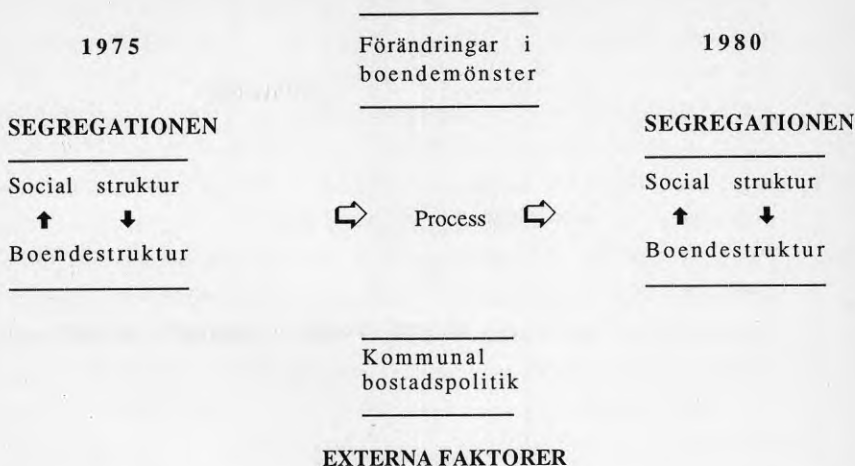
1 Utveckling	2 Orsaker	3 Konsekvenser för	4 Åtgärder på
		Individ	Kort sikt
		Samhälle	Lång sikt

Vi får därmed inte 8 utan 32 olika alternativ alltifrån kortsiktiga åtgärder för att motverka segregation av problemhushåll och etniska minoriteter till grundläggande orsaker till och långsiktiga åtgärder för klass- och inkomstsegregation sedda som en återspeglning av samhällets allmänna utveckling och resursfördelningssystem. I den allmänna debatten förefaller de förra att dominera. Därmed är det dock inte sagt att de är de viktigaste vare sig för problemhushåll och invandrare eller samhället ens på kort sikt. Vår ståndpunkt är, bland annat med hänvisning till bristen på data om segregationens utveckling under efterkrigstiden, att forskningen bör koncentreras kring socioekonomisk segregation inom ramen för en teori om samhällsutveckling och processer som genererar segregation. Kunskap om var och hur människor bor är viktig men bör inte lyftas ut ur vad som händer i samhället i övrigt, redovisas separat och diskuteras avskilt. (För en utförlig redovisning av forskning kring boendesegregationens utveckling under efterkrigstiden, förändringar i samhälle och bostadsmarknad samt för- och nackdelar med boendesegregation hänvisar vi till Danermark (1984).)

3.2 Analysram

Ovan angav vi fyra fokuseringspunkter på olika aspekter av segregation; utveckling, orsaker, konsekvenser och åtgärder. I denna studie koncentrerar vi oss alltså på de två förstnämnda. Vi ser segregationsstudier som en angelägen forskningsuppgift inom ramen för bostads- och socialpolitiska studier av den samtida välfärdsstaten. Därvid är den även tredje aspekten, "konsekvenser", en mycket angelägen men styvmoderligt behandlad forskningsuppgift. För området "åtgärder" är förhållandet mer komplicerat. Många av de bostadspolitiska målen, och därmed medlen ("åtgärder") behöver som ett första steg en mer distinkt utformning för att kunna förverkligas och utvärderas. Detta konstaterande får dock inte dölja det faktum att det finns åtgärder som kan vidtas för att öka den allsidiga sammansättningen eller åtminstone inte ytterligare öka segregationen. Vi studerar även delar av bostadsmarknads-segregationen även om studiens huvudsakliga fokus är boendesegregationen.

Att beskriva utvecklingen är huvudsyftet med denna studie. Att utveckla en övergripande teori om segregationens orsaker är en komplex uppgift. En sådan måste inkludera sociala, ekonomiska och geografiska faktorer. Till detta skall läggas en urban planeringsaspekt. Dessa faktorer spelar i sig viktiga roller för forandet av ett aktuellt boendemönster. Vi avser dock inte att på ett sådant mer heltäckande sätt försöka förklara de förändringar i boendemönstret vi registrerar. Vi avgränsar oss till att empiriskt relatera hur sambanden mellan den sociala och fysiska (i begreppet "fysisk" inkluderar vi även bestämningar av den fysiska strukturen som till exempel upplåtelseform och hustyp) strukturen i bostadsområdena förändrats mellan 1975 och 1980. Vi har också valt att betrakta den fysiska strukturen som resultatet av en förd bostadspolitik. Naturligtvis är här en viktig faktor den centrala statliga bostadspolitikerna men vi antar att den så att säga är lika för de tre studerade kommunerna och genom att fokusera skillnader i utvecklingen vill vi försöka ringa in tänkbara effekter av en mer lokal bostadspolitik. Vi kan då sammanfatta vår analysram i följande enkla modell:

Med hjälp av dessa resultat bör vi kunna föra ett förhållandevis välgrundat prövande resonemang om de orsakssamband som finns mellan den fysiska och sociala strukturen i respektive kommun. I vart fall som ett begränsat bidrag till den kunskapsuppbyggnad om segregationens orsakar som ännu saknas (Franzén 1986).

Vad vi i detta sammanhang menar med social respektive fysisk struktur, det vill säga vilka nyckelvariabler vi menar kan spegla och identifiera förändringar i dessa strukturer framgår nedan. En närmare beskrivning av hur hur vi använt oss av dessa variabler återfinns i avsnitt 3.4 .

Social struktur

Socioekonomisk

Demografisk

Inkomst

Fysisk struktur

Upplåtelseform

Ägarkategori

Hustyp

Lägenhetsstorlek

Tomma lägenheter

Vi angav ovan att vi menar att relationen mellan social och fysisk struktur också bestäms av yttre faktorer. De mest påtagliga inom den bostadspolitiska sektorn är utbud och fördelning av bostäder.

Vi ska som tidigare framhållits inte här diskutera dessa närmare utan nöja oss med att konstatera att statens inflytande på bostadsbyggandets omfattning och inriktning är omfattande. Ett exempel från den ekonomiska sfären må belysa detta. Byggsektorn har under större delen av efterkrigstiden utnyttjats som samhällsekonomisk regulator. Eftersom den statliga subventionen till nyproduktionen är omfattande (endast cirka 40 % av hyran i en nyproducerad 3-rumslägenhet i allmännyttan 1985 betalas av hushållet) blir räntenivån av mycket stor betydelse för boendekostnaderna. En sänkning av den garanterade räntan med 1 % skulle i 1985 års prisnivå medföra en sänkning av hyran med över 300 kr per månad för en 2-rumslägenhet.

Det yttersta formella ansvaret för bostadsförsörjningen inom respektive kommun åvilar kommunen själv. Men det är uppenbart att kommuner med erfarenheter av tomma lägenheter sedan början av 70-talet tvekar att producera hyresbostäder till höga kostnader och med osäker framtida finansiering, såvida inte efterfrågan är mycket stor. Kommunalpolitiskt är det mindre riskfyllt att bereda möjlighet för exploatering av småhusområden än att låta allmännyttiga bostadsföretag bygga ut motsvarande lägenhetsbestånd. De lägre kommunala investeringarna och därmed det mindre offentliga ekonomiska risktagandet kan inför utsikten att behöva subventionera tomma lägenheter te sig lockande för kommunalekonomiskt trängda lokala politiker. Dessutom är det sedan lång tid en väletablerad ambition, framför allt för barnfamiljer, att sträva efter "eget" hem, att få "rå sig själva". Det är idag både en svår och känslig uppgift att förändra de grundläggande ekonomiska och ideologiska förutsättningarna för de olika upplåtelseformerna. Valrörelsen 1985 är ett exempel på detta då Hyresgäströrelsens försök att påverka partierna till förmån för drägligare hyresvillkor mer dominerades av så kallade fribrev till villaägarna.

På samma sätt har staten för den allt mer omfattande ROT-verksamheten tillhandahållit de nödvändiga förutsättningarna. Genom det av riksdagen antagna ROT-programmet och de därtill följande ekonomiska incitamenten har den centrala bostadspolitiken i hög grad varit styrande för den kommunala bostadspolitiken. Andra sådana externa faktorer utgörs av förändringar på arbetsmarknaden. En av fördelarna med valet av de tre kommunerna Örebro, Norrköping och Karlstad är att vi därmed i möjligaste mån kunnat konstant-hålla dessa externa förhållanden (Danermark et al 1985).

3.3 Disposition och läsanvisning

Rapporten fortsätter med en kort beskrivning av de variabler vi använder som indikationer på den sociala och fysiska strukturen. Samtidigt kommenteras några av de problem som är förknippade med utnyttjandet av denna typ av data. Områdesindelningen, samt sättet att mäta graden och förändringen av segregationen, diskuteras avslutningsvis i detta kapitel. Kapitel 4 är en genomgång av förändringarna i den demografiska och fysiska strukturen i de studerade tätorterna. Inkomst- och klassegregationens styrka och förändring presenteras i de två följande kapitlen, 5 respektive 6. Efter dessa tre mer empiriskt inriktade kapitlen är det så dags att försöka knyta ihop det hela. I det avslutande sjunde kapitlet försöker vi spåra de mönster som kan finnas i vårt material. Vi relaterar dessa mönster till vår analysmodell och diskuterar bland annat frågan hur den faktiskt förda kommunala bostadspolitiken påverkat segregationens mönster och utveckling.

För den läsare som inte är utrustad med stort tålamod eller har ett särskilt intresse för en speciell kommun eller för detaljer rekommenderas att i kapitlen 4 till 6 endast läsa det som avslutar varje avsnitt och som inleds med "Sammanfattningsvis...". Dessa sammanfattningar ger tillsammans med de inledande och det avslutande kapitlet en heltäckande bild av innehållet i denna rapport. Vi har dock valt att beskriva det empiriska materialet noggrant även om detta leder till att dessa kapitel blir tunglästa. Skälet för vårt val är att det för de mer intresserade skall finnas möjlighet att gå vidare i analysen. Den viktigaste orsaken är dock att läsaren skall ha en möjlighet att kunna pröva hållbarheten i våra avslutande resonemang.

3.4 Variabelbeskrivning

I avsnitt 3.2 angav vi vår ram för analysen av inkomst- och klassegregationen. De viktigaste av de variabler som ingår i denna ram skall vi beskriva i detta avsnitt.

OMRÅDESINDELNING

Då vi mäter boendesegregation som rumsligt särboende mellan grupper med dels olika inkomster och dels olika klasstillhörighet blir områdesindelningen av avgörande betydelse för indexens storlek. Generellt gäller att ju mindre områden vi använder ju högre blir index. Den minsta tänkbara enheten är

kvarter och delar av kvarter. Med en områdesindelning av sådan storlek blir emellertid antalet områden överskådligt och förändringstendenser svåra att urskilja även om markanta åtskillnader i särboende som döls inom områden av större storlek blir möjliga att identifiera.

Eftersom vår avsikt är just att mäta förändringar i boendesegregationen mellan 1975 och 1980 har vi sökt att använda samma områdesindelning för denna studie som vårt jämförelsestudie, Danermark 1983. Indelningen utgörs av de administrativa så kallade nyckelkodsområden som används i offentlig statistik bland annat Folk- och Bostadsräkningarna, FoB. Denna indelning har dock tyvärr ändrats av de tre kommunerna, i vissa fall i väsentlig grad. För att i görligaste mån eliminera fel av denna karaktär har vi utfört en omfattande och tidsödande jämförelse av kodindelningen på så kallad sexsiffernivå, i allmänhet kvarter, mellan 1975 och 1980. Därvid har vi förtecknat 1980 års nyckelkodområden för den områdesindelning som användes för 1975. Dessa förteckningar har därefter kontrollerats av tjänstemän på de tre kommunernas statistik- och planeringsavdelningar vilka på ett förtjänstfullt sätt lagt ner tid på att hjälpa oss att hitta rätt i denna sifferdjungel.

På grund av nybyggnation har antalet områden ökat med två i Örebro till 42, i Norrköping med 3 till 39 och i Karlstad med 4 till 34. Dessa områden är i sin tur indelade i fem olika kategorier, områdestyper, efter hustyp och upplåtelseform. Antalsmässigt fördelar de sig delområdena enligt följande i de tre städerna:

	Örebro	Norrköping	Karlstad
Innerstad	5 (5)	7 (7)	4 (4)
Hyresrätt	11 (13)	12 (12)	11 (11)
Bostadsrätt	4 (3)	3 (3)	1 (0)
Småhus	18 (16)	14 (11)	10 (8)
Blandade	4 (3)	3 (3)	8 (6)

Summa	42 (40)	39 (36)	34 (30)

Tabell 3.4.1 Antal områden i olika områdestyper i Örebro, Norrköping och Karlstad 1980 (1975)

Minskningen av antalet hyresrättsområden i Örebro beror på omklassificering. Ett område har förts till småhus- och ett till blandade områden. I Karlstad har ett befintligt område omklassificerats från hyres- till bostadsrätt och ett stort heterogent område som 1975 betecknades som ett hyresrätts-

område delats varvid det ena kvarstår som hyresrättsområde och det andra klassificerats som blandat.

Områden med mer än 74 % av lägenheterna i småhus, oavsett upplåtelseform, kategoriseras som småhusområden och områden med 26 till 74 % småhus som blandade. Flerbostadshusområdena indelas efter upplåtelseform, bostads- och hyresrätt varvid de senare dessutom indelats i innerstad och "övriga flerfamiljshusområden" vilka vi i fortsättningen för enkelhetens skull men något oegentligt kallar för hyresrättsområden.

Den gemensamma karakteristiken för samtliga delområden oavsett typ är att de i största möjliga utsträckning skall utgöra bostadsområden som av de boende upplevs som avgränsade och sammanhållna. De bör även avgränsas av någon form av "naturlig" barriär; gata, väg, annat slag av bebyggelse, naturområde etc. För småhus- och flerbostadshusområden byggda från 1945 och framåt, ofta i form av grannskapsenheter, är detta enkla påtagliga indelningar. Problemen ökar ju närmare stadskärnan vi kommer. I en delstudie, som inte redovisas i detta sammanhang, har vi detaljstuderat områdesindelningen i Örebro. För att uppnå en indelning med ovanstående krav och som beaktar skillnader i hustyper och upplåtelseformer men även väsentliga skillnader inom till exempel en upplåtelseform ökade antalet delområden till 65.

Sammantaget måste vi konstatera att arbetet med områdesindelning och korrigerig mellan två mättilfällen är en betungande del i segregationsstudier. Avvsaknaden av gemensamma, välmotiverade kriterier för områdesindelning och som gör statistiska data lättillgängliga och därmed inte så ekonomiskt och tidsmässigt dyrbara som för närvarande är en betydande brist för segregationsforskning av olika slag. Denna brist försvårar även jämförelser mellan olika slag av segregationstudier då de använder en mängd olika kriterier för områdesindelning. För en utförligare diskussion om detta problem och om vår områdesindelning se Danermark 1984 respektive 1983.

INKOMST

Det inkomstbegrepp vi använder är sammanräknad inkomst. Denna utgör inkomst av tjänst och kapital samt av fastigheter, tillfälliga förvärvsverksamheter och rörelser. Huvudskälet för att använda detta inkomstbegrepp och inte det alternativa disponibel inkomst är, förutom att det är det mått som användes i studien av förhållandet 1975, att den sammanräknade inkomsten bättre speglar hushållens kapacitet på bostadsmarknaden. Skattesubvention-

erna till småhusboendet i form av ränteavdrag utgör ju en avgörande finansiering av boendekostnaden i egna hem. Detta stöd ökar ju högre bruttointkomst husägarna har. Vi behöver således ett inkomstbegrepp som speglar detta möjliga avdragsutnyttjande. De statliga bostadssubventionerna går med cirka tre fjärdedelar till småhus.

Den disponibla inkomsten som är sammanräknad inkomst minus avdrag och skatter och bland annat barn- och bostadsbidrag tillagda sägs spegla hushållens reella konsumtionsutrymme. Men som vi påpeket utgör ju avdragen för så kallat underskott i förvärvskälla (ränteavdragen) en betydande del av bostadskonsumtionskostnaden i privatägda småhus. I en delstudie, som inte heller redovisas här, har vi beräknat segregationsindex med disponibel inkomst men med avdragen tillagda. Resultatet av denna beräkning blir då ungefär samma genomsnittliga index men med den skillnaden att index för lägre inkomstgrupper huvudsakligen minskar och ökar för högre inkomstgrupper, det vill säga att de högavlönades särboende är större med detta mått än för sammanräknad inkomst. Disponibel inkomst kan dock endast användas för hushåll. Vår mätning utför vi för män mellan 35 och 49 år. Hushållen inkluderar åldersgruppen 20 till 64 år. När vi utför beräkningen för män mellan 20 och 64 år, för att öka jämförbarheten med index för disponibel inkomst, sjunker index med cirka 20 %.

Genom att välja åldersgruppen 35-49 år menar vi att vi reducerar ålderns betydelse som bakomliggande variabel till förklaringen av olika hushålls position på bostadsmarknaden. Samtidigt ser vi av skillnader och likheter i de tre nämnda index för olika mätningar att omfördelade bidrag inte upphäver särboende som betingas av nivån på bruttolönen. För en utförligare diskussion av ovanstående se avsnitt 13.1 och 13.2 i Danermark 1983.

Vi har indelat inkomsttagarna i nio grupper. Gruppgränserna framgår av kapitel 5. Valet av indelning utgår från indelningen för studien av boendesegregationen 1975. Denna indelning, densamma som SCB använde i FoB-1975, var en indelning i jämna tiotusental kronor. Danermark kommenterade denna indelning som

"..... en mer eller mindre godtycklig indelning i de nio grupperna och inte någor försök till socio-ekonomisk gruppering. Några teoretiska argument för indelningen kan inte framföras. Det är också svårt att göra eftersom inkomsten endast är ett *kvantitativt* mått."

(Danermark 1983 sid 99.)

När vi ska jämföra inkomstsegregationen 1975 och 1980 uppstår problemet att maximera jämförbarheten. Inkomstintervallen förändras och SCB använder

sig även 1980 av indelning i jämna tiotusental. Vi kan således inte använda SCB's indelning. Eftersom att en direkt jämförbarhet förutsätter att fördelningen inom respektive inkomstgrupp 1975 är känd, och någon sådan statistik är inte tillgänglig, tvingas vi att indexuppskriva gränserna för 1975 års inkomstintervall. Det visar sig då att index för lönekostnadsutvecklingen mellan 31/12 1975 och 31/12 1980 enligt Konjunkturläget 1984:1, Preliminär Nationalbudget, väl ansluter sig till konsumentprisindex för samma period. Vi har då valt det förra index, +66.77 %.

Resultaten av den procentuella fördelningen av populationen vid fastställande av inkomstgränserna för 1980 kunde i förväg endast approximativt jämföras med då tillgänglig fördelning enligt Taxopak vilken mättes på samma befolkning, 1980-11-01, men för inkomståret 1981. Denna fördelning anslöt sig då tämligen väl till inkomstfördelningen i populationen 1975. De större avvikelserna för den använda gruppen återfinns i inkomstgrupp 4 och 5 enligt kapitel 5. Bristerna med denna form av förändring av inkomstgruppgränserna är att vi kan ha olika fördelning inom grupperna 1975 och 1980 - vi känner inte ens respektive median. Men skillnaden i fördelning mellan de två åren kan också bero på den olika inkomstutveckling som ägt rum för olika inkomstgrupper. Så till exempel anger LO och SKTF att löneutvecklingen för deras medlemmar varit cirka 10 % lägre än enligt nationalbudgeten under samma period.

KLASS

Den klasskategorisering vi använder är ett marxistiskt begrepp för "bärare av bestämda samhällsstrukturer och processer". Den operationalisering av begreppet vi utnyttjar har som metod för klassanalys utvecklats av Björn Söderfeldt och kortfattat beskriven i en uppsats i Häften för Kritiska Studier nr 3/80 "Att mäta klasserna i Sverige". Utgångspunkten är rollbegreppet där roll bestäms objektivt genom den funktion den fyller i samhället samt vilken position den intar. Rollen är summan av ekonomiska, ideologiska och politiska roller med den förstnämnda som avgörande och bedöms i förhållande till deras disposition för handlande i över- och underklassens intresse. Rollerna indelas i nio rangordnade klasser enligt följande:

Underklass	Klass	1	Produktiva arbetare
		2	Reproduktiva arbetare
		3	Cirkulationsarbetare

Överklass	Klass	4	Icke-produktivt mellanskikt
		5	Produktivt mellanskikt
		6	Den ideologiska apparaten
		7	Den administrativa apparaten
		8	Våldsapparaten
		9	Kapitalister

Underklassen varierar i våra tre kommuner mellan 49.4 % i Karlstad, 53.0 % i Örebro och 59.8 % i Norrköping. Genomsnittet är således cirka 55 % vilket är en minskning med cirka 4 % mellan 1975 och 1980. Vi har inte företagit någon "uppdatering" av SCB's yrkeskodförteckning vilken rollkategoriseringen baseras på eftersom vi menar att någon kvalitativt avgörande förändring av näringsgrenar och yrkesstruktur inte skett under perioden. Ett tecken på korrektheten i detta är att antalet ej rollkodade individer senare visade sig vara mycket litet. För en detaljerad förteckning över ingående yrken i respektive klass se Bilaga 1.

På samma sätt som för inkomst mäter vi index endast för män, här mellan 20 och 64 år, förvärvsarbetande från 20 till w timmar per vecka. Att vi begränsar studien enbart till män för klass, till skillnad från studien av år 1975, är i första hand en fråga om rimlig omfattning av studien, även om vi hävdar att männens klasstillhörighet i högre grad än kvinnornas bestämmer hushållens boendemönster. Att åldersgruppen är större för klass än för inkomst beror av att vi menar att ålder inte på samma sätt för den förra som för den senare är en bakomliggande variabel. Med boendet som effekt betraktar vi inkomst som en mellanliggande variabel med klass som bakomliggande.

För en utförligare redovisning av klassbegreppet hänvisar vi förutom till det angivna arbetet av Söderfeldt även till kapitel 10 i Danermark 1983.

ÖVRIGA VARIABLER

De variabler som vi använder i kapitel 4 för att studera förändringar i social och fysisk struktur ser vi som tillräckligt entydiga varför de inte fordrar någon närmare beskrivning här.

KVALITET I DATA

Ett problem vid studier av denna typ är att SCB väljer att förändra utformningen av redovisningen av Folk- och Bostadsräkningarna bland annat i de sammanfattningstabeller som produceras. Så till exempel är åldersdata i FoB-75 uteslutna i FoB-80. Hushållsdata redovisas tillsammans med lägenhetsdata 1980 men inte 1975 med flera exempel. I FoB-85 är redovisningen återigen förändrad.

När det gäller tillförlitligheten i FoB-data kan vi konstatera att vi funnit en del märkliga uppgifter. I vissa områden har antalet lägenheter byggda före 1940 samt mellan 1975 och 1980, vilka för oss varit två igenkännliga kategorier, ökat mellan 1975 och 1980! Vidare har vi i FoB-80 funnit flerfamiljshus i områden som bevisligen endast består av småhus. Antalet lägenheter om vilka det saknas storleksuppgifter i de tre städerna ökade från 39 stycken sammanlagt 1975 till 1.364 stycken 1980. Säkerligen har en betydande felkälla varit att SCB använt olika uppgiftslämnare för lägenhetsdata vid de två mät-tillfällena. 1975 kom uppgifterna från fastighetsägare och lägenhetsinnehavare medan de 1980 hämtades från fastighetstaxeringsregistret. Förutom de datatekniska överföringssvårigheterna finns det anledning att förmoda att fastighetsägare kan lämna olika uppgifter vid en Folk- och Bostadsräkning respektive när de skall lämna uppgifter som skall ligga till grund för deras beskattning.

Genom den detaljerade granskning vi utfört har vi kunnat korrigera de mest besvärande felaktigheterna av ovan angivet slag. Det torde dock kvarstå felaktigheter som vi inte kunnat identifiera.

För en redovisning av felaktigheter i bostadsdata i FoB-80 hänvisar vi till en studie av S. Lundström, SCB, 1987: Kvalitetsstudie av bostadsdata i FoB-80. De två största felen anges vara att antalet lägenheter 5 RoK och större samt antalet moderna lägenheter underskattas kraftigt framför allt i småhus. Med anledning av vad som sagts ovan är detta ingalunda ett förvånande resultat.

3.5 Segregations- och olikhetsindex

Inom segregationsforskningen har flera olika typer av index för att sammanfatta boendestrukturen diskuterats och prövats. Från och med 1950-talets mitt har ett index kallat olikhetsindex (även kallat dissimilaritetsindex) blivit det vanligaste segregationsmättet.

Det värde som erhålls är ett mått på hur rumsligt åtskilda de olika studerade grupperna är från varandra. Kortfattat kan man säga att indexet anger hur stor procentuell andel av gruppen som måste flytta till andra områden (det vill säga byta område) för att gruppens rumsliga fördelning skall överensstämma med den grupp de jämförs med. En speciell form av indexet är när en grupps boende jämförs med samtliga av de övriga. Denna form av indexet kallas segregationsindex. Ett annat sätt att verbalt uttrycka vad indexet står för är att säga att ett högt värde på segregationsindex innebär att den studerade gruppen bor koncentrerat till några få områden och att en stor andel av dem måste flytta till andra områden för att de inte skall vara över- eller underrepresenterade i något område.

Fördelarna med att mäta segregationen på detta sätt är flera. Särskilt här är det relevant att peka på att det ger bl.a. *ett* sammanfattande mått och att jämförelser över tid och mellan orter är möjliga.

Till nackdelarna kan föras att man bör ha en viss insikt i indexets sätt att reagera på förändringar i de grunddata som det bygger på för att tolkningarna skall bli riktiga. En annan begränsning är att det - vilket ligger i ett index natur - inte fångar upp och förmår spegla de interna variationer som finns, det är ju ett genomsnittsmått. Vidare får man ingen information om boendemönstret i termer av geografiskt läge och avstånd etc.

Trots dessa nackdelar anser vi att indexet är det lämpligaste att använda i en studie av detta slag. (En beskrivning och demonstration av indexet återfinns i appendix.)

4 FÖRÄNDRINGAR I SOCIAL OCH FYSISK STRUKTUR

4.1 Örebro

SOCIAL STRUKTUR

Befolkningen i Örebro minskade med 3 % till 114.293 invånare mellan 1975 och 1980. Barnen blev färre, de medelålders och pensionärerna fler. Antalet hushåll ökade med 3.4 % samtidigt som barnhushållen minskade med 2.0 %. Inom Örebro fanns det emellertid betydande skillnader i utveckling av befolkningsstrukturen. I vår mätning är kommunerna indelade i fem olika områdestyper (se avsnitt 3.4): Innerstad, Hyresrätt, Bostadsrätt, Småhus samt Blandade områden. En uppdelning av ovanstående procentuella förändringar på dessa områdestyper uppvisade ett starkt differentierat mönster;

	Befolkning	Hushåll	Barnhushåll	Pensionärer
Innerstad	- 8.4	- 1.4	- 1.1	+ 2.5
Hyresrätt	- 16.8	- 7.7	- 3.9	+ 2.8
Bostadsrätt	- 9.6	+ 2.7	- 13.0	+ 7.8
Småhus	+ 11.1	+ 15.7	- 1.1	- 0.3
Blandade	- 0.2	+ 2.1	- 4.2	+ 7.3
Centralort	- 2.6		+ 2.3	- 2.9

Tabell 4.1:1 Procentuella förändringar av demografiska variabler i bostadsområde typer i Örebro centralort.

I centralorten i Örebro (ovanstående fem områdestyper) hade befolkningen minskat med 2.6 % och hushållen ökat med 2.3 %. I övriga delar av kommunen var minskningen av befolkningen 4.7 %, och ökningen av hushållen 7.4 %. Förändringarna av befolkning och hushåll har således haft samma tendens men olika styrka i centralort och i övriga delar av kommunen. Däremot återfanns minskningen av antalet barnhushåll i centralorten, 2.9 %, inte i övriga delar av kommunen där antalet ökat med 1.2 %

De relativa förändringarna inom dessa områden motsvaras av förändringar av områdenas andel av befolkningen och hushåll i Örebro.

	Befolkning	Förändring	Hushåll	Förändring
Innerstad	20.2%	- 1.2%	28.2	- 1.4
Hyresrätt	24.3%	- 2.2%	25.8	- 0.8
Bostadsrätt	2.8%	- 0.3%	2.8	0.0
Småhus	18.2%	+ 2.3%	13.4	+ 1.4
Blandade	8.7%	+ 1.6%	8.4	- 0.1
Summa	74.2%	+ 0.2%	78.6	- 0.8

Tabell 4.1:2 Storlek och förändringar av befolkningens och hushållens andelar i respektive bostadsområdestyp i Örebro Kommun.

Ytterligare ett sätt att beskriva den demografiska variationen av ovanstående variabler är att se hur stor andel de respektive grupperna utgör i de 5 olika delarna av vårt mätområde, centralorten.

	Befolkning	Hushåll	Barnhushåll	Pensionärer
Innerstad	27.2	35.9	12.0	51.0
Hyresrätt	32.7	32.8	38.9	21.8
Bostadsrätt	3.9	3.5	4.5	3.9
Småhus	24.5	17.1	33.0	10.5
Blandade	11.7	10.7	11.6	12.8
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabell 4.1:3 Demografiska data som andel per bostadsområdestyp i Örebro centralort.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att en i antal mindre samt åldrande befolkning, av vilka allt fler bor ensamma, i högre grad bor i Örebros centralort år 1980 än de gjorde 1975. Innerstaden och bostadsrättsområdena avfolkas med knappt 10 och hyreshusområdena med drygt 15 procent medan småhusområdena ökar med drygt 10 procent. De blandade områdena är härvidlag oförändrade vilket innebär att befolkningen i dessa områden ökat i absoluta tal. Tendensen mot allt fler enpersonshushåll är starkast i bostadsrätt och i hyresrätt och svagast i de blandade områdena. Av centralortens pensionärer bor drygt hälften i innerstaden. Andelen ökar dock snabbast i bostadsrätt och blandade områden, som i Örebro har stora inslag av bostadsrätt, och minskar endast i småhusområden. Minskningen av barnhushållen är som väntat starkast i bostadsrätt och i blandade områden. I småhusområdena är den andelsmässiga nedgången minst och den enda områdestypen där antalet barnfamiljer ökar.

Innerstaden karakteriseras av i stort sett oförändrade demografiska för-

hållanden där det anmärkningsvärda är att barnfamiljerna inte minskat nämnvärt. En dryg fjärdedel av centralortens invånare bor i innerstaden.

Hyresrätten är, trots en mycket stor utglesning, den vanligaste boendeformen såväl i allmänhet som för barnfamiljer. Här bor drygt en tredjedel av befolkningen.

Bostadsrätten som renodlad områdestyp är obetydlig i Örebro. De påtagligaste förändringarna är här den kraftiga minskningen av antalet barnfamiljer och den stora ökningen av antalet pensionärer.

Småhusområdenas förändringar avviker i alla avseenden från de övriga områdestyperna. Befolkningen ökar kraftigt och hushållen än mer. Förändringen av andelarna barnfamiljer och pensionärer är obetydlig. En fjärdedel av befolkningen och en tredjedel av barnhushållen bor i småhusområden. Här har hushållen fler medlemmar än i andra områden.

Blandade områden är som bostadsform lik bostadsrätten vad avser ökningen av antalet hushåll och pensionärer. Däremot är befolkningen oförändrad och minskningen av barnhushållen väsentligt mindre och av samma storlek som i hyresrätten.

FYSISK STRUKTUR

Den totala nybyggnationen i Örebro kommun mellan 1975 och 1980 utgjorde 5.1 procent av antalet lägenheter 1975. 1.856 småhus och 915 lägenheter i flerbostadshus producerades. Räknar vi bort rivningar och kontorisering blev nettotillskottet 1.7 %, 915 st, till 55.472 lägenheter. Småhusen ökade netto med 1.426 st medan lägenheter i flerbostadshus minskade netto med 511 lägenheter. Tomma lägenheter minskade med 387 st till 343 st, från 1.3 till 0.6 procent.

I centralorten byggdes 57.3 % av de nya småhusen och 93.2 % av lägenheterna i flerbostadshus, sammantaget 69 procent av nyproduktionen i Örebro kommun. Då emellertid rivning och kontorisering av uppenbara skäl huvudsakligen sker i centralorten är nettotillskottet där endast 0.6 % varvid småhusen ökade med 760 st och lägenheter i flerbostadshus minskade med 479 stycken. De tomma lägenheterna minskade från 540 st till 278 stycken, från 1.3 till 0.6 procent.

De fem olika områdestyperna uppvisar även för den fysiska strukturen en stark differentiering kring genomsnittsvärdena;

	Antal lägenheter	± %	Nyproduktion	Andel centralort	Andel totalt	Tomma lägenheter
Innerstad	16.471	- 4.5	2.9	37.8 - 2.0	29.7 - 1.9	210 - 98
Hyresrätt	13.923	- 0.8	0.3	32.0 - 0.4	25.1 - 0.6	50 - 122
Bostadsrätt	1.580	+11.5	11.6	3.6 + 0.3	2.8 + 0.2	1 + 1
Småhus	7.072	+14.8	16.4	16.2 + 2.0	12.8 + 1.5	7 - 18
Blandade	4.513	+ 2.1	3.9	10.4 + 0.2	8.1 ± 0.0	10 - 15
Summa	43.559	+ 0.6	4.4	100.0	78.5 - 0.8	278 - 252

Tabell 4.1:4 Antal och procentuell fördelning av lägenheter och nyproduktion samt tomma lägenheter med förändringar 1975 - 1980 per bostadsområdestyp i Örebro Kommun.

Avgången av lägenheter var således så stor att nyproduktionen endast marginellt ökat antalet lägenheter under 5-årsperioden. Innerstadens andel minskade med 2 % och småhusens ökade med samma procenttal. Problemet med tomma lägenheter halverades kvantitativt. I hela kommunen har andelen trångbodda hushåll minskat med 2.2 till 3.4 procent. Hushållen i småhus är minst och hushåll utanför centralorten de mest trångbodda. Andelen moderna lägenheter enligt norm 2 har ökat med 4.1 till 92.1 procent. De delar av kommunen som har lägre andel moderna lägenheter är som väntat innerstaden men framför allt bostäder utanför centralorten.

För att mer utförligt kunna bedöma hur bostadsmarknadens fysiska struktur förändrats återstår att belysa förändringar i ägarkategorier och lägenhetsfördelning samt hur nyproduktionen fördelats på olika delområden.

Det allmännyttiga bostadsföretaget har i Örebro en mycket stark ställning. Av det totala lägenhetsbeståndet i kommunen ägde allmännyttan 35.5 %, varav 1.0 % i småhus. Andelen i centralorten var 1980 så hög som 43.6 % eller 18.999 lägenheter. Bostadsrätten omfattade i Örebro 9.0 % av bostadsbeståndet totalt, varav 1.6 i småhus, och 11.6 % i centralorten. Lägenhetsbeståndet med andra ägare utgjorde därmed 55.4 % av kommuntotalen och 44.8 % i centralorten. Av de övrigt ägda lägenheterna utgjorde, totalt i kommunen, 2/3 småhus och 1/3 lägenheter i flerbostadshus. Med andra, övriga, ägare avses i huvudsak privata men även statliga och kommunala. De privata ägarna utgör över 99 % i denna grupp.

Av de boende, den på fastigheter kyrkobokförda befolkningen, i Örebro kommun bor 48.7 % i småhus och 51.3 % i flerbostadshus. 32.2 % bor i allmännyttigt ägda fastigheter, 8.2 % i bostadsrätt och 59.6 % i fastigheter med andra ägare.

Förändringarna i ägarkategoriernas andelar i kommunen har varit små. Bostadsrätten har ökat och övrigt ägda minskat med en halv procent. I de fem olika delområdena av centralorten blir däremot bilden mer differentierad.

	Allmän- nytta	Föränd- ring	Bostads- rätt	Föränd- ring	Övriga	Föränd- ring	Summa
Innerstad	26.0	+ 1.6	9.7	+ 0.2	64.3	- 1.8	100
Hysesrätt	98.3	+ 0.4	0.4	± 0.0	1.3	- 0.4	100
Bostadsrätt	0.0	± 0.0	93.5	+ 0.4	6.5	- 0.4	100
Småhus	6.9	+ 2.7	8.5	+ 2.8	84.6	- 5.5	100
Blandade	12.1	+ 2.1	29.1	+ 1.3	58.8	- 3.4	100
<hr/>							
Andel av kommun	35.5	- 0.1	9.1	+ 0.6	55.4	- 0.5	100
Andel av centralort	43.6	+ 0.2	11.6	+ 1.0	44.8	- 1.2	100
<hr/>							
Boende, andel av kommun	32.2		8.2		59.6		100

Tabell 4.1:5 Ägarkategoriernas andelsfördelning och förändring 1975 till 1980 inom bostadsområdestyp samt av centralort och kommun totalt. Andel boende i ägarkategori, kommunen totalt. Örebro Kommun

Som framgår av ovanstående tabell minskade övriga fastighetsägare sin andel av lägenhetsbeståndet i samtliga områdestyper medan allmännyttan och bostadsrätten ökade eller var oförändrad. Det bör åter påpekas att de reviderade andelarna är nettoförändringar.

I innerstaden där nettoavgången av lägenheter var 1.5 gånger större än nyproduktionen har den senare huvudsakligen skett i allmännyttig regi. I hyres- och bostadsrätt är förändringarna marginella. Den kraftigaste förändringen ägde rum i småhusområdena. Minskningen av den övriga/privata ägandeformens procentuella andel beror inte på en nettominskning av denna upplåtelseform. Antalet lägenheter med övriga ägare i dessa områden ökade tvärtom med nästan 8 %. Anledningen är att allmännyttan och bostadsrätten ökade sina bestånd här med 90 respektive 72 %. I de blandade områdena var förändringen av två olika slag. Dels har områdestypen utökats med ett område med större andel allmännytta än de övriga och dels har nybyggnationen i gruppen huvudsakligen bestått av bostadsrätter.

Sammanfattningsvis minskade den privata ägandeformen andelsmässigt i Örebro medan allmännyttan ökade sina andelar i innerstaden och i småhusområden och var bostadsrätten den upplåtelseform som ökade sin relativa

storlek kraftigast, framför allt i småhusområden.

Även fördelningen av lägenhetsstorlekar har förändrats som konsekvens av den omstrukturering och utökning av lägenhetsbeståndet som redovisats tidigare. Som vi kan vänta oss av detta förhållande, sammantaget med att antalet trångbodda minskat, har de små lägenheterna minskat och de stora ökat sina andelar av beståndet. Men det var inte bara de allra minsta lägenheterna, upp till och med 1 rum och kök (1 rok), som försvann utan även 2 och 3 rok. 2 rok var den lägenhetsstorlek som minskade kraftigast. 4 och 5 rok ökade sina andelar, den senare storleken mest.

	<u>-1rok</u>	Δ	<u>2rok</u>	Δ	<u>3rok</u>	Δ	<u>4rok</u>	Δ	<u>5+rok</u>	Δ
Innerstad	36.8	-5.5	30.4	+0.6	20.0	+1.7	6.8	+0.8	6.0	+1.3
Hyresrätt	17.2	+1.5	34.4	-3.1	38.8	+1.7	7.8	± 0.0	1.8	-0.2
Bostadsrätt	4.7	-1.9	21.8	-1.9	38.0	-3.2	25.1	+7.2	10.5	-0.1
Småhus	1.6	-2.3	4.4	-3.3	16.0	-0.6	35.2	+0.7	42.0	+4.9
Blandade	12.1	+2.2	23.7	+2.6	24.8	+1.4	17.0	-3.8	21.6	-3.2
Andel av kommun	19.6	-1.8	23.8	-2.4	25.3	-0.3	15.8	+0.8	15.5	+3.7
Andel av centralort	21.1	-2.9	26.5	-1.5	26.5	+0.9	13.4	+1.0	12.3	+2.3

Tabell 4.1:6 Lägenhetsbeståndets procentuella fördelning och förändring 1975 till 1980 av storlek inom bostadsområdestyper, andel av kommun och centralort. Örebro Kommun

De vanligaste lägenhetsstorlekarna, markerade med fetstil, är i kommunen och i centralorten 3 rok. I innerstaden utgjorde lägenheter mindre än 3 rok nästan 60 % trots den stora minskningen av lägenheter till och med 1 rok. Även i hyresrätten var andelen lägenheter mindre än 3 rok stor, mer än hälften, trots att denna storlek utgjorde mer än en tredjedel av totalen. I hyresrätten var den största förändringen minskningen av andelen 2 rok, -3.1%. I bostadsrätten var den mest markanta förändringen den stora ökningen av andelen 4 rok, +7.2%. Den kraftigaste förändringen i kommuntotalen, ökningen av andelen lägenheter 5 rok och större, + 3.5%, har som väntat varit störst i småhusområdena, +4.9%. Sammanfattningsvis kan förändringarna anses vara de förväntade förutom minskningen, speciellt i hyresrättsområdena, av 2 rum och kök.

Som vi redovisat tidigare fanns i innerstaden och i hyresrättsområdena i Örebro cirka 70 % av lägenhetsbeståndet i centralorten och cirka 55 % av kommunen totalt. Andelen av befolkningen minskade till cirka 60 respektive 40 %, det vill säga de innehöll färre boende per lägenhet än genomsnittet,

delvis beroende på större antal enfamiljshushåll och delvis beroende på färre antal barnfamiljer (trots att 50 % av centralortens barnhushåll bodde i dessa områden 1980). Dessa områden är bebyggelsemässigt mycket homogena - andelen småhus är endast 5.3 respektive 2.5 procent. Fem år efter 1975 hade andelen av centralortens lägenhetsbestånd minskat med 2.4 % i innerstad och hyresrätt sammantaget.

Småhusområdena ökade sin andel av centralorten lika mycket som innerstaden minskade, med 2.0 till 16.2 procent. I dessa hus bodde dock 25 % av befolkningen och en tredjedel av barnhushållen även om andelen barnhushåll sjönk här med samma andel som i innerstaden, 1.0 %. Småhusområdena innehöll 6 % lägenheter i flerbostadshus.

Hur hade då nyproduktionen fördelats till detta resultat?

	Flerbostadshus		Småhus		Summa	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Innerstaden	461	20.8	100	5.2	561	26.0
Hyresrätt	31	1.6	6	0.3	37	1.9
Bostadsrätt	157	8.2	48	2.5	205	10.7
Småhus	153	7.9	857	44.6	1010	52.5
Blandade	141	7.3	30	1.6	171	8.9
Summa, antal	883		1041		1924	
Summa, %		45.8		54.2		100.0

Tabell 4.1.7 Fördelning av nyproduktion på hustyp och områdestyp 1975 till 1980. Örebro

I övriga centralorten byggdes 23 småhus, i övriga kommunen 62 lägenheter i flerbostadshus och 792 i småhus. Småhus utanför centralorten utgjorde således drygt 28 procent av nyproduktionen mellan 1975 och 1980 i Örebro.

I småhusområdena byggdes drygt hälften av centralortens nyproduktion. Anmärkningsvärt är att en relativt stor del av dessa utgjordes av lägenheter i flerbostadshus, delvis av allmännyttan. Vidare bör det 20 %-iga inslaget av småhus i innerstadens nyproduktion noteras samt att nyproduktionen i hyresrättsområden uteblivit (nästan) helt, trots att antalet tomma lägenheter i dessa områden var mindre där än i innerstaden såväl 1975 som 1980.

I innerstaden koncentrerades nyproduktionen till tre av de fem områden - City, Öster och Väster - varav 90 av de 100 småhusen byggdes på Öster med bostadsrätt som upplåtelseform.

Även i småhusområdena var utbyggnaden koncentrerad. I fyra av de arton småhusområdena byggdes 754 av 857, 88 %, av de nya småhusen och samtliga nya lägenheter i flerbostadshus. Två av dessa områden - Lillån och Hov-

sta - är äldre villasamhällen i norra delen av centralorten. I Lillån byggde allmännyttan lägenheter i flerbostadshus. I Hovsta uppläts huvuddelen av småhusen och samtliga lägenheter med bostadsrätt. Det tredje området - Södra Ladugårdsskogen - var 1975 ett renodlat privatägt småhusområde, huvudsakligen bebyggt med radhus. Av utbyggnaden här - från cirka 300 till cirka 500 hus - uppläts drygt hälften med hyresrätt av allmännyttan. Det fjärde området - Oxhagen IV - är det ena av två helt nya områden under perioden 1975 till 1980. Det andra - Surbrunnsgatan/ Hälsogränd - är ett bostadsrättsområde som väsentligen bebyggs med flerbostadshus. Båda områdena omfattar cirka 200 lägenheter.

Oxhagen IV byggdes som ett så kallat integrerat område, det vill säga med tre olika upplåtelseformer representerade - hyresrätt, allmännyttan med 44 %, bostadsrätt med 28 % samt äganderätt likaledes med 28 %. Hustypen är dock ensartad i form av $1\frac{1}{2}$ - plans radhus.

I Örebros småhusområden med inslag av mer exklusiv bebyggelse - till stor del styckebyggda hus - var utbyggnaden måttlig, totalt 13 procent. I dessa - Östra och Västra Adolfsberg samt Brickebacken - finns inte hyres- eller bostadsrätt representerad. Här fanns 1980 18 procent av lägenheterna i Örebro småhusområden.

Sammanfattningsvis kan vi således konstatera att småhusutbyggnaden i Örebros centralort varit begränsad mellan 1975 och 1980 och att denna till viss del skett i områden med blandade upplåtelseformer. Antalet lägenheter i flerbostadshus var än mer begränsad och skedde till hälften i innerstaden. Den andra hälften lokaliserades med var sin tredjedel till bostadsrätts-, småhus- och blandade områden. Dessutom framgår att nästan hälften av nytillkomna småhus byggts utanför centralorten - sannolikt till lägre produktions- och boendekostnader. Däremot har ingen nyproduktion av lägenheter i flerbostadshus ägt rum utanför centralorten. Under perioden finns det en tendens - om än svag - till större blandning av hustyper och upplåtelseformer i Örebros centralort så när som på hyresrättsområdena som bibehöll sin markant homogena karaktär.

4.2 Norrköping

SOCIAL STRUKTUR

I Norrköping minskade befolkningen mellan 1975 och 1980 med 1.4 procent till 117.540 personer, det vill säga något mindre än i Örebro. De båda kommunerna var således fortfarande ungefär lika stora befolkningsmässigt 1980. Även i Norrköping blev barnen färre, de medelålders och pensionärerna fler. Antalet hushåll ökade något mindre än i Örebro, med 3.2 %, och antalet barnhushåll minskade med 1.8 % i kommunen totalt. Jämför vi denna utveckling med hela landet finner vi att befolkningsförändringarna i Örebro och Norrköping varit den motsatta till rikets, där invånarantalet ökade med 1.4 %. Däremot var tendenserna desamma för hushåll och barnhushåll om än med olika styrka. I riket var dessa förändringar +5.2 respektive -1.1 %. Fördelat på område typer i centralorten hade dessa förändringar följande mönster:

	Befolkning	Hushåll	Barnhushåll	Pensionärer
Innerstad	- 6.5	- 2.1	- 1.2	+ 0.7
Hyresrätt	- 9.1	- 0.8	- 4.2	+ 3.2
Bostadsrätt	- 11.9	- 0.9	- 6.8	+ 6.1
Småhus	+ 19.9	+ 23.5	- 0.7	+ 0.1
Blandade	- 5.8	- 2.1	- 1.8	+ 0.9
<hr/>				
Centralort	- 2.8	+ 2.0	- 4.5	

Tabell 4.2:1 Procentuella förändringar av demografiska variabler i bostadsområdestyper i Norrköpings centralort.

Befolkningsförändringarna är av samma karaktär som i Örebro men av olika omfattning. Befolkningsminskningen var lägre i innerstaden och i hyresrätten och ökningen större i småhusområdena. Även i Norrköping hade bostadsrätten den kraftigaste minskningen av barnhushåll och den kraftigaste ökningen av pensionärer. Sammantaget minskade befolkningen i centralorten med 2.8 % och ökade hushållen med 2.0 %. Barnhushållen minskade snabbare i centralorten än i kommunen totalt. Dessa förändringar och tabell 4.2:2 nedan visar att i Norrköping ökade befolkningsandelen utanför centralorten tvärt emot utvecklingen i Örebro och att andelen hushåll i Norrköping ökade kraftigare utanför än i centralorten. Andelen barnhushåll ökade även i Norrköping mest i kommundelar utanför centralorten.

	Befolkning	Förändring	Hushåll	Förändring
Innerstad	18.6%	- 1.0%	24.9	- 1.3
Hyresrätt	31.0%	- 2.7%	34.0	- 1.4
Bostadsrätt	3.9%	- 0.4%	4.5	-0.1
Småhus	17.6%	+ 3.2%	12.7	+ 2.0
Blandade	2.3%	- 0.1%	2.2	- 0.1
Summa	73.4%	- 1.2%	78.3	- 0.9

Tabell 4.2:2 Storlek och förändringar av befolkningens och hushållens andelar i respektive bostadsområdestyp i Norrköpings Kommun.

Både andelen befolkning och hushåll minskade alltså i Norrköpings centralort. Precis som i Örebro var bostadsrätten i Norrköping liten och stagnerande. I riket ökade antalet hushåll bosatta i bostadsrätt mellan 1975 och 1980 från 13 till 14 %. Innerstadens och hyresrättens befolkningsandelar av kommunen minskade och småhusområdenas ökade. De senare ökade kraftigare i Norrköping än i Örebro så att de 1980 kom att omfatta ungefär samma andelar. En av skillnaderna mellan de två städernas centralorter var att de blandade områdena utgjorde en väsentligt mindre del i Norrköping och att hyresrätten var motsvarande del större. Innerstaden var obetydligt större i Örebro.

Den demografiska variationen mellan områdestyper och dessas delar av centralorten var 1980:

	Befolkning	Hushåll	Barnhushåll	Pensionärer
Innerstad	25.3	31.8	15.8	40.0
Hyresrätt	42.3	43.4	43.9	40.7
Bostadsrätt	5.3	5.7	4.4	7.4
Småhus	23.9	16.3	33.0	8.6
Blandade	3.2	2.8	2.9	3.3
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabell 4.2:3 Demografiska data som andel per bostadsområdestyp i Norrköpings centralort.

Som framgår av tabell 4.2:3 var Norrköpings innerstad en vanligare bostadsform för barnfamiljer än i Örebro medan det omvända förhållande gäller för pensionärer. Relativt sett bodde fler pensionärer och färre barnfamiljer i Norrköpings hyresrättsområden. Andelarna barnhushåll och pensionärer i de tre andra områdestyperna var dock likvärdiga i de två kommunerna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att även Norrköpings centralort avfolkades. Befolkningen hade åldrats och centralorten hade färre barn 1975 än 1980. Hyres- och bostadsrätten minskade sina befolkningsandelar med

cirka 10 %, innerstaden och de blandade områdena med hälften därav, medan småhusområdena ökade sin andel med cirka 20 %. Tendensen mot allt fler enpersonshushåll gällde även här, dock inte lika kraftigt som i Örebro. Denna tendens var starkast i bostads- respektive hyresrätt där även andelen pensionärer ökade mest. Minskningen av andelen barnhushåll var starkare än i Örebro men mer "jämnt" fördelad på de olika bostadsområdestyperna. Antalsmässigt ökade barnfamiljerna endast i småhusområdena, dock inte lika kraftigt som antalet hushåll varför andelen minskade.

Innerstaden karakteriseras även i Norrköping av oförändrade demografiska förhållanden. En fjärdedel av befolkningen bodde här. Andelen barnhushåll var relativt hög och minskade måttligt.

Hyresrättsområdena dominerar Norrköpings bostadsmarknad. Drygt 40 procent av befolkningen, hushållen, barnfamiljerna och av pensionärerna bodde i dessa områden varav de tre förstnämnda minskade antalsmässigt och de sistnämnda ökade.

Bostadsrätten som renodlad områdestyp var även i Norrköping en marginell boendeform. Den framträder även här som den bostadsform som hade den tydligaste "pensionärsprofilen".

Småhusområdenas befolkning ökade i Norrköping väsentligt mer än i Örebro. Detsamma gällde andelen hushåll som här ökade med en fjärdedel på endast fem år. Förändringarna av andelen barnhushåll och pensionärer var emellertid även här obetydlig. 1980 bodde en fjärdedel av befolkningen och en tredjedel av barnhushållen men bara en sjättedel av hushållen totalt i dessa områden.

Blandade områden var som bostadsform mycket liten i omfattning i Norrköping. De demografiska andelarna förändrades svagt. 1980 bodde endast 2.8 % av hushållen i centralorten i blandade områden.

FYSISK STRUKTUR

Den totala nybyggnationen i Norrköping var något lägre än i Örebro under perioden, 4.8 respektive 5.1 procent. Relationen mellan nybyggnationen och nettotillskottet av lägenheter var densamma i de två städerna. Sålunda ökade lägenhetsbeståndet i Norrköping med 1.4 %, 2.074 småhus (80.2 % av nyproduktionen) och 513 lägenheter i flerbostadshus (19.8 %) producerades. Därmed var betoningen på småhus kraftigare än i Örebro (67.0 %).

Efter rivningar och kontorisering och eventuellt annan omvandling av tidigare bostadslägenheter blev nettotillskottet 741 lägenheter i kommunen

varav 284 i våra fem analysområden. Antalet småhus i kommunen ökade med 1.974 stycken netto och antalet lägenheter i flerbostadshus minskade netto med 1.233 stycken. Det totala antalet lägenheter i kommunen var 1980 54.324 stycken. De tomma lägenheterna i kommunen minskade med 597 till 404 stycken, 0.7 %. Dessa var då procentuellt fler i Norrköping, såväl 1975 som 1980, än i Örebro.

I centralorten byggdes 74.7 % av småhusen och 95.3 % av lägenheterna i flerbostadshus. Nettotillskottet av lägenheter i centralorten blev endast 0.7 %. Småhusen ökade med 1.160 stycken och flerbostadshuslägenheterna minskade med 876 stycken. De tomma lägenheterna i centralorten minskade från 926 till 330, från 2.2 till 0.8 %.

Fördelat på de fem områdestyperna finner vi även i Norrköping en stark differentiering av ovanstående förändringar;

	Antal lägenheter	± %	Nyproduktion	Andel centralort	Andel totalt	Tomma lägenheter
Innerstad	14.227	- 2.0	3.3	33.2 -0.9	26.2 -0.9	173 - 89
Hyresrätt	18.452	- 3.2	0.1	43.1 -1.7	34.0 -1.6	147 -482
Bostadsrätt	2.357	- 0.5	0	5.5 -0.1	4.3 -0.1	0 - 10
Småhus	6.629	+23.0	24.6	15.5 +2.8	12.2 +2.1	10 - 4
Blandade	1.153	- 3.8	3.2	2.7 -0.1	2.1 -0.1	0 - 11
Summa	42.818	+ 0.7	4.4	100.0	78.8 -0.6	330 -596

Tabell 4.2:4 Antal och procentuell fördelning av lägenheter och nyproduktion samt tomma lägenheter med förändringar 1975 till 1980 per bostadsområdestyp i Norrköpings Kommun.

Avgången av lägenheter var stor även i Norrköpings centralort. Minskningen av innerstaden och hyresrätten motsvaras av en ökningen av småhusen. Här finner vi således några skillnader gentemot Örebro. Ökningen av småhusens andel är väsentligt högre; minskningen i innerstaden ungefär hälften av Örebros - däremot minskar hyresrätten i Norrköping nästan lika mycket som innerstaden i Örebro; bostadsrätten minskar till skillnad från i Örebro. Problemet med tomma lägenheter minskade med två tredjedelar. Framför allt minskade dessa i det i detta avseende tidigare så kallade problemområdet Navestad från 454 lägenheter 1975 till 79 lägenheter 1980. Det är dock förhastat att dra slutsatsen att antalet tomma lägenheter 1975 var av den omfattningen att de påverkade besluten om nyproduktionens inriktning under perioden 1975 och 1980. Dels planerades denna väsentligt tidigare och dels motsvarade omfattningen av antalet tomma lägenheter i Norrköping 1975

tämligen väl situationen i hela landet, 1,9 respektive 1,6 %. I hela kommunen har antalet trångbodda hushåll minskat med 4,3 till 7,3 procent. Fortfarande var dock andelen trångbodda mer än dubbelt så stor som i Örebro. På samma sätt som i Örebro var hushållen i småhus minst och hushållen utanför centralorten mest trångbodda. Andelen moderna lägenheter ökade något till 89,8 %. Denna andel var därmed 2,3 % lägre än i Örebro. Lägst andel moderna lägenheter fanns som väntat i innerstaden.

Allmännyttan i Norrköping ägde 1980 22,9 %, varav 2,3 i småhusområden, av det totala lägenhetsbeståndet. I centralorten var dess andel 26,8 %. Därmed var den totala andelen i Norrköping mer lik riksgenomsnittet än i Örebro. Andelen i småhusområden var betydligt större här än i Örebro. Antalet lägenheter som ägdes av allmännyttan var i centralorten 11.477 - en nettoökning från 1975 med 333 lägenheter. Därav ökade innehavet med 157 lägenheter i innerstaden och med 453, en utökning med cirka 50 %, i småhusområdena. I hyresrättsområdena minskade innehavet med 266 lägenheter. Allmännyttan gjorde en mycket koncentrerad satsning på småhus med hyresrätt som upplåtelseform. Allmännyttan minskade totalt med 1,1 % under perioden. Dess lägenhetsbestånd utanför centralorten närmast halverades, från 1.740 till 954 lägenheter. Allmännyttan i Norrköping hade alltså inte på långt när en så dominerade ställning bland hyresrätten som i Örebro. Även allmännyttans andel i innerstaden var i Norrköping betydligt mindre. Däremot ägde allmännyttan i Norrköping tre gånger fler lägenheter i småhusområden än i Örebro.

Bostadsrätten i Norrköping omfattade 1980 oförändrat 17,4 % av lägenhetsbeståndet - det vill säga närmare dubbelt så stor andel som i Örebro. Av dessa 17,4 % var endast 25 % belägna i "rena" bostadsrättsområden mot 31 % i Örebro. Andelen av bostadsrätt i småhusområden var 1,2 % av lägenhetsbeståndet i dessa områden. Andelen av lägenheterna i hela centralorten var 21,1 %.

Andelen övriga/privata fastighetsägare utgjorde 59,7 % i kommunen totalt och 52,1 % i centralorten. Andelarna hade minskat något i kommunen. Denna kategori fastighetsägares lägenhetsbestånd, framför allt privata, återfanns till 45 % i småhus och till 55 % i flerbostadshus.

Av de boende i Norrköping bodde "endast" 42,6 % i småhus vilket var 6,1 % mindre än i Örebro. Jämfört med andelen småhusboende i landets tätorter, 49,2 %, var andelen i Norrköping således 6,5 % mindre.

	Allmän- nytta	Föränd- ring	Bostads- rätt	Föränd- ring	Övriga	Föränd- ring	Summa
Innerstad	11.6	- 1.3	25.2	+ 1.5	63.2	- 2.8	100
Hyresrätt	46.3	± 0.0	18.1	+ 0.4	35.6	- 0.4	100
Bostadsrätt	0.0	± 0.0	85.4	- 0.1	14.6	+ 0.1	100
Småhus	19.0	+ 4.0	1.2	- 0.3	79.8	- 3.7	100
Blandade	1.7	- 0.8	1.6	± 0.0	96.6	+ 0.8	100
Andel av kommun	22.9	- 1.1	17.4	± 0.0	59.7	+ 1.1	100
Andel av centralort	26.8	+ 0.6	21.1	± 0.0	52.1	- 0.6	100
Boende, andel av kommun	23.2		13.4		63.4		100

Tabell 4.2:5 Ägarkategoriernas andelsfördelning och förändring av lägenheter inom bostadsområdestyp samt av centralort och kommun totalt. Andel boende i ägarkategori, kommunen totalt. Norrköpings Kommun

Tendensen i Örebro i riktning mot minskad andel privat(övrigt) ägt bostadsbestånd fanns även i Norrköping 1980 där allmännyttan ökar än kraftigare. Denna ökning skedde inte i allmännyttans traditionella områden utan i innerstaden och i småhusområden. Den i Norrköping relativt stora bostadsrättens andel var oförändrad mellan 1975 och 1980.

I innerstaden var avgången av lägenheter mindre än i Örebro. En annan skillnad var att inslaget av småhus i nyproduktionen i denna områdestyp i Norrköping endast var 5 % mot 20 % i Örebro. I hyres- och bostadsrättsområdena skedde inga omfattande förändringar av ägandeformer. I småhusområdena skedde den största förändringen. Allmännyttan ökade sin ägarandel med 4% till 19% trots att den 25%-iga utbyggnaden till 2/3 utgjordes av privatägda småhus. Ökningen av de senare var således större i Norrköping och, som vi senare ska beskriva närmare, ägde den till större delen rum i renodlade småhusområden. I de blandade områdena, som i Norrköping är totalt sett små och som 1980 huvudsakligen utgjorde en blandning av privata småhus och privatägda flerfamiljshus, bestod förändringen av en nettoavgång av allmännyttigt ägda lägenheter.

Mönstret i den ändrade fördelningen av lägenhetsstorlekar från Örebro återfinns i Norrköping men med mer väntat innehåll. I bägge städerna minskar 1 till och med 3 rok med 4.5 %. I Norrköping var det 1 rok som stod för 80 procent av denna avgång jämfört med Örebros 40 %. När det gäller ökningen

av de stora lägenheterna var det i Norrköping, såväl som i Örebro, lägenheter och småhus större än 4 rok som dominerade.

	<u>-1rok</u>	Δ	<u>2rok</u>	Δ	<u>3rok</u>	Δ	<u>4rok</u>	Δ	<u>5+rok</u>	Δ
Innerstad	36.3	-5.3	30.1	+1.8	19.5	+1.9	8.2	+1.0	5.6	+0.3
Hyresrätt	20.5	-4.2	34.9	+1.2	33.8	+0.9	8.8	+1.6	2.0	+0.5
Bostadsrätt	23.1	-0.5	34.0	-0.5	35.0	+0.7	7.1	+0.3	0.6	-0.2
Småhus	1.1	-1.2	5.3	-1.7	12.1	-2.9	40.3	+4.8	40.4	+0.2
Blandade	8.9	-4.8	18.5	-1.3	25.8	-0.1	22.6	-1.1	24.1	+6.7
Andel av kommun	19.6	-3.6	26.0	-0.3	25.1	-0.6	15.9	+2.0	13.4	+2.5
Andel av centralort	22.6	-3.5	28.3	+0.5	25.6	-0.3	13.8	+2.1	9.7	+1.2

Tabell 4.2:6 Lägenhetsbeståndets procentuella fördelning och förändring 1975 till 1980 av storlek inom bostadsområdestyper, andel av kommun och centralort. Norrköpings Kommun

Den "vanligaste" lägenhetsstorleken i Norrköping, var 2 rok, vilket skall jämföras med 3 rok i Örebro.

I innerstaden utgjorde lägenheter med mindre än 3 rok, 2/3 av beståndet. Även i hyresrätt dominerade fortfarande de små lägenheterna. Bostadsrätten däremot skilde sig markant från förhållandet i Örebro genom att lägenheter större än 3 rok här endast utgjorde knappt 8 % mot drygt 35 % i Örebro. Småhusområdena dominerades än mer 1980 än 1975 av de största lägenheterna vilka här utgjorde drygt 80 % och i de blandade områdena är lägenheter något mindre i Norrköping än i Örebro.

Innerstad och hyresrätt utgjorde 1980 cirka 75 % av centralortens lägenhetsbestånd och 60 % av kommunen totalt. Andelen av befolkningen minskade till cirka 65 respektive 50 %. Även i Norrköping bor enpersonshushåll framför allt i dessa områden. Barnhushållen bor dock i ännu högre utsträckning i innerstad och hyresrätt - nästan 60 %. Andelen småhus var här litet 3.1 respektive 1.3 %. Innerstadens och hyresrättens andel av lägenhetsantalet i centralorten minskade 2.6 % mellan 1975 och 1980. Ökningen skedde i småhusområdena som ökade sin andel av lägenheterna till 15.5 % och av befolkningen till 23.9 %. Barnfamiljerna som minskade dock andelsmässigt även här - till 33 %. Andelen lägenheter i flerfamiljshus i småhusområden var 1980 i Norrköping mycket låg - endast 2.8 % - det vill säga knappt hälften av motsvarande andel i Örebro.

Till denna fördelning av lägenheter och befolkning hade följande nyproduktion mellan 1975 och 1980 bidragit:

	Flerbostadshus		Småhus		Summa	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Innerstaden	454	24.4	24	1.3	478	25.7
Hysesrätt	17	0.9	1	0.1	18	1.0
Bostadsrätt	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Småhus	17	0.91	310	70.4	1327	71.3
Blandade	0	0.0	38	2.0	38	2.0
Summa, antal	488		1372		1860	
Summa, %		26.2		73.8		100.0

Tabell 4.2:7 Fördelning av nyproduktion på hustyp och områdestyp 1975 till 1980. Norrköping

I övriga centralorten byggdes 155 småhus och i övriga kommunen 24 lägenheter i flerbamiljshus samt 546 småhus. Småhus utanför centralorten utgjorde därmed 21.1 % av nyproduktionen under perioden.

Utbyggnaden av småhusområdena dominerade således nyproduktionen i Norrköping mer än i Örebro och den saknar det inslag av flerbamiljshuslägenheter som vi noterade där. Lägenheter i flerbamiljshus i innerstaden var av samma omfattning som i Örebro och till cirka hälften i allmännyttig regi. En skillnad i innerstadsproduktionen var att småhusinslaget i Örebro var fyra gånger större än i Norrköping. Nyproduktionen i Norrköping kan sålunda klassificeras som renodlad i jämförelse med Örebro; konventionella lägenheter i innerstaden och småhus i särskilda områden. Tillsammans utgjorde dessa två produktionsslag 95 % av nybyggnationen.

Områdesvis koncentrerades byggandet i innerstaden till Östantill, 310 lägenheter, och till Berget, 43 lägenheter - de enda innerstadsområden där antalet lägenheter ökade.

Norrköpings allmännyttiga bostadsföretag innehade 1975 en relativt stor andel småhuslägenheter i småhusområden, drygt 800 st eller 15 % av alla småhus i småhusområdena. Denna andel utökades, som vi tidigare påtalat, genom att 450 av de nybyggda småhusen byggdes av allmännyttan i ett nytt område - Klockaretorp, indelat i tre delområden - som totalt bebyggdes med 965 stycken småhus under perioden. I de tre områdena ägde allmännyttan 65 respektive 30 respektive 50 %. De övriga var privatägda.

Av resterande nybyggda småhus, cirka 450 stycken, uppfördes 415 i tre småhusområden. Resterande var utspridda i ett större antal småhusområden.

Av de tre områdena - Lindö, Smedby II och Skarphagen II - hade Lindö 1975 den näst lägsta arbetarklassrepresentationen och den näst högsta medelinkomsten i Norrköping. Lindö byggdes ut med 125 småhus, Smedby II med 240, en utökning med närmare 100 %, och Skarphagen II med 50 småhus.

Sammanfattningsvis hade nyproduktionen i Norrköping mellan 1975 och 1980 en koncentrerad karaktär; 450 lägenheter i innerstaden, 1300 småhus i småhusområden samt 550 småhus utanför centralorten. 450 av småhusen uppläts med hyresrätt. Upplåtelseintegrerade områden byggdes inte, inte heller blandades tidigare mer renodlade områden. På denna punkt skilde sig Norrköping från Örebro. Snarare hade de olika bostadsområdestyperna blivit mer renodlade 1980 än de var 1975. Liksom i Örebro byggdes inte lägenheter i hyresrätts- eller bostadsrättsområden annat än i marginell omfattning.

4.3 Karlstad

SOCIAL STRUKTUR

Till skillnad från förhållandena i Örebro och i Norrköping ökade Karlstads befolkning. Ökningen var dock liten (0.5 %). I likhet med de två andra städerna blev barnen färre, de medelålders och pensionärerna fler. Hushållen ökade med 9.1 % (dvs. tre gånger mer än i Norrköping och i Örebro). Minskningen av antalet barnhushåll var den kraftigaste bland de tre städerna, 3.4 %, jämfört med 2.0 i Örebro och 1.8 i Norrköping. Ökningen av andelen pensionärer var 1.2 %. Fördelningen av dessa förändringar på områdestyper hade följande mönster:

	Befolkning	Hushåll	Barnhushåll	Pensionärer
Innerstad	- 17.5	- 5.1	- 5.2	+ 6.4
Hyresrätt	- 5.3	+ 9.3	- 6.6	+ 3.8
Bostadsrätt	- 10.9	- 11.0	- 3.9	+ 0.8
Småhus	+ 41.4	+ 48.8	- 3.5	+ 0.1
Blandade	- 10.4	- 5.2	- 3.2	+ 0.5
Centralort	+ 1.2	+ 10.2	- 3.8	

Tabell 4.3:1 Procentuella förändringar av demografiska variabler i olika bostadsområdestyper i Karlstads centralort.

Centralorten hade 1980 ett område som klassificerats som bostadsrättsområde, Lamberget. I indelningen från 1975 saknas helt bostadsrättsområde. I centralorten ökade befolkningen med 1.2 och hushållen med 10.2 procent. Utvecklingen för dessa två kategorier avviker väsentligt från den i de två andra kommunerna. Jämfört med förändringarna i riket under perioden så var Karlstads befolkningsökning i paritet med rikets; hushållsökningen var dubbelt så hög och minskningen av barnhushållen tre gånger så stor.

I övriga delar av kommunen minskade befolkningen med 1.6 % och ökade hushållsantalet något. Vidare kan vi konstatera att antalet barnfamiljer minskade långsammare än i de två andra kommunerna.

När vi jämför dessa antalsmässiga förändringar i respektive område finner vi stora skillnader mot utvecklingen i Örebro och i Norrköping. Först skall vi dock redovisa områdestypernas andelsmässiga befolknings- och hushållsförändringar 1975 - 1980 samt de fyra variabelernas andelar av centralorten 1980.

	Befolkning	Förändring	Hushåll	Förändring
Innerstad	5.6%	- 1.2%	7.9	- 1.1
Hyresrätt	37.8%	- 2.3%	44.9	- 0.1
Bostadsrätt	0.9%	- 0.3%	1.0	- 0.3
Småhus	19.6%	+ 5.7%	14.2	+ 3.8
Blandade	11.4%	- 1.4%	11.0	- 1.6
Summa	75.3%	+ 0.5%	79.0	+ 2.5

Tabell 4.3:2 Storlek och förändringar av befolkningens och hushållens andelar i respektive bostadsområdestyp i Karlstads Kommun.

	Befolkning	Hushåll	Barnhushåll	Pensionärer
Innerstad	7.5	10.0	2.7	16.3
Hyresrätt	50.2	56.8	45.8	58.9
Bostadsrätt	1.2	1.3	0.9	1.3
Småhus	26.0	18.0	36.1	8.2
Blandade	15.1	13.9	14.5	15.3
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabell 4.3:3 Demografiska data som andel per bostadsområdestyp i Karlstads centralort.

Innerstadens andel av Karlstads centralort var väsentligt mindre, cirka en fjärdedel av, jämfört med Örebro och Norrköping. Trots detta avfolkas denna del av staden 2 till 3 gånger så kraftigt som i de två andra städerna. Även minskningen av barnhushållen och ökningen av pensionärerna är större i Karlstad. Relationen mellan befolknings- och hushållsförändringar ger ett mått på ökningen av antalet enpersonshushåll. I Karlstads innerstad var denna relativa ökning nästan dubbelt så stor som i Örebro. Den relativa pensionärstätheten var störst i Karlstad - något mindre i Örebro och lägst i Norrköping. På samma sätt kan vi beskriva barnfamiljstätheten som störst i Norrköping därefter i Örebro och lägst i Karlstad.

Som vi senare skall se var lägenhetsavgången i Karlstads innerstad av samma procentuella storleksordning som i Norrköping. Samtidigt var dock befolkningsminskningen tre gånger större än i Norrköping. Detta ger oss en indikation på att kontoreringen sannolikt varit mer omfattande i Karlstad.

Hyresrättsområdena i Karlstad utgjorde en större andel än i Norrköping som i sin tur var större än i Örebro. Befolkningen i hyresrätten var i Karlstad cirka 60 % större än i Örebro. Befolkningsminskningen här var endast en tredjedel mot Örebros och drygt hälften av Norrköpings. Som enda ort öka-

de antalet hushåll i hyresrättsområdena. Enpersonshushållen var vanligare än i de två andra städerna, däremot var andelen barnfamiljer relativt sett färre i Karlstad.

1980 fanns det i Karlstad bara ett bostadsrättsområde även om bostadsrätten som upplåtelseform hade samma omfattning som i Norrköping och därmed dubbelt så stor som i Örebro. Detta till trots utgjorde den som bostadsform endast hälften av i Örebro och en tredjedel av i Norrköping. Bostadsrätten i Karlstad var mer integrerad i de andra områdestyperna än i Örebro och Norrköping. Den sociala strukturförändringen i Karlstads enda bostadsrättsområde tycks dock haft samma tendens som i de två andra städerna. Omfattningen var dock för liten för att tillåta några mer långtgående slutsatser om bostadsrättens utveckling i Karlstad.

Förändringen av den demografiska situationen i småhusområdena skiljer sig från de andra två orterna. Karlstad hade 1975 den lägsta andelen boende i småhusområden av de tre. 1980 var andelen den högsta efter en dubbelt så stor befolknings- och hushållsökning som i Norrköping och en tre gånger så stor ökning som i Örebro. Däremot minskade barnhushållens andel markant mer i Karlstads småhusområden men hade trots detta den högsta andelen, 3,1 procent.

Blandade områden var andelsmässigt störst i Karlstad och hade 1980 cirka 15 % av befolkningen. Befolkningsstrukturen på respektive nivå var ungefär densamma. Skillnaden förutom storleken utgjordes av en snabbare minskning av dessa områden i Karlstad.

Ett annat sätt att beskriva olikheterna mellan städerna är se hur befolkningen fördelades på områdestyper förutom de likvärdiga fjärdedelar som bodde i småhusområden 1980. 60 - 65 % av befolkningen var i Örebro och i Norrköping bosatta i innerstad samt hyresrätt (27+33 respektive 25+42) medan denna andel i Karlstad bodde i hyresrätt och i blandade områden (50 + 15).

FYSISK STRUKTUR

De stora skillnader i förändring av den sociala strukturen i Karlstad jämfört med Örebro och Norrköping motsvaras naturligtvis av skillnader i förändring av den fysiska strukturen.

Den totala nybyggnationen i Karlstad omfattade 3.618 lägenheter varav 2.394 i småhus. I absoluta tal var denna produktion större än i de två andra städerna trots att Karlstad endast var cirka två tredjedelar så stor som dessa.

Procentuellt var detta en bruttoutbyggnad med 14.3 procent - närmare tre gånger mer än i Örebro och i Norrköping. Borträknat rivningar, kontoriseri-
 sering etc blev nettotillskottet i kommunen 2.830 lägenheter eller 8.8 % vil-
 ket var 5 till 6 gånger mer än i de bägge andra kommunerna. Avgången av
 bostäder var således betydligt mindre i Karlstads trots att vi, som sagt, kan
 förmoda att denna i innerstaden var reellt större i Karlstad.

1980 fanns det i Karlstad 35.156 lägenheter varav 12.970 i småhus. Denna
 andel, 36.9 %, var därmed den högsta i vår jämförelse. Ännu en skillnad be-
 stod i att i Karlstad byggdes endast endast 9 % av nyproduktionen utanför
 centralorten mot 22 i Norrköping och 43 i Örebro. Andelen småhus av nytill-
 skottet i centralorten var 62 %, i Norrköping 76 % och i Örebro "endast" 45 %.

Småhusen i Karlstad ökade netto med 2.229 stycken och lägenheter i fler-
 familjshus med 601. För centralorten var antalet 1.748 respektive 543. Det var
 således endast i Karlstad som den senare typen av lägenheterna ökade i ab-
 soluta tal, ett mått på Karlstads expansion under perioden. De tomma lägenhe-
 terna i centralorten ökade i Karlstad med 73 stycken till 175, från 0.3 till 0.5 %.
 Det var endast i Karlstads centralort som tomma lägenheter ökade under
 perioden. För kommunen totalt minskade dock de tomma lägenheterna från
 302 till 289, från 0.9 till 0.8 %.

	Antal lä- genheter	± %	Nypro- duktion	Andel cen- tralort	Andel totalt	Tomma lä- genheter
Innerstad	2.998	- 2.3	1.6	10.7 - 1.4	8.5 - 1.0	14 - 5
Hyresrätt	16.110	+10.5	10.7	57.5 - 0.3	45.5 + 0.8	142 + 82
Bostadsrätt	374	- 9.5	0.2	1.3 - 0.3	1.1 - 0.2	0 ± 0
Småhus	4.701	+45.4	47.2	16.8 + 4.1	13.4 + 3.4	2 - 6
Blandade	3.856	- 5.2	1.9	13.7 - 2.0	11.0 - 1.6	21 + 2
Summa	28.039	+ 10.1	12.5	100.0	79.5 + 0.2	179 + 73

Tabell 4.3:4 Antal och procentuell fördelning av lägenheter och ny-
 produktion samt tomma lägenheter med förändringar
 1975 - 1980 per bostadsområdestyp i Karlstads Kommun.

Den stora minskningen av innerstadens befolkning motsvaras inte som
 framgår av tabell 4.3:4 av en motsvarande minskning av antalet lägenheter.
 Denna minskning är procentuellt av ungefär samma storlek som i Norrkö-
 ping och mindre än i Örebro. Däremot återspeglas Karlstads betydligt lägre
 befolkningsminskning i hyresrättsområden av en ökning av lägenheterna i
 dessa områden med cirka 10 %. Det var därmed bara i Karlstad som denna om-
 rådestyp ökade, absolut och relativt. Även småhusområdenas kraftigare be-

folkningsökning återfinns i en, här närmast 50 %-ig, utbyggnad. De tomma lägenheterna kvarstår på en låg nivå. I centralorten hade de ökat något vilket dock endast registrerades i de hyresrättsområden som byggdes ut varför det kan röra sig om en skenbar ökning. Lägenheterna kan ha färdigställts precis före mättillfället varvid uthyrning/inflyttning ej hunnit ske. Andelen trångbodda hushåll hade minskat från 5.5 till 3.0 %. Andelen moderna lägenheter hade ökat från 90.5 till 93.1 %.

Ägarstrukturen i Karlstad var påfallande lik Norrköpings. Allmännyttan ägde 24.5 % - varav dock enbart 0.8 % i småhusområdena. Andelen i centralorten var 29.6 %. Bostadsrätten utgjorde 18.5 % med så lite som 0.1 % i småhusområdena i kommunen och 21.4 % i centralorten. De övriga/privata ägarna hade därmed 57 respektive 49 %. Av de senare utgjorde två tredjedelar småhus. På denna punkt var Karlstad mer likt Örebro. I Karlstad bodde 51.6 % av befolkningen i småhus och sålunda 48.4 % i flerfamiljshus. Andelen småhusboende var därmed högst i Karlstad bland de tre kommunerna.

	Allmännyttan	Förändring	Bostadsrätt	Förändring	Övriga	Förändring	Summa
Innerstad	2.8	- 8.8	40.0	+12.7	57.2	- 3.9	100
Hyresrätt	47.4	----	27.2	----	25.4	----	100
Bostadsrätt	1.3	----	56.4	----	42.3	----	100
Småhus	0.0	± 0.0	2.8	- 4.7	97.2	+ 4.7	100
Blandade	14.8	----	2.0	----	83.2	----	100
Andel av kommun	24.5	- 2.0	18.5	+ 1.7	57.0	+ 0.3	100
Andel av centralort	29.6	- 1.4	21.4	+ 2.0	49.0	- 0.6	100
Boende, andel av kommun	21.4		13.6		65.0		100

Tabell 4.3:5 Ägarkategoriernas andelsfördelning och förändring av lägenheter inom bostadsområdestyp samt av centralort och kommun totalt. Andel boende i ägarkategori, kommunen totalt. Karlstads Kommun

På grund av förändrade områdesindelningar kan förändringar av ägarkategorier hyres- och bostadsrätt samt i blandade områden ej redovisas. I hyresrättsområdena har dock allmännyttan och bostadsrätten ökat sina andelar med uppskattningsvis 3 à 4 % på övriga/privata ägares "bekostnad". I de blandade områdena har allmännyttan minskat med cirka 7 % och privata ökat

med samma storleksordning medan bostadsrätten varit oförändrad.

I innerstaden minskade allmännyttan sitt redan tidigare begränsade lägenhetsinnehav. Även det privata ägandet minskade. Ägarstrukturen här påminner mest om Norrköping med den skillnaden att bostadsrätten var procentuellt större men framför allt att innerstaden i Norrköping var tre gånger större andelsmässigt. Hyresrättsområdena i Karlstad var andelsmässigt den största av de tre centralorterna, cirka 80 % större än i Örebro. Ägarstrukturen påminner påtagligt även här om Norrköping, dock var andelen bostadsrätt större och privata ägare mindre. I småhusområdena fanns som framgår ingen allmännytta och även bostadsrätten var fåtalig framför allt efter den kraftiga utbyggnaden av privatägda småhus mellan 1975 och 1980. I de blandade områdena var ägarförskjutningarna huvudsakligen att hänföra till ovannämnda områdesförändringar. En mindre del privata småhus har dock byggts. Sammanfattningsvis minskade allmännyttan sin ägarandel i alla tre kommunerna och kraftigast i Karlstad. Det var också här som bostadsrätten ökade mest. Denna hade i Karlstad sin största andel 1980 av de tre orterna. Det privata/övriga ägandets obetydliga andelsförändring var på så sätt mitt emellan Örebros minskning och Norrköpings ökning.

Dessvärre blir även uppgifterna om förändringarna av lägenhetsstorlekarna under perioden i Karlstad ungefärliga för hyresrätts- och blandade områden. Detta gäller även i viss mån för småhusområdena. Dessa uppgifter har därför angivits inom parentes.

	<u>-1rok</u>	Δ	<u>2rok</u>	Δ	<u>3rok</u>	Δ	<u>4rok</u>	Δ	<u>5+rok</u>	Δ
Innerstad	26.0	-0.4	24.8	-0.7	26.1	+0.5	14.0	+1.0	9.1	-0.4
Hyresrätt	21.5	(-1.0)	29.6	(+0.5)	34.9	(-1.0)	9.6	(+1.0)	4.4	(+0.5)
Bostadsrätt	10.7	----	29.4	----	39.6	----	8.0	----	12.0	----
Småhus	1.7	(-1.0)	2.8	(-0.5)	6.6	(-8.0)	23.7	(-4.0)	65.2	(+13.5)
Blandade	15.3	(+1.0)	19.3	(-5.5)	19.4	(-2.0)	16.8	(+2.0)	29.2	(+ 4.5)
<hr/>										
Andel av kommun	16.0	-1.2	21.7	-1.8	26.1	-2.0	15.5	-0.2	20.7	+5.2
Andel av centralort	17.7	-1.2	23.2	-1.6	27.2	-1.8	13.4	± 0.0	18.5	+4.6

Tabell 4.3:6 Lägenhetsbeståndets procentuella fördelning och förändring 1975 till 1980 av storlek inom bostadsområdestyper, andel av kommun och centralort. Karlstads kommun

Även i Karlstad hade andelen 1 rok och mindre minskat men mindre än i Örebro och i Norrköping. Detta gällde också 2 och 3 rok som tillsammans min-

skade mer än i bägge andra kommunerna. Däremot var det endast i Karlstad som 4 rok minskade, även om obetydligt. Skälen återfinns i den mycket kraftiga ökningen av 5 rok och större. Redan 1975 hade Karlstad den högsta andelen av denna storleksgrupp. 1980 var denna andel 50 % större än i Örebro och dubbelt så stor som i Norrköping.

Andelen stora lägenheter är större i Karlstad än i Örebro och i Norrköping. Så var till exempel 3 rok den vanligaste lägenhetsstorleken i innerstaden. Fem rok och större var dock de vanligaste lägenheterna i småhus- och blandade områden även i Norrköping men där var 1:or vanligast i innerstaden och 2:or i hyresrätten. Speciellt notabelt är naturligtvis den kraftiga ökningen av 5+ rok i småhusområdena. Denna ökning berodde framför allt på att ett nytt område - Östra Kronoparken - till nästan 90 % bebyggdes med denna storlek; ytterligare ett nytt område - Hultsberg - med 74 % samt att ett tredje område - Skåre/Stodene - utbyggs till dubbla storleken nästan enbart med denna storlek. Förändringen av lägenhetsstorlekar var i Karlstad den kraftigaste i våra tre jämförelsekommuner. I Karlstad, som redan 1975 hade jämförelsevis stora lägenheter, har dessa ytterligare ökat i andel till 1980.

I Karlstad återfanns närmare 70 % av lägenhetsbeståndet i centralorten och 55 % av kommunen totalt i innerstaden och hyresrätten tillsammans. Därvid liknar Karlstad Örebro. Skillnaden var proportionerna. I Örebro var de 38 respektive 32 och i Karlstad 11 respektive 57. Andelen av befolkningen var som sagt i Örebro 60 respektive 40 %, i Karlstad några procent lägre. Boendetätheten var därmed något lägre i Karlstad.

Den homogenitet i dessa områden som fanns i Örebro och i Norrköping återfinns vi även i Karlstad. I innerstaden utgjorde småhusen 1.9 % och i hyresrätten 6.1 %. Lägenhetsantalet i innerstaden minskade med 2.3 % det vill säga likvärdigt med Örebro och Norrköping. Däremot ökade lägenhetsantalet i hyresrätten till skillnad från de två andra kommunerna. Ökningen av småhusområdena i Karlstad var betydligt större än i Örebro och i Norrköping. En annan skillnad från dessa var att det i Karlstad inte fanns någon allmännytta bland småhusen.

Dessa ägarförändringar indikerar att nyproduktionen mellan 1975 och 1980 i Karlstad fördelats på annat sätt än i Örebro och i Norrköping.

	Flerbostadshus		Småhus		Summa	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Innerstaden	47	1.5	0	0.0	47	1.5
Hyresrätt	1170	36.6	373	11.7	1543	48.3
Bostadsrätt	0	0.0	1	0.0	1	0.0
Småhus	0	0.0	1528	47.8	1528	47.8
Blandade	0	0.0	77	2.4	77	2.4
Summa, antal	1170		1979		3196	
Summa, %		38.1		61.9		100.0

Tabell 4.3.7 Fördelning av nyproduktion på hustyp och områdestyp 1975 till 1980. Karlstad

Därutöver byggdes i övriga centralorten 115 småhus samt i övriga kommunen 310 småhus och 17 lägenheter.

I Karlstad byggdes det således procentuellt fler småhus än i Örebro (54.2%) men färre än i Norrköping (73.8%). Det nya inslaget i de tre städernas nyproduktion, småhus för uthyrning, byggdes i Karlstad i hyresrättsområden och inte i småhusområden som i Örebro och Norrköping. I Karlstad uppläts en betydligt mindre del, cirka 10 %, av dessa med hyresrätt. Motsvarande andelar var i Örebro 20 och i Norrköping 33 %.

Nyproduktionen i innerstaden var obetydlig - speciellt jämfört med Örebro och Norrköping, 1.5 mot 25-26 %. Det omvända förhållandet gäller hyresrättsområdena dit cirka 50 % av nyproduktionen förlades med koncentration på tre områden.

För det första till det 1975 största området i denna grupp - Norrstrand - där 659 lägenheter och 9 småhus byggdes. Området hade 1980 ungefär 3600 lägenheter fördelade med var sin tredjedel på de tre ägarkategorierna. För det andra till det under 70-talet största utbyggnadsområdet i Karlstad - Kronoparken. En av dess delar - Centrala Kronoparken - utökades med de redan omnämnda radhusen varav 55 med äganderätt och cirka 220 med hyresrätt. Dessutom byggdes här 158 lägenheter i flerbostadshus. Ytterligare en ny del av Kronoparken - Norra - påbörjades under perioden med 80 lägenheter. För det tredje bebyggdes ett äldre område - Herrhagen - med 54 småhus och 267 lägenheter. Större delen av dessa uppläts med bostadsrätt.

Den mycket stora utökningen, cirka 50 %, av Karlstads småhusområden var även den koncentrerad till några få områden. Den största delen därav

skedde i två helt nya områden. Dels i Hultsberg med 609 nya småhus och dels i Östra Kronoparken med 398 småhus. Det tredje området storleksmässigt var Skåre/Stodene med 330 nya hus. Därutöver byggdes 112 småhus i Hagalund och 70 i Stockfallet. I det mest "renodlade" småhusområdet i Karlstad - Gustavsberg - vilket har den lägsta andelen arbetarklass boende i området byggdes inga nya småhus.

Utbyggnaden av de blandade områdena var måttlig. Notabelt är här att i de områden som hade de högsta medelinkomsterna förekom ingen nyproduktion.

Sammanfattningsvis kan förändringen av den fysiska strukturen i Karlstad mellan 1975 och 1980 karakteriseras som omfattande. Lägenhetsbeståndet i centralorten ökade netto med 8.9 % efter en nyproduktion med 12.5 %. Denna var den ojämförligt största av våra tre jämförelsekommuner. Utbyggnaden hade två inriktningar. Dels utbyggdes den redan 1975 dominerande stadsbyggnadsformen hyresrättsområden med cirka 10 % och dels utökades den tidigare begränsade områdestypen småhusområden med 50 % till att bli den största andelsmässigt bland de tre centralorterna. Karlstads nybyggnadsprofil kan sålunda betecknas som en renodling av två bostadsformer. Till skillnad från Örebro och Norrköping utgjordes en mycket liten del av tillskottet av lägenheter utanför centralorten. De integrativa tendenser som kunde skönjas i Örebros innerstad och småhusområden återfinns ej i Karlstad. Samtidigt bör det dock påpekas att Karlstad 1975 hade den största andelen av den blandade områdestypen. Småhus för uthyrning byggdes, till skillnad mot i Örebro och i Norrköping, i hyresrättsområden. Rivning, kontorisering och annan lägenhetsavgång var i Karlstad av mindre omfattning än i de två övriga kommunerna i vår jämförelse.

5 INKOMSTSTRUKTUR OCH INKOMSTSEGREGATION

5.1 Örebro

INKOMSSTRUKTUR

Vi mäter, som vi tidigare redovisade, inkomststruktur och inkomstsegregation för gruppen män mellan 35 och 49 år. 1975 utgjorde denna grupp 20.7 %, nollinkomsttagarna oräknade, av antalet som förvärvsarbetade minst halvtid, mellan 20 och 64 år. Gruppen har numerärt ökat med 10 % under perioden till 1980 till 23.5 %. Dessa fördelade sig 1980 på våra nio inkomstgrupper enligt följande:

Inkomst- grupp nr	Inkomst 1980 Tusen kronor	Andel 1980 %	Förändring 75-80 %
1	0.1 - 16.5	1.8	+ 0.9
2	16.6 - 33.2	4.0	+ 0.2
3	33.3 - 49.9	5.7	+ 0.9
4	50.0 - 69.5	19.6	+ 8.3
5	69.6 - 83.2	25.0	- 4.0
6	83.3 - 99.9	18.7	+ 0.1
7	100.0 - 133.3	15.9	- 2.1
8	133.4 - 166.7	4.9	- 2.4
9	166.7 - w	4.4	- 1.9

Tabell 5.1:1 Förvärvsarbetande män 35 - 49 procentuell fördelning på grupper för sammanräknad inkomst 1980. Örebro

Som framgår av tabellen finns det en huvudtendens; de fyra lägsta inkomstgrupperna ökar och de fem högsta minskar sina andelar. Detta förhållande kan som vi nämnde i kapitel 3, vara ett utslag av svårigheterna att beräkna ett värde med vilket gränserna för inkomstgrupperna från 1975 skall uppräknas och/eller en konsekvens av en olik inkomstutveckling för olika grupper. Även regionala skillnader är tänkbara. Medelinkomsten i vår mätgrupp har ökat med 54.0 % vilket är mindre än den ökning, 66.7 %, av konsumentprisindex som vi använt för att justera gruppgränserna. Medelinkomsten i Örebro centralort var därmed 87.600 kronor brutto 1980. Standardavvikelsen (spridningen) för medelinkomsten var oförändrad, 20.5. Medelinkomsten var störst i småhusområdet Brickebacken I med 132.400:- och lägst i det näst äldsta hyresrättsområdet, Baronbackarna, med 58.600 kronor/år. Medelinkomsten var därmed 125 % högre i Brickebacken än i Baronbackarna, 1975 var denna procentsats 112. Det "rikaste" området var detsamma medan det "fattigaste" var detta år Varberga. Detta kan tas som en indikation på en ökad

polarisering vars mönster vi närmare skall granska i det följande.

1975 var medelinkomsten i samtliga hyresrättsområden lägre än genomsnittet för centralorten. Denna situation var oförändrad 1980. Samma sak, så när som på två områden, gäller för småhusområdena men med omvända förtecken. I bägge områdestyperna var spridningen mellan delområden oförändrad. För de tre bostadsrättsområdena gällde 1975 att två, Solfjädern och Solhaga, hade lägre och det tredje Mellringe högre medelinkomst än genomsnittet. 1980 är förhållandet detsamma även om spridningen minskat betydligt. Det nytilkomna bostadsrättsområdet Surbrunnsgatan/Hälsogränd hade 1980 en medelinkomst strax under medel. I innerstaden är förhållandet inte lika ensartad. Endast ett av de fem områdena hade 1975 en medelinkomst över genomsnittet. 1980 är situationen densamma. I två områden ökade medelinkomsten mer än medel. Detta gällde innerstadsområdet Söder och det område där de under perioden i innerstaden nybyggda småhusen återfinns, Öster. Inom de blandade områdena har medelinkomsten ökat mindre än i Örebro totalt. De två områden som 1975 var de "rikaste" i gruppen, Sörby och Lundby, hade den lägsta ökningen.

Örebros tre områden med den högsta medelinkomsten 1975, Östra och Västra Adolfsberg samt Brickebacken I, behöll denna position varvid inkomsten utvecklades i samma takt som genomsnittet i två och snabbare, + 10%, i ett, Västra Adolfsberg. Dessa tre utgjorde 1980 en än mer markerad grupp av höginkomstområden än 1975. Som vi redovisade i kapitel 4 var nybyggnationen i dessa tre områden mycket begränsad under perioden; 6 - 14 %. I de småhushusområden där huvuddelen av nyproduktionen ägde rum var inkomstutvecklingen annorlunda. I två äldre områden, Lillån och Hovsta, närmade sig medelinkomsten centralortens genomsnitt medan det tredje området, Södra Ladugårdsskogen, fjärmade sig från medelinkomsten. Detta område ligger i direkt anslutning till de två områdena i Adolfsberg. Inkomsten i dessa tre områden var mellan 10 och 20 procent högre än genomsnittet. Det fjärde - det helt nybyggda integrerade området Oxhagen IV - hade 1980 en medelinkomst 5 % lägre än genomsnittet. I övrigt kan noteras att 9 av de 16 småhusområdena haft en svagare inkomstutveckling än Örebros genomsnittliga.

Det distinkta inkomstboende som framgick 1975 har blivit än tydligare 1980 när vi ser till gruppen män 35 - 49 år. Dels fanns de ovannämnda höginkomstområdena men framför allt började en grupp låginkomstområden särskilja sig. De var i rangordning från den lägsta: Baronbackarna, Markbacken, Varberga och Rosta. Samma områden hade också de lägsta medelinkomsterna 1975 men då med en annan rangordning. Förändringen består,

förutom i den ändrade rangordningen, i att denna låginkomstgrupps avstånd till kommungenomsnittet ökat vilket är ytterligare en indikation på en ökad polarisering.

1975 kunde inte något tydligt samband mellan områdenas ålder och medelinkomsten skönjas. 1980 fanns en antydning till att äldre hyresrättsområden haft en oförmånligare inkomstutveckling än yngre. Avvikelseerna från denna tendens var dock fortfarande stora. När det gäller småhusområdena var det 1980 på samma sätt som 1975: andelen låginkomsttagare var något fler i yngre än i äldre områden med undantag för de allra yngsta områdena.

INKOMSTSEGREGATION

Ett antagande som undersöktes och fick ett mycket starkt stöd i Danermark (1983) är att ju längre ifrån varandra två inkomstgrupper med avseende på inkomst är desto mer isolerade är de också ifrån varandra i rumsligt avseende. Som framgår av tabell 5.1:2 bekräftas detta förhållande även 1980. Mönstret är till och med mer markant än 1975.

	2	3	4	5	6	7	8	9
1	30 +3	25 -1	26 +1	30 +5	39 +3	53 +7	56 -1	59 -1
2		19 +5	31 +18	38 +15	47 +14	61 +15	67 +9	67 +5
3			22 +10	31 +10	41 +10	57 +14	61 +6	63 +3
4				16 +2	29 +5	45 +8	54 +3	57 +1
5					17 +2	32 +2	45 +1	48 -2
6						20 +2	33 +1	37 -2
7							24 +7	31 +2
8								21 0

Tabell 5.1:2 Olikhetsindex för sammanräknad inkomst, män 35 - 49 år, 1980 och förändring 1975 till 1980. Inkomstgrupper 1 till 9. Örebro

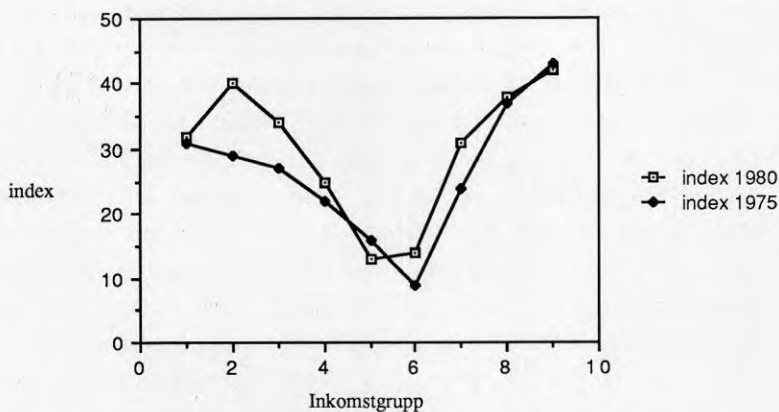
Olikhetsindex för inkomst hade i Örebro ökat markant. Uttryckt i procent hade summan av samtliga index ökat 14.6 %. Den största ökningen finner vi i inkomstgrupp 2 därefter i inkomstgrupperna 3, 7, och 4. Ökningen av inkomstgrupperna 1, 8 och 9's åtskilda boende var däremot måttlig - i några fall hade den även minskat marginellt. Ökningen i inkomstgrupperna 2 och 3's segregerade boende skedde framför allt gentemot grupp 4 och 7. Ser vi till segregationsindex finner vi enligt tabell 5.1:3 motsvarande storleksmässiga ökning från genomsnittet 26.4 till 29.9.

Även med detta index var det inkomstgrupp 2 som svarade för den största ökningen, följd av grupperna 3 och 7.

1-Ö	2-Ö	3-Ö	4-Ö	5-Ö	6-Ö	7-Ö	8-Ö	9-Ö
32	40	34	25	13	14	31	38	42
+1	+11	+7	+3	-3	+5	+7	+1	-1

Tabell 5.1:3 Segregationsindex för sammanräknad inkomst, män 35 - 49 år, 1980 och förändring 1975 till 1980. Inkomstgrupper 1 till 9. Örebro

Den V-formade kurva som karakteriserade den grafiska framställningen av segregationsindex 1975 där grupp 6 hade markant lägsta segregationsindex hade 1980 ändrats till en i segregationsstudier mer vanlig U-formad kurva enligt figur 5.1:1.

Figur 5.1.1 Segregationsindexkurvor för inkomst 1975 och 1980. Örebro

Denna form uppstod genom att grupp 6 nu bor lika segregerat som grupp 5. Dessa två grupper bor dock relativt sett mindre segregerat 1980 än 1975. Ytterligare en skillnad är att grupp 7 nu bor mindre segregerat än grupp 2 och 3 till skillnad från 1975.

När vi ser till hur de olika områdena bidragit till segregationsindex finner vi att de två största bidragen kommer från ett "fattigt" och ett "rikt" område. Låginkomstområdet är Vivalla, det ojämförligt största av Örebros bostadsområden utanför innerstaden, med drygt 2.500 lägenheter.

Här är inkomstgrupp 4 mycket överrepresenterad och grupperna 7, 8 och

9 underrepresenterade. Grupperna 1 och 2 är även de överrepresenterade men obetydligt. Detta faktum stämmer med att medelinkomsten inte var bland de allra lägsta, närmare bestämt det 6:e i rangordning nedifrån. Det som gör att segregationsindex för Vivalla blir högt är områdets storlek. Logiken och rimligheten i att index ökar med ökande storlek på område och antal invånare i respektive område är påfallande.

Det rika området är Östra Adolfsberg med knappt 600 lägenheter i småhus. Här är det således inte områdets storlek som var det främst avgörande för det kraftiga bidraget till segregationsindex, det absolut högsta i Örebro. Tre småhusområden är större och två i samma storleksordning. Det som påverkade indexbidraget här var den i Örebro relativt mycket kraftiga överrepresentationen av inkomstgrupperna 8 och 9. Trots den högre medelinkomsten i Brickebacken I spelade den inte lika stor roll för segregationsindexet. Detta berodde dels på att området är mindre, cirka 300 småhus, och dels på att inkomstgrupp 8 inte var speciellt överrepresenterad antalsmässigt och på att grupp 9 i var det i mindre grad än i Östra Adolfsberg samt på att inkomstgrupperna 1 - 4 var mer underrepresenterade i det senare området. Ett sannolikt skäl till den höga medelinkomsten i Brickebacken I kan då ha varit att antalet män med mycket höga inkomster, "övre" del av grupp 9, var relativt högre här än i Östra Adolfsberg. Ett mindre "reservat" för de mest bemedlade.

De två "fattigaste" områdena - Baronbackarna och Markbacken, båda ungefär hälften så stora som Vivalla - var begränsat underrepresenterade av grupperna 7, 8 och 9. I det förra området var grupp 2 kraftigt överrepresenterad och i det senare i viss mån grupp 1 men framför allt grupp 3. Varberga som lämnade ett högt bidrag till segregationsindex var underrepresenterad i de tre högsta grupperna och starkt överrepresenterad i grupp 2 och 3.

Det nybyggda hustypsintegrerade småhusområdet Oxhagen IV var tillsammans med två bostadsrättsområden, ett nytt - Surbrunnsgatan/ Hälsogränd - och ett gammalt - Solfjädern - samt ett radhusområde - Västhaga - de områden som lämnade de allra lägsta bidragen till segregationsindex. Så i vart fall strax efter färdigställandet av Oxhagen IV var denna blandning av upplåtelseformer ett framgångsrikt sätt att begränsa segregationsindex, det vill säga att öka den allsidiga befolkningssammansättningen. En senare studie vid Höghskolan i Örebro (Magnusson & Asplund, odaterad) som fokuserat detta område visar emellertid att detta resultat var av kortvarig karaktär. Så hade till exempel medelinkomsten sjunkit markant på några få år.

Segregationsbidragen från de tre återstående småhus- och utbyggnadsområdena, Lillån, Hovsta och Södra Ladugårdsskogen var olika. Lillån hade ett

lika högt bidrag som Varberga, Hovsta hälften därav och Södra Ladugårdsskogen däremellan. I Lillån, 900 lägenheter, var grupperna 1 - 4 under- och 7 - 9 överrepresenterade. Eftersom det allmännyttiga bostadsföretaget i Örebro utökade sitt lägenhetsbestånd (flerfamiljshus) i detta område är det rimligt att anta att segregationsindex hade varit högre denna nybebyggelse förutan. I Hovsta, med sitt lägre bidrag till index fördubblades lägenhetsantalet under perioden varvid en stor andel uppläts med bostadsrätt. Denna faktor kan vara en av förklaringarna till det måttliga bidraget till index. De största avvikelserna i Hovsta var grupp 7's över- och grupperna 2 och 3's begränsade underrepresentation. I Södra Ladugårdsskogen slutligen - där allmännyttan byggde radhus med hyresrätt - fanns en underrepresentation av grupp 1 - 4 och en viss överrepresentation av grupp 7 och 8. På samma sätt som för Lillån är det sannolikt att segregationsindexet skulle ha varit kraftigare utan denna blandning av upplåtelseformer. Det något mindre bidraget till index från Södra Ladugårdsskogen kan förklaras av att detta område endast är cirka hälften så stort som Lillån.

Sammanfattningsvis så har fördelningen av män mellan 35 och 49 år på de med löneutvecklingsindex uppskrivna inkomstgruppgränserna från 1975 förändrats mellan 1975 och 1980. Andelarna i grupperna 1 - 4 har ökat och 5 - 9 minskat. Därvid har grupp 4 förändrats kraftigast, + 8.3 %. Det är dock endast i ett enda område som denna grupp markant avviker från centralortens genomsnitt; i Vivalla Örebros största sammanhållna bostadsområde. Detta område som uteslutande uppläts med hyresrätt var tillsammans med ett småhusområde - Östra Adolfsberg - där inkomstgrupperna 8 och 9 var kraftigt överrepresenterade, de två områden som lämnade de största bidragen till segregationsindex. Olikhets- och segregationsindex hade båda ökat i Örebro med cirka 13 procent. De inkomstgrupper som bodde mest segregerat var grupp 9 och 2. 1975 gällde detta för grupperna 9 och 8. Grupp 6's markant mindre segregerade boende 1975 hade 1980 försvunnit i så motto att den då var jämbördig med grupp 5. De inkomstgrupper som ökat sitt åtskilda boende var i rangordning grupp 2, 3 och 7 samt 6. Den enda tydliga minskningen återfinns i inkomstgrupp 5.

Grupp 2 var följdriktigt mest överrepresenterad i de tre områden i Örebro som hade de tre lägsta medelinkomsterna; Baronbackarna, Markbacken och Varberga. Den kraftiga ökningen av grupp 2's segregerade boende berodde med all sannolikhet dels på ökad inflyttning av låginkomsttagare i dessa områden och medelinkomsttagarnas utflyttning. Rosta som hade den näst lägsta medelinkomsten 1975 hade till 1980 haft en "bättre" inkomstutveckling än de

tre förra samt mindre flyttningsströmmar. Detta kan visa på betydelsen av kvaliteter i ett hyresrättsområde som inte framgår av de variabler vi använder i denna undersökning. Dessa faktorer kan vara lägenhetsstandard i vid mening, skötsel och underhåll, utformning av yttre miljö, social och kommersiell service och omfattning av sociala störningar för att begränsa omflyttning och därmed förknippad segregation. Men framför allt torde Rosta ha motsvarat hushållens förändrade familjesituationer och behov. Även om inte resursstarkare hushåll bodde kvar i samma utsträckning som andra grupper så har inte inflyttningen av så kallade problemhushåll ägt rum i samma utsträckning här som i andra allmännyttiga hyresrättsområden. Rosta är det enda område i Örebro där allmännyttan ej haft tomma lägenheter i någon större omfattning eller svårigheter i övrigt att hyra ut lägenheter.

Vår analys visar således att trots minskade inkomstklyftor så ökar det inkomstsegregerade boendet i Örebro. Den exakta storleken av denna ökning skall dock tolkas med viss varsamhet på grund av de mättekniska svårigheterna vid longitudinella studier av inkomst som vi redogjorde för i kapitel 3. Höginkomsttagarnas åtskilda boende avgjorde i Örebro segregationsindexets nivå mer än motsvarande områden för låginkomsttagare. Trots detta fick index i Örebro ändå en utpräglad låginkomstprofil till stor del på grund av den renodling av områdestyper som kännetecknar Örebro. I hyresrättsområdena - totalt till drygt 95 % ägda av det allmännyttiga företaget - fanns enbart 2.5 % småhus. Innerstaden är stor och domineras av flerfamiljshus som till två tredjedelar är privatägda. I småhusområdena råder det omvända förhållanden. Denna markanta områdeshomogenitet hade dock naggats något i kanten främst genom etableringen av hyres- och bostadsrätt i de senare områdena. Homogenitetens dominans förblev dock i stort opåverkad fram till 1980. Slutligen bekräftas låginkomstprofilen av att höginkomstområdena var relativt sett begränsade i storlek.

De tre småhusområden som hade de högsta bidragen till index bidrog mer till en ökning av index än de tre flerfamiljshusområden som gav de högsta indexbidragen trots att de senare innehöll tre gånger fler lägenheter än de förra.

5.2 Norrköping

INKOMSTSTRUKTUR

Av de förvärvsarbetande männen mellan 20 och 64 år, exklusive nollinkomsttagarna, har gruppen 35 till 49 år ökat i Norrköping med 6.4 % mellan 1975 och 1980. Denna ökning var således nästan 4 %-enheter mindre än i Örebro. Dessa män fördelade sig inkomstmässigt på följande sätt:

Inkomstgrupp nr	Inkomst 1980 Tusen kronor	Andel 1980 %	Förändring 75-80 %
1	0.1 - 16.5	1.6	+ 0.5
2	16.6 - 33.2	4.5	+ 0.4
3	33.3 - 49.9	6.8	+ 1.8
4	50.0 - 69.5	23.7	+ 8.6
5	69.6 - 83.2	27.2	- 4.7
6	83.3 - 99.9	17.2	- 1.6
7	100.0 - 133.3	13.1	- 1.3
8	133.4 - 166.7	3.3	- 2.1
9	166.7 - w	2.7	- 1.4

Tabell 5.2:1 Förvärvsarbetande män 35 - 49 procentuell fördelning på grupper för sammanräknad inkomst 1980. Norrköping

Förändringarna i Norrköping hade samma tendens som i Örebro. Grupp 1 - 4 ökade i andel och 5 - 9 minskade. Ökningen respektive minskningen var dock något mer i accentuerad i Norrköping. Grupperna 1 - 4 omfattade 1980 36.6 % av vår mätgrupp mot 31.1 % i Örebro. Medelinkomsten hade ökat 54 % till 81.100 kronor per år. Den var därmed 6.600 kronor lägre än i Örebro. Ökningarna i de två städerna var procentuellt likvärdiga. Norrköpings relativa låginkomstprofil bestod.

Medelinkomsten var störst i småhusområdet Lindö med 118.900 och lägst i det yngsta flerfamiljshusområdet Navestad I med 58.200 kronor. Spridningen var därmed mindre än i Örebro. De lägsta medelinkomsterna var nästan desamma medan den högsta var 13.000 kronor lägre i Norrköping än i Örebro. Standardavvikelsen var 17.3 - en minskning med 5.2. Den högsta medelinkomsten var 1980 104 % högre än den lägsta. 1975 var denna relation 140 %. Det "fattigaste" området var detsamma 1975 medan det "rikaste" 1975 var Klingsberg II. Polariseringen beträffande medelinkomst i Norrköping är alltså inte lika stark som i Örebro.

Såväl 1975 som 1980 hade samtliga hyresrättsområden lägre medelinkomst än centralortens genomsnitt. För småhusområdena gällde 1975 att två områ-

en hade lägre medelinkomst än genomsnittet, dels småhusområdet med hyresrätt -Navestad II- och dels det äldsta småhusområdet -Fiskeby- beläget vid cellulosaindustrin med samma namn. 1980 hade bara det förra området lägre medelinkomst än centralortens genomsnitt.

I Norrköpings "inkomstguld kust" 1975 - Klingsberg II - hade medelinkomsten "sjunkit" från 60 till 35 % över medelvärdet till 1980. För det 1975 näst rikaste området - Lindö - hade denna relativa minskning varit mindre, från 54 till 47 %. Därmed hade Lindö intagit Klingsbergs plats som det inkomstmässigt mest välsituerade området i Norrköping. Det bör noteras att Lindö var det största småhusområdet - 1.400 lägenheter - medan Klingsberg endast omfattade 160. Det rikaste området i Örebro - Brickebacken I - omfattade 300 lägenheter medan det största - Lillån - med 900 lägenheter hade en avsevärt lägre medelinkomst.

I övrigt minskade småhusområdenas numerärt positiva avvikelser från genomsnittet i Norrköping utom i två områden - Enebymo II och Smedby II. Dessa ökar sin avvikelse med 10 respektive 20 %. Det senare byggdes ut under perioden med cirka 40 %. Av de nybyggda småhusområdena med varierande grad av hyresrättsupplåtelse - 30 till 65 % - var medelinkomsten i området med störst andel privat ägda småhus - Klockaretorp II - den lägsta, - 2,2 %. Spridningen var dock inte stor. Medelinkomsterna i de två andra delområdena i Klockaretorp var 5.4 % över genomsnittet.

I bostadsrättens tre områden hade 1975 två områden - Vilbergen I och Skarphagen I - lägre och ett - Stjärnhusen - högre medelinkomst än genomsnittet. Avvikelserna var små och bestod 1980. Innerstaden i Norrköping hade såväl 1975 som 1980 en låginkomstprofil med undantag för ett område - Kneippen - som starkt avvek från de övriga. Spridningen kring genomsnittet i innerstaden hade dock minskat.

De blandade områdena, som i Norrköping endast var tre och samtliga dominerade av privata fastighetsägare, hade fortfarande 1980 högre medelinkomst än genomsnittet. Ett hade oförändrad medelinkomst - Lagerlunda I - medan de två andra ökat - Haga II - respektive minskat - Smedby II - sina medelinkomstsvavikelser med 10 %.

De grupper av utpräglade hög- och låginkomstområden som fanns 1975 hade minskat i omfattning 1980. I låginkomstgruppen fanns 1975 tre hyreshusområden: Navestad I samt Marielund I och II. Av dessa återstod 1980 de två förra. Till skillnad från i Örebro hade avståndet till genomsnittet för denna grupp minskat till 1980. Inte heller i Norrköping fanns 1980 något entydigt samband mellan områdenas ålder och den aktuella medelinkomsten. Dock var

de två "fattigaste" områdena också de yngsta vilket då motsäger den gängse uppfattningen att medelinkomsten sjunker med områdets stigande ålder. I Norrköping kunde 1980 ett svagt stöd hämtas för en motsatt hypotes.

Även gruppen höginkomstområden hade reducerats. 1980 fanns det egentligen bara ett område med denna profil - Lindö. Eftersom Lindö är ett stort område kan det vara så att höginkomsttagarna till 1980 i högre utsträckning hade samlats i ett område. Däremot kan man 1980 tydligare urskilja en andra grupp av områden med medelinkomster betydligt över centralortens genomsnitt. De var Kneippen i innerstaden samt småhusområdena Klingsberg II, Enebymo II och III, Skarphagen II samt Smedby II - alla med en medelinkomst 25 - 30 % över genomsnittet, det vill säga 100 - 110.000 kronor.

I Lindö tjänade 55 % av männen mellan 35 och 49 år mer än 100.000 kronor per år 1980. I Norrköpings var det 19 % och i Navestad I endast 2.6 %.

INKOMSTSEGREGATION

I Örebro ökade stödet för hypotesen om ett ökat rumsligt avstånd mellan inkomstgrupper ju större skillnaden i inkomst är. I Norrköping var detta stöd mycket starkt 1975. 1980 var stödet fortfarande starkt men inte riktigt lika "konsekvent". Ett av skälen till det minskade stödet för hypotesen var att särboendet för inkomstgrupp 3 ändrat mönster något. Däremot hade tydligheten, pregnansen i mönstret för olikhetsindex ökat.

	2	3	4	5	6	7	8	9
1	27	22	23	28	35	50	65	67
	-2	-7	+8	-4	-3	+0	+4	-4
2		17	23	30	40	52	67	70
		+3	+4	+8	+13	+16	+20	+14
3			13	22	32	45	62	65
			-1	+3	+10	+12	+17	+11
4				14	26	46	62	68
				+3	+11	+18	+18	+15
5					17	35	54	60
					+6	+8	+12	+9
6						21	41	50
						+3	+7	+6
7							27	36
							+5	+4
8								23
								+6

Tabell 5.2:2 Olikhetsindex för sammanräknad inkomst, män 35 - 49 år, 1980 och förändring 1975 till 1980. Inkomstgrupper 1 till 9. Norrköping

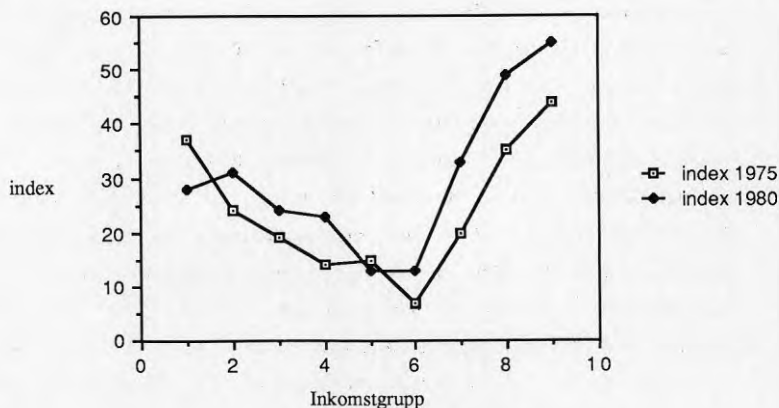
Ur tabell 5.2:2 framgår att inkomstgrupperna 5 - 9 ökar sitt särboende utom gentemot grupp 1. Framför allt hade grupp 6 - 9 ökat sitt avskilda boende till grupp 2 - 4. Den största ökningen finner vi i grupp 8 och därefter i grupp 2, 7 och 9. I Örebro var mönstret annorlunda - där ökade inkomstgrupp 3 kraftigast och därefter grupp 3, 4 och 7. Vi kan således konstatera att det ökade särboendet för inkomstgrupper hade olika ursprung i Örebro och Norrkö-

ping. I Örebro bodde låginkomstgrupperna allt mer avskilt - i Norrköping gällde detta höginkomstgrupperna. Till skillnad från i Örebro fanns det i Norrköping en grupp som minskade sitt särboende, grupp 1. En annan jämförelse ger vid handen att i Örebro ökade grupp 9 sitt särboende minst - i Norrköping rådde närmast det omvända förhållandet. Den ökande inkomstsegregationen, mätt med olikhetsindex, har således en låginkomstprofil i Örebro och en höginkomstprofil i Norrköping. Annorlunda uttryckt var skillnaden mellan grupp 1 och 9's indexförändringar en minskning med 10 enheter i Örebro och en ökning i Norrköping med 85. Procentuellt ökade olikhetsindex i Norrköping med 19.4 % vilket var 4.8 mer än i Örebro.

1-Ö	2-Ö	3-Ö	4-Ö	5-Ö	6-Ö	7-Ö	8-Ö	9-Ö	Medel
28	31	24	23	13	13	33	49	55	29.9
-9	+7	+5	+9	-2	+6	+13	+14	+11	+6.0

Tabell 5.2:3 Segregationsindex för sammanräknad inkomst, män 35 - 49 år, 1980 och förändring 1975 till 1980. Inkomstgrupper 1 till 9. Norrköping

Segregationsindex enligt tabell 5.2:3 visar även här ett ökande särboende för inkomstgrupperna. Tyngdpunkten i de höga inkomstgrupperna återfinns även i detta index. Grupp 9 bodde mest avskilt och därefter 8, 7 och 2.

Figur 5.2:1 Segregationsindexkurvor för inkomst 1975 och 1980. Norrköping

Precis som i Örebro hade den grafiska framställningen av segregationsindex för inkomst förändrats från sin utpräglade V-form 1975. I Norrköping hade den då mer en J-form med sin höga stapel i de höga inkomstgrupperna.

Två förändringar karakteriserar denna formförändring. Dels hade grupp 6's index närmast fördubblats 1980 så att det då inte fanns någon grupp med markant lågt särboende. Dels hade det förhållandet att grupp 1 och 9 1975 bodde i det närmaste lika avskilt i relation till övriga grupper drastiskt ändrats 1980 - grupp 1's index hade sjunkit lika kraftigt som 9's ökat. Den grafiska framställningen av index illustrerar höginkomstkaraktären i Norrköpings inkomstsegregerade boende på ett pregnant sätt.

Karaktären av låginkomstprofil i Örebros segregationsindex framgick bland annat av de olika områdenas bidrag till index. I Norrköping bekräftas höginkomstprofilen även på detta sätt. Här var det "rikemansområdet" Lindö som hade den högsta medelinkomsten vilket hade det ojämförligt högsta bidraget till index inte bara i Norrköping utan av alla områden i samtliga tre kommuner. Bidraget var så stort som 20 % av hela segregationsindex för inkomst i Norrköping. Andelen lägenheter var emellertid endast 3 %. Om vi jämför med låginkomstområdet Vivalla som hade det högsta bidraget i Örebro var dess bidrag 6 % vid en lägenhetsandel om 6%. I Lindö var underrepresentationen av inkomsttagare i de fem lägsta inkomstgrupperna mycket kraftig. Andelen av grupp åtta 4 gånger och grupp nio 4.5 gånger större än respektive genomsnitt i kommunen.

Det näst största bidraget, betydligt lägre än Lindös, kom från hyresrättsområdet Hageby I. Medelinkomsten var här inte den lägsta men väl den tredje lägsta. Orsaken till rangordning står även här, som för låginkomstområdena i Örebro, att finna i områdets storlek. Det var dubbelt så stort, 3.600 lägenheter, som det "fattigaste" området, Navestad I, vilket helt korrekt påverkade index' storlek. Navestad I's bidrag var dock inte väsentligt mindre än Hageby I's och gav det fjärde största bidraget. Bägge var som väntat överrepresenterade i de lägre inkomstgrupperna. I Hageby fanns inga boende med inkomsttagare i de två högsta grupperna. Så var även fallet i det hyresrättsområde med den näst lägsta medelinkomsten - Marielund II - som på grund av sin ringa storlek, en fjärdedel av Navestad I's, lämnade ett begränsat bidrag till segregationsindex.

Det näst rikaste området 1980 - Klingsberg II - som 1975 hade den högsta medelinkomsten hade 1980 "förlorat" denna position till Lindö. Detta berodde dock sannolikt inte på att området tappat sin attraktivitet för höginkomsttagare eller på fysiska förändringar. 1980 var gruppen 35 - 49 år endast 40 % av

åldersgruppen 50 - 64 år. Det är således troligt att en betydande del av högin-
komsttagarna som 1975 var mellan 35 och 49 år inte hade flyttat utan bodde
kvar och var 1980 mer än 50 år. Av vår mätgrupp 35 till 49 år tillhörde 54 %, 13 % i centralortens genomsnitt, inkomstgrupp 7. Att området trots detta gav ett litet bidrag till index förklaras även här av att området var mycket litet. I det område som gav det tredje största bidraget - Skarphagen II - var antalet män mellan 35 och 49 år 130 % av antalet 50 - 64 år. Även här fanns en markant vattendelare mellan under- och överrepresentation av inkomstgrupperna mellan grupp 5 och grupp 6.

När det gäller fysiska förändringar i ovanstående områden kan vi konstatera att det i hyresrättsområdena Hageby I och Navestad I inte skedde några förändringar. Den enda skillnaden i våra variabler var att antalet outhyrda lägenheter i Navestad I minskade kraftigt. Inte heller i Klingsberg II förändrades, som sagt, den fysiska strukturen. Däremot byggdes Lindö och Skarphagen II ut med 9 respektive 6 %.

I de småhusområden som byggdes ut kraftigt, Smedby II (+ 43 %), samt de tre etapperna av det helt nya området Klockaretorp, gav det helt privat ägda Smedby II ett relativt stort indexbidrag. Klockaretorp uppläts till 45 % med allmännyttig hyresrätt och gav i konsekvens med den bild som kan skönjas av bebyggelseutvecklingen, upplåtelseformerna samt av de genomsnittsnära medelinkomsterna i området vi redovisade tidigare, mycket små bidrag till segregationsindex. Fördelningen av inkomstgrupperna i Klockaretorp ansluter sig väl till kommungenomsnittet. Inkomstmässigt således en allsidig samhällssammansättning

Ytterligare ett område gav ett relativt kraftigt bidrag till segregationsindex - Östantill. Detta var Norrköpings största område - 4400 lägenheter - enligt vår gruppklassifikation. Det var innerstadens äldsta område som till 75 % uppläts med hyresrätt i allmännyttig regi. Cirka 75 % av lägenheterna var 2 rok eller mindre och endast 9 % 4 rok och större. Området hade innerstadens lägsta medelinkomst.

Sammanfattningsvis har förskjutningen av inkomstgrupperna mot större andelar i de lägre grupperna varit något mer markerad i Norrköping än i Örebro. I Norrköping ökade andelen i grupperna 1 - 4 med 11.3 % jämfört med 10.3 i Örebro. Även i Norrköping fanns den kraftigaste förändringen i grupp 4 som ökade med 8.6 %. Andra skillnader var att grupperna 7 - 9 minskade betydligt mindre i Norrköping än i Örebro samt att grupp 1 var markant mindre och grupp 3 markant större i Norrköping.

Olikhets- och segregationsindex ökade med 19 respektive 25 %. Den främsta orsaken till detta var grupperna 7 - 9's väsentligt ökade särboende. 1980 bodde grupp 9 mest avskilt. 1975 gällde detta för grupp 1 och 9. Jämfört med Örebro bodde grupperna 7 - 9 avsevärt mer och grupperna 1 - 3 avsevärt mindre avskilt från övriga inkomstgrupper. Det var i Norrköping som det i särklass mest homogena bostadsområdet bland våra jämförelsekommuner kunde återfinnas - det förhållandevis stora höginkomstområdet Lindö som gav ett 2.5 gånger så stort bidrag till segregationsindex som något annat område i de tre orterna. Medelinkomsten i Norrköping hade ökat procentuellt likvärdigt med Örebro vilket innebar att den absoluta inkomstklyftan till Norrköpings nackdel bestod och till och med ökade något.

På samma sätt som i Örebro bodde grupp 6 1980 inte längre markant mindre avskilt än övriga grupper. Detta på grund av att grupp 5's index minskat något och på att grupp 6's index ökat betydligt. Den enda stora minskningen av segregationsindex gällde för grupp 1 som därvidlag skilde sig från grupp 1 i Örebro.

Grupp 2's segregationsindex hade ökat även i Norrköping. Detta berodde sannolikt dels på att denna grupp dels var 10 % större i Norrköping än i Örebro och dels på grund av den betydligt större tillgången till hyresrätt i Norrköpings småhusområden. Denna tillgång möjliggjorde småhusboende i begränsad utsträckning även för inkomstgrupp 2.

Det inkomstsegregerade boendet ökade således avsevärt mer i Norrköping än i Örebro. I Norrköping var inriktningen på ökning av småhusboende tydligare än i Örebro. Så när som på den större tillgången på småhus med hyresrätt saknades i Norrköping de blandningstendenser som vi kunde återfinna i Örebro med i övrigt samma omfattning av nyproduktion och nettoökning av lägenhetsbeståndet. Därigenom fick det inkomstsegregerade boendet i Norrköping 1980 en tydlig höginkomstprofil. Vi hävdade att det i Örebro fanns ett mindre "reservat för de mest bemedlade" (Brickebacken I). I Norrköping var motsvarande reservat, Lindö, fem gånger större.

5.3 Karlstad

INKOMSTSTRUKTUR

I Karlstad ökade de förvärvsarbetande männen mellan 35 och 49 år i centralorten med 8 %, det vill säga två procent mer än i Norrköping men två procent mindre än i Örebro. På våra nio inkomstgrupper fördelade de sig enligt tabell

5.3:1:

Inkomstgrupp nr	Inkomst 1980 Tusen kronor	Andel 1980 %	Förändring 75-80 %
1	0.1 - 16.5	1.7	+ 0.8
2	16.6 - 33.2	3.8	+ 0.7
3	33.3 - 49.9	4.7	+ 0.7
4	50.0 - 69.5	18.8	+ 8.1
5	69.6 - 83.2	24.7	- 3.7
6	83.3 - 99.9	19.4	- 1.1
7	100.0 - 133.3	17.4	- 1.6
8	133.4 - 166.7	5.5	- 1.6
9	166.7 - w	3.9	- 2.5

Tabell 5.3:1 Förvärvsarbetande män 35 - 49 procentuell fördelning på grupper för sammanräknad inkomst 1980. Karlstad

Samma huvudtendens gällde för Karlstad som för Örebro och Norrköping: grupperna 1 - 4 ökade i andel och grupperna 5 - 9 minskade i andel. Ökningen och minskningen i denna tudelning var procentuellt av samma omfattning som i Örebro och därmed mindre än i Norrköping. De fyra lägsta grupperna omfattade i Karlstad 1980 29 % och utgjorde därmed den minsta andelen bland de tre städerna. I Örebro var denna andel 31 % och i Norrköping 36 %. De två höginkomstgrupperna utgjorde i Karlstad 9.4 %, i Örebro 9.3 % men i Norrköping bara 6.0 %. Karlstad framstår sålunda med detta mått som den "rikaste" och Norrköping som den "fattigaste" av de tre kommunerna i vår jämförelse 1980. Medelinkomsterna i Karlstad var även den i konsekvens med ovanstående den högsta av de tre, 87.700 kronor, vilket dock var obetydligt högre än i Örebro, bara 100 kronor, men 6.700 kronor mer än i Norrköping. Den procentuella höjningen mellan 1975 och 1980 var i Karlstad exakt densamma som i Örebro och Norrköping.

Den högsta medelinkomsten bland våra delområden hade 1980 småhusområdet Gustavsberg med 127.000 kronor och den lägsta i hyresrättsområdet Glasberget med 65.000 kronor. Det rikaste området hade således en medelinkomst som var 94 % högre än den lägsta. Standardavvikelsen var 1975

21.3 och 1980 19.0. Spridningen av medelinkomsten hade således minskat. Denna "distans" var därmed den lägsta av de tre kommunerna. Polariseringen var alltså minst i Karlstad. Rangordningen för de rikaste områdena från respektive kommun var Örebro (132.000 kr), Karlstad (127.000kr) och slutligen Norrköping (119.000 kr). 1975 innehades den "rikaste" och "fattigaste" positionen i Karlstad av det blandade området Sommaro respektive av hyreshusområdet Kronoparken.

Medelinkomsten var 1975 i alla hyresrättsområden lägre än centralortens genomsnitt om vi undantar Sundsta och Norrstrand som då redovisades som ett område. Sundsta redovisas här mer korrekt som ett blandat område och Norrstrand som ett hyresrättsområde. 1980 hade alla områden i denna grupp en medelinkomst väsentligt under kommungenomsnittet. I ett av de tre hyresrättsområden som bebyggdes under perioden - Herrhagen - steg medelinkomsten medan den sjönk i de två andra - Norrstrand och Centrala Kronoparken.

1975 registrerades inget område som bostadsrättsområde vilket vi dock gör för 1980 - Lamberget - som hade en medelinkomst lägre än genomsnittet.

För småhusområdena och de blandade områdena gällde det omvända såväl 1975 som 1980.

För det område som 1975 hade den ojämförligt högsta medelinkomsten - Sommaro - gällde att denna "sjunkit" från 68 till 44 % över medelinkomsten. Det näst "rikaste" 1975 - Romstad - sjönk från 40 till 25. Utvecklingen för det 1975 5:e "rikaste" området hade varit det motsatta, från 25 till 45 % över den aktuella medelinkomsten. Bakgrunden till dessa förändringar är svåra att fastställa. En tänkbar anledning kan vara det faktum att Sommaro och Romstad var blandade områden med småhusandelar om 40 respektive 55 %. Omflyttningar i hyreshusen kan ha medfört minskande medelinkomst - en vanlig utveckling vid kraftig småhusutbyggnad som den aktuella i Karlstad (se Danermark 1983). I Gustavsberg däremot var samtliga lägenheter privatägda småhus.

Förutom i Gustavsberg ökade "överavvikelse" bara i två småhusområden - Södra Kroppkärr och Skåre/Stodene. Det senare området fördubblades i storlek mellan 1975 och 1980. I de övriga småhusområdena minskade de relativa avvikelserna från centralortens genomsnitt. De två nybyggda småhusområdena - Östra Kronoparken och Hultsberg - hade bägge medelinkomster över genomsnittet. Tillsammans byggdes i dessa två områden nästan 1.000 småhus mellan 1975 och 1980.

I innerstaden hade 1980 tre av fyra områden en medelinkomst under genomsnittet. 1975 var detta fallet för två områden - Haga och Viken. Det tillkommande området var Tingvallastaden vars medelinkomst sjunkit under genomsnittet. Det fjärde området i innerstaden - Klara - hade ökat sin relativa medelinkomst och framstod än mer som innerstadens höginkomstområde.

De blandade områdena, som i Karlstad var så många som 8, hade en inbördes motstridig utveckling. Dessa områden dominerades, som i Norrköping, av privata fastighetsägare (83 %). Här finns en avvikelse mot övriga iakttagelser av förändringar i privatägda flerbostadshus. Medelinkomsten ökar relativt endast i de två enda områden där allmännyttan var företrädd. I de områden där privatägda fastigheter helt dominerar ökar inte medelinkomsten, tvärtom minskar den. Samtliga blandade områden hade dock 1980 fortfarande en medelinkomst som översteg genomsnittet i Karlstads centralort.

1975 fanns, som vi angivit, ett höginkomstområde som avvek markant från de övriga beträffande inkomst - Sommaro. 1980 avvek två områden, dock i mindre grad, nämligen förutom Sommaro även Gustavsberg som framgått av den tidigare redovisningen. Låginkomstavvikelserna från genomsnittet var som framgått mindre i Karlstad än i Örebro och Norrköping såväl 1975 som 1980. Det är svårt att i Karlstad identifiera några utpräglade "avvikare" inom denna grupp på samma sätt som var möjligt i Örebro och Norrköping. Inte heller kan något samband spåras mellan inkomster och områdesålder vare sig för småhus- eller hyresrättsområden. Karlstad framstår på alla sätt som den inkomstmässigt mest blandade av de tre orterna både vad avser ägarkategori och hustypsfordelning. Om detta intryck består vid analys av index för segregation skall granskas i följande avsnitt.

INKOMSTSEGREGATION

Stödet för hypotesen om inkomstgruppers allt med stigande inkomst starkare särboende var i Karlstad oförändrat. Därmed var stödet för hypotesen till skillnad från 1975 detsamma i alla våra jämförelsekommuner. I tabell 5.3:2 kan vi se hur det inkomstsegregerade boendet i Karlstad förändrades mätt med olikhetsindex.

	2	3	4	5	6	7	8	9
1	32 +1	34 +7	29 +1	35 +1	46 +9	52 +6	52 -11	54 -13
2		19 +3	22 ±0	32 +11	41 +15	56 +20	61 +7	61 +4
3			20 +4	25 +8	35 +14	50 +19	53 +5	55 +3
4				15 +3	27 +11	42 +14	45 -2	51 -1
5					18 +8	30 +9	33 -6	43 -1
6						18 +3	27 -7	40 -2
7							20 -2	37 +6
8								24 +4

Tabell 5.3:2 Olikhetsindex för sammanräknad inkomst, män 35 - 49 år, 1980 och förändring 1975 till 1980. Inkomstgrupper 1 till 9. Karlstad

Ökningen av olikhetsindex i Karlstad mellan 1975 och 1980 hade en mindre omfattning och delvis annan karaktär än i Örebro och i Norrköping. Ökningen var 152 enheter eller 12.8 % och var den minsta såväl absolut som procentuellt av de tre kommunerna. Den största ökningen återfinns i grupp 7 och därefter i grupperna 3, 2 och 6. I likhet med Norrköping och till skillnad från Örebro minskade index i en grupp. I Norrköping var det grupp 1 som minskade - i Karlstad grupp 8. Grupp 9's index var i Karlstad oförändrat. Där-

med avviker Karlstad markant från förändringsmönstret i Norrköping med dess höginkomstprofil utan att därför överensstämma med Örebro's låginkomstprofil. Det är mer skäligt att hävda att karaktären i förändringsmönstret i Karlstads inkomstsegregerade boende var en koncentration till den övre delen av medelinkomstgrupperna, det vill säga omkring och strax över Karlstads medelinkomst. Ökningen av de lägre inkomstgruppernas segregerade boende var av samma omfattning som i Norrköping och således mindre än i Örebro. Trots minskningen av grupp 8's index och den uteblivna förändringen för grupp 9 bör det framhållas att grupp 9 och 8 fortfarande hade det starkaste särboendet även i Karlstad. Det mer distinkta särboendet 1980 som vi återfann i Norrköping hade inte sin motsvarighet i Karlstad. Trots en klar hierarki i det inkomståtskilda boendet har denna hierarki "krympt" mellan 1975 och 1980. I Karlstad var index både för grupp 1 och 9 oförändrade medan skillnaden i Norrköping ökade med 85 enheter.

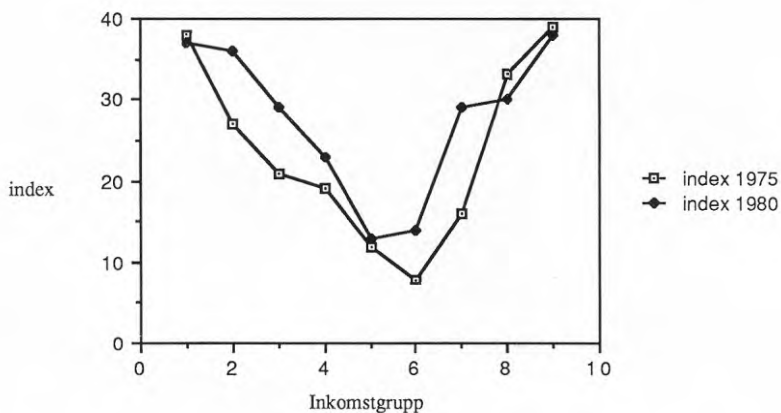
Segregationsindex för inkomst enligt tabell 5.3:3 nedan visar Karlstads mellanställning i förändringarna av detta index jämfört med förändringarna i Örebro och i Norrköping mellan 1975 och 1980.

1-Ö	2-Ö	3-Ö	4-Ö	5-Ö	6-Ö	7-Ö	8-Ö	9-Ö	Medel
37	36	29	23	13	14	29	30	38	27.7
-1	+9	+8	+4	+1	+6	+13	-3	-1	+4.0

Tabell 5.3:3 Segregationsindex för sammanräknad inkomst, män 35 - 49 år, 1980 och förändring 1975 till 1980. Inkomstgrupper 1 till 9. Karlstad

Segregationsindex för inkomst ger en liknande bild av särboendet jämfört med olikhetsindex. Även i detta index ökar grupp 7 kraftigast och därefter 2, 3 och 6. En mindre skillnad därvidlag är den omkastade ordningen mellan grupp 2 och 3. Grupp 7's ökning var densamma i Norrköping men i Karlstad minskar grupp 8 och 9's särboende något medan de i Norrköping ökade kraftigt. Låginkomstgruppernas ökning i Karlstad hade sin något mindre motsvarighet i Örebro men där var "mellangruppernas" ökning beskedligare varför segregationsindex för inkomst sammantaget ökar något mer i Karlstad än i Örebro men betydligt mindre än i Norrköping.

Bilden av rangordningen i de två indexen i de olika kommunerna för inkomstsegregation är konsistent; Örebro: förstärkning av låginkomsttagarnas särboende, Norrköping: förstärkning av höginkomsttagarnas särboende och Karlstad däremellan: förstärkning av medelinkomsttagarnas särboende.

Figur 5.3:1 Segregationsindexkurvor för inkomst 1975 och 1980. Karlstad

V-formen i segregationskurvan har tunnats ut även i Karlstad. Om man 1980 vill karakterisera den som en V- eller U-form kan vara en smaksak men förändringsmönstret illustreras tydligt vad avser grupp 6 och framför allt 7's ökade särboende. Om vi jämför med de två andra kommunerna är den mest lik Örebros.

De olika bidragens ursprung i de skilda delområdena har en annan fördelning från områdestyper än i Örebro och i Norrköping på så sätt att tre av de fyra största bidragen kommer från hyresrättsområden. Vi måste då hålla i minnet att denna områdestyp var avsevärt större andelsmässigt i Karlstad, närmare 60 %, än i de två andra centralorterna. Det största bidraget kom från hyresrättsområdet Rud. Området var ett av Karlstads två stora där lägenheterna till 55 % uppläts med hyresrätt (allmännyttan) och resten med bostadsrätt. Det andra stora området - Centrala Kronoparken - gav det andra största bidraget till index. Detta område innehöll 14 % småhus, delvis privatägda. Dessa områden hade den fjärde respektive andra lägsta medelinkomsten i Karlstad. Hyresrättsområdet med den lägsta medelinkomsten gav på grund av sin ringa storlek ett litet indexbidrag. Den tredje lägsta medelinkomsten hade Gruvlyckan - ett medelstort område med ett medelstort indexbidrag. Även det fjärde största indexbidraget kom från ett hyresrättsområde - Våxnäs - som var det femte största bostadsområdet i Karlstad med två tredjedelar allmännyttig hyresrätt och en tredjedel bostadsrätt. Hyresrättsområdena med stor andel privatägda hus gav relativt små indexbidrag. Trots att Norrstrand och

Herrhagen var de två största bostadsområdena i Karlstad med 28 respektive 83 % i privat ägo gav de endast de femte respektive åttonde bidragen i storlek till segregationsindex för inkomst.

Först det tredje bidraget i storleksordning kom från ett småhusområde - Hultsberg - som nybyggdes helt och hållet under perioden med 100 % privat-ägda småhus. Vare sig i Örebro eller i Norrköping utfördes en så massiv satsning på ett enda småhusområde mellan 1975 och 1980. Det andra största indexbidraget från ett småhusområde, det sjätte största indexbidraget, kom även det från ett helt nybyggt område - Östra Kronoparken. Medelinkomsterna i dessa två områden var måttliga. Inkomstgrupperna 6 och 7 var kraftigt över-representerade i dessa områden. Småhusens höginkomstområde - Gustavsberg - gav med hänsyn till storleken på området, endast 154 småhus, ett stort bidrag till index. 20 % av inkomsttagarna i vår grupp tjänade 1980 mer än 167.000 i Gustavsberg. Två tredjedelar tjänade mer än 100.000 kronor.

Skåre/Stodene gav även det ett högt indexbidrag. Medelinkomsten i Skåre/Stodene var nära genomsnittet i centralorten och betydligt mindre än Hultsbergs. Skåre/Stodene är beläget i centralortens utkant och byggdes ut under perioden.

De blandade områdena i Karlstad gav måttliga bidrag till index. De största bidragen från denna områdestyp kom från dels det största - Färjestad - och dels från det relativt stora Romstad. I Romstad sjönk medelinkomsten. Det andra området med sjunkande medelinkomst - Sommaro - är mindre och gav ett mindre indexbidrag. De två senare områdena hade bägge en mycket ojämn fördelning av inkomstgrupper relativt genomsnittet i centralorten och var starkt över-representerade av inkomstgrupp 9. Detta indikerar att en uppdelning av dessa områden efter hustyp skulle medföra att vi skulle kunna registrera två mindre områden med ännu högre medelinkomster och relativt storleken högre bidrag till inkomstsegregationsindex.

De tre minsta bidragen till index kom dels från två mycket små områden, vardera cirka 80 lägenheter. Det ena var ett nybyggt blandat område, Sjöstad, och det andra ett nybyggt hyresrättsområde, Norra Kronoparken. Det tredje lägsta bidraget kommer från området Klara och är mer intressant därför att det hade den högsta medelinkomsten i innerstaden. Området omfattade cirka 600 lägenheter huvudsakligen i privata flerfamiljshus. Allmännyttan ägde 9 och bostadsrätterna utgjorde 19 % av lägenhetsbeståndet. Småhusandelen var 5 %.

Sammanfattningsvis försköts fördelningen på inkomstgrupper för förvärvsarbetsbetande män mellan 35 och 49 år i Karlstad mot en större andel i de låga inkomstgrupperna från 1975 till 1980. Ökningen av grupperna 1 - 4 var 10.3 % vilket var densamma som i Örebro men mindre än i Norrköping. I de högre inkomstgrupperna hade Karlstad större andelar i grupp 7 och 8 men mindre i grupp 6 och 9 än i Örebro. I samtliga dessa fyra grupper var andelarna större i Karlstad än i Norrköping. Den kraftigaste förändringen fanns i grupp 4, på samma sätt som i de två andra kommunerna, vilken ökade med 8.1 procent.

Olikhets- och segregationsindex ökade med 12.8 respektive 16.9 procent. Därmed hade Karlstad den lägsta ökningen av olikhetsindex och den näst lägsta ökningen av segregationsindex. Norrköping hade i bägge fallen de största ökningarna. De största bidragen till segregationsindex kom i Karlstad i större utsträckning från hyreshusområden än från småhusområden. Hyresrätten var i Karlstad betydligt större som andel av centralorten än i de övriga orterna och Karlstad var den stad som hade den största blandningen av ägarkategorier.

Medelinkomsten i Karlstad hade ökat med 54 % till 87.700 kronor och var därmed den högsta utav våra tre jämförelsekommuner. Inkomstgrupp 6 hade enligt segregationsindex det lägsta särboendet 1975. 1980 gällde detta för grupp 5 med liten marginal efter en relativt kraftig ökning för grupp 6. Den största ökningen av index återfanns i grupp 7. Dessa två gruppers ökning präglade Karlstads karaktär beträffande ökningen av index för inkomst som en medelinkomstprofil till skillnad från Örebros låg- och Norrköpings höginkomstprofiler. Ingen inkomstgrupp i Karlstad minskade sitt särboende nämnvärt.

Även inkomstgrupperna 2 och 3 ökade sitt åtskilda boende märkbart. Denna ökning har troligen sin orsak i dels den utbyggnad i hyresrättsområden som endast genomfördes i Karlstad och dels i den omflyttning som följde av den stora småhusbyggnationen i nya områden. Karlstad var den minst inkomstsegregerade staden av de tre jämförelsekommunerna 1975. Denna situation bestod 1980 och var än mer accentuerad efter det att Norrköpings segregationsindex under perioden ökar kraftigast och då hade samma genomsnittliga index som Örebro som var den mest segregerade av de tre 1975 beträffande inkomst.

De reservat för rika som vi menar oss ha identifierat i Örebro och Norrköping var inte lika lätt att finna i Karlstad. Två områden aspirerar emellertid på denna position - Gustavsberg och Sommaro. Inte heller fanns det något ut-

präglat "fattigt" område i Karlsstad. Området med den lägsta medelinkomsten som var avsevärt högre än motsvarande i Örebro och i Norrköping var ett förhållandevis litet område - Glasberget.

Bland annat av dessa omständigheter drar vi slutsatsen att Karlsstad var den mest inkomstblandade av de tre städerna.

Den första delen av denna rapport behandlar de tre städerna Karlsstad, Örebro och Norrköping. Den andra delen behandlar de tre städerna Karlsstad, Örebro och Norrköping. Den tredje delen behandlar de tre städerna Karlsstad, Örebro och Norrköping. Den fjärde delen behandlar de tre städerna Karlsstad, Örebro och Norrköping.

	1907	1914	1921	1928
100	100	100	100	100
111	100	100	100	100
122	100	100	100	100
133	100	100	100	100
144	100	100	100	100
155	100	100	100	100
166	100	100	100	100
177	100	100	100	100
188	100	100	100	100
199	100	100	100	100

Statistiska centralbyråns beaktande av denna rapport är ett stort stöd för den undersökning som gjorts i denna rapport.

6 KLASSTRUKTUR OCH KLASSEGREGATION

6.1 Örebro

KLASSTRUKTUR

1975 tillhörde 55.6 procent av de yrkesverksamma männen som arbetade mer än 20 timmar per vecka, underklassen i Örebro. Eftersom antalet industriarbetare, den största gruppen inom underklassen, sjönk snabbt i Sverige mellan 1975 och 1980 borde vi således kunna vänta oss en minskning av underklassens, klass 1 - 3, andel även i Örebro även om denna minskning av industriarbetare, den "egentliga" arbetarklassen, till stor del motsvaras av en ökning av antalet arbetstillfällen för arbetarklassen inom offentlig förvaltning och tjänsteproduktion. Det är dock så att flertalet tillkommande offentliga arbeten av detta slag företrädesvis innehålls av kvinnor medan industriarbetet domineras av män. Förändringarna i Örebro framgår av tabell 6.1:1.

	1975		1980		Förändring av antal i %
	Antal	Andel	Antal	Andel	
Män 20 - 64					
totalt	29.694	58.0	27.148	53.2	- 8.6
varav					
i centralorten	22.523	75.9	19.995	73.7	- 11.2
i övr. kommun	7.171	24.1	7.153	26.3	- 0.2
Kvinnor 20 - 64					
totalt	21.500	42.0	23.842	46.8	+ 10.9
varav					
i centralort	18.013	83.8	19.124	80.2	+6.2
i övr. kommun	3.487	16.2	4.718	19.8	+ 35.3
M+Kv 20 - 64					
totalt	51.194	100	50.990	100	- 0.4
varav					
i centralort	40.536	79.2	39.119	76.7	- 3.5
i övr. kommun	10.658	20.8	11.871	23.3	+ 11.1

Tabell 6.1:1 Förvärvsarbetande män och kvinnor 20 - 64 år. Antal, andelar och förändringar 1975 - 1980. (Mätgrupp markerad med fetstil). Örebro.

Det totala antalet förvärvsarbetande har således minskat något. Kvinnornas förvärvsfrekvens har ökat och männens minskat kraftigt. Männens minskning har nästan uteslutande ägt rum i centralorten medan kvinnornas ökning huvudsakligen skett utanför centralorten. Annorlunda uttryckt har männens andel av de förvärvsarbetande i centralorten minskat från 55.6 till 51.1 %. Förändringstendenserna i riket stämde således väl överens med förändringen i Örebro.

Klass n r	Andel 1980 %	Förändring 75-80 %		
1	39.6	- 3.8		
2	5.1	+ 0.9		
3	8.3	+ 0.3	Σ 53.0	- 2.6
<hr/>				
4	6.3	+ 0.4		
5	11.0	+ 0.1		
6	12.0	- 0.4		
7	7.4	+ 0.9	Σ 36.7	+ 1.0
<hr/>				
8	2.1	± 0.0		
9	8.2	+ 1.6	Σ 10.3	+ 1.6

Tabell 6.1:2 Andelar och förändringar i klassammansättning för män 20 - 64 år 1975 till 1980. Örebro.

I vår mätgrupp har således andelen underklass minskat med 2.6 % till 53.0. Därvid har klass 1, industriarbetare med flera, minskat med 3.8 % och klass 2, till exempel fastighetsskötare, städare, och klass 3, brevbärare, kökspersonal, ökat med 0.9 respektive 0.3 %.

I mellanskiktet var den största förändringen ökningen av klass 7, till exempel läkare, datapersonal, med 0.7 %. Notabelt är att klass 5, framför allt ingenjörer, inte ökade.

Överklassen, klass 8 och 9, poliser, militärer respektive företagsledare, ökade något till 10.3. Denna ökning föll helt och hållet på klass 9. Det är sannolikt att denna ökning domineras av egna företagare utan anställd personal eller med få anställda vilket som vi påpekat i kapitel 3 gör klassen relativt heterogen. Klassen består sålunda såväl av verkställande direktörer i stora industri-, försäkrings- eller kapitalförvaltningsbolag och banker som unga "egenföretagare" som putsar fönster eller lagar bilar. Ökningen av småföre-

tagare i Sverige var som bekant, markant under perioden.

Uppdelade på de fem områdestyperna finner vi att förändringarna av antalet förvärvsarbetande män och underklassens andel därav varit av olika slag;

	1975			1980			Förändring	
	Klass	Totalt	Andel	Klass	Totalt	Andel	Absolut	Korrigerad
	1-3		1-3 %	1-3		1-3 %	1-3 %	1-3 %
Innerstad	3.066	5.668	54.1	2.460	4.815	51.1	- 3.0	- 0.4
Hyresrätt	5.771	8.414	68.6	4.591	6.353	72.3	+ 3.7	+ 6.3
Bostadrätt	423	874	48.4	340	728	46.7	- 1.7	+ 0.9
Småhus	1.990	5.035	39.5	1.971	5.410	36.4	- 3.1	- 0.5
Blandade	1.044	2.217	47.1	1.031	2.346	43.9	- 3.2	- 0.6
Övr. centralort	215	325	66.1	208	343	60.6	- 5.5	- 2.9
S:a centralort	12.509	22.523	55.6	10.601	19.995	53.0	- 2.6	
Övr.kommunen	4.109	7.161	57.4	3.838	7.153	53.7	- 3.7	
S:a kommun	16.618	29.694	56.0	14.439	27.148	53.2	- 2.8	

Tabell 6.1:3 Antal totalt och klass 1-3 samt andel klass 1-3 per bostadsområdestyp och summa centralort och kommun 1975 och 1980. Örebro.

De förvärvsarbetande männen minskade antalsmässigt med 11.2 % i Örebro centralort. Antalsmässigt ökade denna grupp endast i småhus- och blandade områden. Minskningen i framför allt innerstad och hyresrätt med 15 respektive 25 % är bland annat en konsekvens av en åldrande kvarboende befolkning. Arbetarklassen minskade i centralorten med 15.2 och 13.1 % i kommunen och var oförändrad i antal endast i småhus- och blandade områden. I andel ökade den endast i hyresrätt. Om vi tar hänsyn till denna minskning blir arbetarklassens *relativa* ökning i hyresrätten 6.3 % och i bostadsrätten en ökning med knappt en procent. I övriga områdestyper minskar andelen arbetarklass.

När vi granskar dessa förändringar inom respektive områdestyp framträder ett differentierat förändringsmönster. I innerstaden minskar andelen av klass 1 medan klass 7 ökar. Endast ett område, Norr, har nu en större andel arbetarklass än genomsnittet i centralorten. Förändringarna i innerstaden är dock de minsta inom de olika områdestyperna. I hyresrätten ökade som sagt andelen arbetarklass. I de tre äldsta områdena - Rosta, Baronbackarna och Tybble - är förändringarna små. Danermark (1983) konstaterade att fem

områden i Örebro 1975 inte tycktes omfattade av den vanliga omvandlingsprocessen att andelen arbetarklass ökar med hyresrättsområdets stigande ålder - Tybble, Norrby, Tengvallsgatan, Grönsångargatan och Oxhagen III. 1980 kunde dock detta mönster återfinnas för fyra av dessa områden. För de två yngsta (Oxhagen III och Grönsångargatan), vilka 1975 avvek markant från det ovannämnda mönstret så till vida att andelen arbetarklass var underrepresenterad, har förändringen varit störst. I Oxhagen III (Tornfalksgatan) var arbetarklassen 1980 överrepresenterad med 14.5 %. Detta var den största klassförändringen i samtliga områden. Korrigerad med arbetarklassens minskning i centralorten var ökningen av andelen arbetarklass i Oxhagen III hela 18.4 %. Detta korrigerade förändringsmått använder vi fortsättningsvis i våra kommentarer. Grönsångargatans andel arbetarklass ökade med 14.9 %. Fortfarande var andelen lägre än genomsnittet nu dock med endast en procent. Då emellertid området 1980 bör redovisas som ett småhusområde och området "övriga" som en konsekvens av förändrade hustypsandelar nu, till skillnad från 1975, klassificeras som ett blandat område innehöll 1980 samtliga områden i hyresrätten en större andel arbetarklass än i centralortens genomsnitt. Även på Tengvallsgatan och i Norrby har andelen av klass 1-3 ökat markant, med 8.0 respektive 6.9 %. I det femte området (Tybble) var dock förändringen obetydlig. Tybble är, förutom det betydligt yngre Brickebacken II, det enda arbetarklassdominerade bostadsområdet som är beläget i de södra delarna av Örebro där samtliga av våra överklassområden återfinns. Den klass som framför andra flyttat ifrån ovannämnda fem områden är klass 5 men även klass 6 och 7. De som tillkom var i första hand klass 1 men även 2 och 3. Så även om spridningen av andelen arbetarklass i hyresrättsområden minskat kraftigt från 31.5 % till 17 % mellan 1975 och 1980 existerar det inget starkt samband mellan andel arbetarklass och områdets ålder.

1984 skrev Danermark: "När så situationen på bostadsmarknaden förändrades under 1970-talet skiljer mellanskiktet ut sig och intar sin 'rätta' plats i bostadshierarkin. Skillnader i ekonomisk styrka kan få 'fullt' utslag på bostadsmarknaden." (Danermark, 1984, sid 12)

Denna "utskiktning" kan vi således se återspeglad i Örebros hyresrätts- och, till vilka vi återkommer, småhusområden mellan 1975 och 1980.

I bostadsrätten var förändringstendenserna motstridiga. Av de två områden som 1975 hade arbetarklassandelar nära genomsnittet hade det ena - Solfjädern - ökat sin andel med 7.8 % och det andra - Solhaga - minskat med 2.0 %. I det tredje - Mellringe - hade andelen ökat med 5 %. Fortfarande var dock området lika överrepresenterat av mellanskiktet som de flesta av småhusom-

råderna. Mellringe var det enda bostadsrättsområdet med inslag av dels privat äganderätt, cirka 20 %, och dels av småhus med cirka 35 %.

I småhusområdena var den dominerande tendensen att andelen arbetarklass minskade. I två områden - Ringstorp och Västhaga - var andelen arbetarklass 1975 ungefär lika med centralortens genomsnitt. I bägge har andelen minskat till 2.7 respektive 9.4 % under detsamma. Minskningen har, förutom i Västhaga, varit mycket kraftig i Hagaby och Brickebacken I. Västhaga var ett litet område, 75 småhus, där nybyggnationen under perioden skett i form av stora småhus samtidigt som några lägenheter i flerfamiljshus försvunnit. I Hagaby och Brickebacken I var utbyggnaden kraftigare, cirka 10 %, och skedde till helt övervägande del i form av småhus större än 4 rok. Brickebacken I hade 1980 den tydligaste överklassprofilen i Örebro med endast cirka 20 % arbetarklass. I det område som 1975 hade den mest markanta underrepresentationen - Östra Adolfsberg - av klass 1-3 hade denna ytterligare förstärkts till 26 %. I det näraliggande Västra Adolfsberg hade andelen arbetarklass minskat lika mycket. Dessa områden utgjorde 1980 även ur klasssynpunkt en tydligt urskiljbar grupp av områden för privilegierade.

I två områden som 1975 hade nästan samma klassammansättning som ovanstående områden - Brunnsgärdet och Oxhagen I/II - hade andelen underklass ökat med 4.3 och 3.8 % utan att dessa förändringar kan spåras till fysiska dito. Bägge består dock enbart av gruppbebyggda småhus. I ytterligare ett område har andelen av klass 1-3 ökat. Detta område - Lillån - hade som vi tidigare redovisat bebyggt med en större mängd småhus och lägenheter i allmännyttig regi. I de två övriga områden som under perioden blandades via nybyggnation - Hovsta och Södra Ladugårdsskogen - var denna underrepresentation oförändrad. Dessa två områden består mer än i Lillån av större småhus. Det nybyggda integrerade Oxhagen IV hade den största andelen underklass av småhusområdena.

I de blandade områdena fanns ingen entydig tendens. 1980 fanns det inte något område med överrepresentation av arbetarklassen. Almbys område 1980 där klassfördelningen mest liknade centralortens. Även när det gäller övriga variabler vi använt i undersökningen var Almbys område mycket lika de olika genomsnitten utom beträffande ägarkategorier. Detta är dock rimligt. Genomsnitten är ju endast godtyckliga analytiska redskap och inte eftersträvansvärda planeringsmål i sig. Det torde dessutom vara omöjligt att i någon kommun finna ett bostadsområde som är helt "genomsnittligt" i allt från byggnadsperiod till andel låginkomsttagare och pensionärer.

KLASSEGREGATION

Till skillnad från utvecklingen av inkomstsegregationen minskade stödet för hypotesen om ett allt mer åtskilt boende ju längre klasser befinner sig ifrån varandra. 1975 bröts detta mönster framför allt av klass 8. Denna klass är ju mycket heterogen - den består av allt från vårdare i kriminalvård och polis-män till advokater och högre polis- och militärbefäl. Därvid är en förändring av speciellt intresse; 1975 var olikhetsindex genomgående lägre för klass 8 än för klass 7 i relation till klasserna 1 - 6. 1980 gällde detta enbart för klass 1 - 4. Dessutom bor klass 6 mindre segregat än klass 5 i relation till klass 2 - 4 och klass 7 mindre segregat i relation till klass 9 än klass 8.

Den största förändringen av olikhetsindex var emellertid den mycket kraftiga minskningen av klass 9's särboende i förhållande till samtliga andra klasser än 1. Den sammanlagda förändringen kan beskrivas sålunda: för klass 1 - 8 hade index *ökat* med 41 enheter, för klass 9 *minskat* med 141 enheter och sålunda minskat sammanlagt med 100 enheter. Totalt sett innebar detta att olikhetsindex minskade i Örebro med 11.5 % mellan 1975 och 1980. Den radikala minskningen av klass 9's särboende bör dock tolkas med viss försiktighet. Gruppen är, som vi tidigare påpekade, mycket heterogen och det är inte möjligt att spåra vilka skikt inom klassen som påverkat förändringarna i särboendet.

	2	3	4	5	6	7	8	9
1	13 -6	16 -5	23 ±0	27 +3	30 +5	40 +1	28 ±0	32 +2
2		13 +1	20 +2	30 +7	29 +6	38 +7	26 +5	28 -14
3			12 -2	22 +2	20 +1	30 +4	18 +2	23 -19
4				16 +3	13 ±0	24 +3	15 +1	17 -20
5					9 -1	15 -4	18 +2	17 -20
6						14 +1	14 ±0	16 -23
7							22 +2	18 -26
8								21 -21

Tabell 6.1:4 Olikhetsindex för klassindelning 1 - 9, förvärvsarbetande män 20 - 64 år, 1980 samt förändring 1975 - 1980. Örebro

Vi angav ovan att olikhetsindex ökat för klass 1 till 8. Som framgår av tabell 6.1:4 var denna ökning koncentrerad till

- en ökning för klass 1 i förhållande till klass 5 - 9,
- en ökning för klass 2 i förhållande till klass 3 - 8,
- en ökning för klass 3 i förhållande till klass 5 - 8 samt
- en ökning för klass 4 i förhållande till klass 5 - 8.

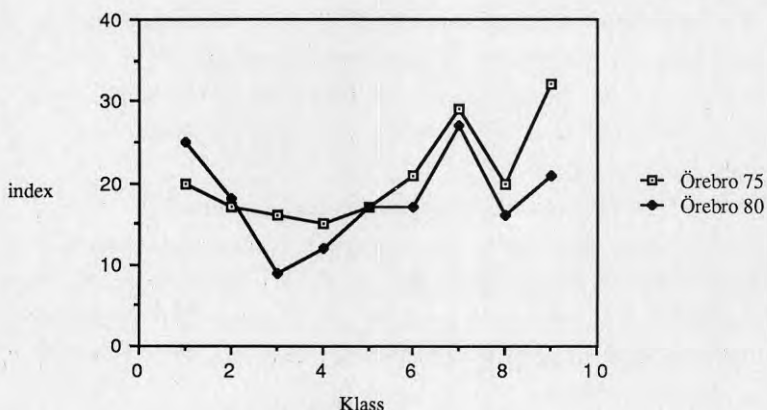
Annorlunda uttryckt bodde klass 5 - 8 mer avskilt i förhållande till klass 1 - 4 1980 än 1975.

Även segregationsindex har minskat. Som framgår av tabell 6.1:5 hade det genomsnittliga segregationsindex minskat med 13.9 %, från 20.9 till 18.0. Samtliga klasser, utom 1 och 2, minskade sitt segregerade boende. Klass 1's segregerade boende ökade däremot markant. De stora minskningarna gällde för klass 3 och framför allt för klass 9.

1-Ö	2-Ö	3-Ö	4-Ö	5-Ö	6-Ö	7-Ö	8-Ö	9-Ö	Medel
25	18	9	12	17	17	27	16	21	18.0
+5	+1	-7	-3	±0	-4	-2	-4	-11	-2.9

Tabell 6.1:5 Segregationsindex för klassindelning 1 - 9, förvärvsarbete män 20 - 64 år 1980 samt förändring 1975 - 1980. Örebro

1975 blev den grafiska utformningen av detta index en J-formad kurva med sin lägsta punkt i klass 4. Denna lägsta punkt har, som framgår av figur 6.1:1 nedan, 1980 förskjutits till klass 3 och kurvan har förändrats till en mer V - kurva, dock med klass 8 och 9 som avvikande.

Figur 6.1.1 Segregationskurvor för klass 1975 och 1980. Örebro

De olika delområdenas bidrag till segregationsindex har för klasseggregationen en annan karaktär än för inkomst. Till index för inkomst kom två av fyra största bidragen från småhusområden. Till index för klass gällde detta endast ett område - Östra Adolfsberg - med det fjärde största bidraget. Till segregationsindex för inkomst hade Östra Adolfsberg det största bidraget. De tre största bidragen till klasseggregationsindex kom samtliga från hyresrättsområden. I rangordning var de Vivalla, Varberga och Baronbackarna. Det är av vikt att åter påpeka att indexkonstruktionen är sådan att bidragets storlek inte bara beror på hur ojämn klassfördelningen är i respektive område utan även på områdets absoluta storlek. Dessa tre områden utgjorde tre av de fyra områden som hade störst andel arbetarklass men i omvänd ordning. Rangordningen för storlek var densamma som rangordningen för bidrags-

storleken till index. Andelen underklass är dock bara ett schematiskt mått på ojämn klassfördelning - såväl fördelningen inom underklassen som inom mellanskiktet är självklart avgörande för nivån på segregationsindex. Det fjärde stora arbetarklassområdet - Rosta - gav det sjätte största bidraget till index.

De två övriga småhusområdena med låg andel arbetarklass - förutom Östra Adolfsberg - Brickebacken I och Västra Adolfsberg hade precis som var fallet vid inkomst ett lägre bidrag beroende på dessas mindre storlek. Östra Adolfsberg kan karakteriseras som det främsta bostadsområdet för klass 9, Brickebacken I för klass 7 och det minst vanliga för klass 1 samt Västra Adolfsberg för klass 5. Det mest typiska bostadsområdet för klass 6 är Södra Ladugårdsskogen - det fjärde området i rangordning vad gäller underrepresentation för arbetarklassen. När vi behandlade inkomstsegregationen i avsnitt 5.1 benämnde vi Brickebacken I "ett mindre reservat för de mest bemedlade" i analogi med att området hade den högsta medelinkomsten. Detta motsägs inte av att Brickebacken I är ett "klass 7 - område". Denna klass är ju betydligt mer homogen än klass 9.

I konsekvens med klassfördelningen har det 1980 nybyggda Oxhagen IV ett mycket litet bidrag till segregationsindex. Övriga områden med små bidrag var bostadsrättsområdena Solfjädern och Surbrunnsgatan/ Hälsogränd. Små bidrag gav även småhusområdena Grönsångargatan, Holmen och Ringstorp. Det första området är allmännyttigt ägt och de två senare tillhör de äldsta småhusområdena.

De småhusområden som hade en mer påtaglig nybyggnation mellan 1975 och 1980 - Lillån, Hovsta och Södra Ladugårdsskogen (förutom Oxhagen IV), hade förhållandevis måttliga bidrag till klassindex. Absolut sett var de närmast identiska till sina bidrag till inkomstindex. Det är sålunda sannolikt att det med nyproduktion av hyres- och bostadsrätt i småhusområden följer ett mindre klassegregerat boende än om utbyggnaden av småhusområden skett i nya eller gamla småhusområden och sedvanliga lägenheter i flerbostadshusområden. Denna tes kan vi senare i kapitlet i viss utsträckning pröva i analysen av förhållandena i Norrköping och i Karlstad där nyproduktionens omfattning och inriktning varit annorlunda och sinsemellan delvis olika.

De tre bostadsområden med anmärkningsvärd nyproduktion förutom de fyra ovannämnda var innerstadsområdena City, Öster och Väster. Inriktningen har vi redogjort för tidigare. Andelsmässigt var denna byggnation betydligt blygsammare än i småhusområdena. Där nyproduktionen utfördes enbart av allmännyttan - i City - ökade andelen arbetarklass. Där densamma bestod

huvudsakligen av bostadsrätt i småhus - Öster - minskade andelen klass 1-3 vilket även var fallet där utbyggnationen skedde med ett stort privat inslag - Väster. Bidraget till segregationsindex var större i det förstnämnda än i de två senare. Alla tre tillhörde dock den övre hälften av indexbidragen storleksmässigt.

Det kan slutligen noteras att skillnaden mellan de områdesvisa bidragen till segregationsindex för klass och för inkomst var att de förra saknade de markerade toppar som det senare innefattade - spridningen var mindre.

Sammanfattningsvis så innehöll den minskande gruppen förvärvsarbete män mellan 20 och 64 år i Örebro även en minskande andel arbetarklass. De största förändringarna var att klass 1 minskade med 3.8 och klass 9 ökade med 1.6 procent.

Tre småhusområden hade mer än 25 % lägre andel av arbetarklassen än centralortens genomsnitt - Brickebacken I samt Östra och Västra Adolfsberg. Ett hyresrättsområde - Baronbackarna - hade närmare 30 %'s överrepresentation av klass 1-3. Detta område innehöll även den största andelen av klass 1, 67.1 procent. Den lägsta andelen återfanns i Brickebacken I med 16 %. Detta område hade den största andelen av klass 7. Största andel av klass 9 fanns i Östra Adolfsberg. Generellt gällde att klass 5 och 6 i hög utsträckning lämnade hyres- och bostadsrätt för småhusområden.

Olikhets- och segregationsindex minskade med 11.5 respektive 13.9 procent. De klasser som 1980 bodde mest segregerat var i rangordning klass 7, 1 och 9. Därvid hade dock klass 9's index minskat kraftigt, med en tredjedel, klass 1's ökat med 25 % och 7's minskat något. Den klass som 1980 bodde minst segregerat i rumsligt avseende var klass 3 och därefter klass 4. Detta förhållande gällde även 1975 men då mindre markerat. Klass 3 ökade sin andel i de hyresrättsområden som 1975 hade låg andel arbetarklass samt i ett småhusområde som under perioden bebyggdes av allmännyttan - Lillån.

Klass 9 ökade sin andel, om än måttligt, i sju av elva hyresrättsområden, i två av tre bostadsrättsområden och i tre av fem innerstadsområden. I samtliga blandade områden och i alla småhusområden utom ett ökade klass 9 sin andel. Det är detta förhållande som bidrar till förklaringen av denna klass' mindre markerade särboende 1980 än 1975. Ökningen av antalet enmans- och småföretagare var sannolikt en starkt bidragande orsak. En "renodling" av klassen enligt Söderfeldts anvisningar (se Söderfeldt 1980) hade med stor sannolikhet förändrat såväl olikhets- som segregationsindex för denna klass. Vår analys visar att underklassens åtskilda boende i stora enklaver påverkar nivån på index för det segregerade boendet mer än överklassens särboende.

6.2 Norrköping

KLASSTRUKTUR

Andelen underklass av yrkesverksamma, 20-w timmar, män i Norrköping var 1975 61.9 %. Precis som i Örebro hade andelen sjunkit - här med 2.1 % till 59.8. Andelen var dock fortfarande betydligt större än i Örebro och än mer än i Karlstad. Minskningen var något mindre, -0.5 %, än i Örebro och väsentligt mindre än i Karlstad, -3.9%.

	1975		1980		Förändring av antal i %
	Antal	Andel	Antal	Andel	
Män 20 - 64					
totalt	31.198	60.4	28.801	55.6	- 7.7
varav					
i centralort	23.916	76.6	21.606	75.0	- 6.6
i övr. kommun	7.282	23.4	7.195	25.0	- 1.2
Kvinnor 20 - 64					
totalt	20.446	39.6	23.032	44.4	+ 12.6
varav					
i centralort	16.838	82.3	18.149	78.8	+7.8
i övr. kommun	3.608	17.7	4.883	21.2	+ 35.3
M+Kv 20 - 64					
totalt	51.644	100	51.833	100	+ 0.4
varav					
i centralort	40.754	78.9	39.755	76.7	- 2.4
i övr. kommun	10.890	21.1	12.078	23.3	+ 10.9

Tabell 6.2:1 Förvärsarbetande män och kvinnor 20 - 64 år. Antal, andelar och förändringar 1975 - 1980. (Mätgrupp markerad med fetstil.) Norrköping

Det totala antalet förvärsarbetande, män och kvinnor, hade enligt tabell 6.2:1 ökat obetydligt, 0.4 %. I Örebro sjönk antalet med samma procentsats. I Norrköping hade antalet män minskat med 7.7 %, 0.9 % mindre än i Örebro, och antalet kvinnor ökat med 12.6 % det vill säga 1.7 % mer än i Örebro. Män- nens minskning ägde huvudsakligen rum i centralorten medan kvinnornas ökning skedde utanför densamma. Männens andel av de förvärsarbetande i centralorten hade därmed sjunkit med 4.4 % till 54.3 %. Männens andel var således fortfarande större i Norrköping än i Örebro.

Klass n r	Andel 1980 %	Förändring 75-80 %		
1	48.2	- 4.2		
2	4.1	+ 0.9		
3	7.5	+ 1.2	Σ 59.8	- 2.1
<hr/>				
4	4.8	± 0.0		
5	11.1	+ 0.3		
6	9.3	- 0.5		
7	5.0	+ 0.9	Σ 30.2	+ 0.7
<hr/>				
8	1.9	- 0.1		
9	8.1	+ 1.5	Σ 10.0	+ 1.4

Tabell 6.2:2 Andelar och förändringar i klassammansättning för män
20 - 64 år 1975 - 1980. Norrköping

I vår mätgrupp, män 20 - 64 år, hade andelen underklass sjunkit till 59.8 %. Den var således 7 % större än i Örebro. Denna skillnad var än större i klass 1 (industriarbetare med flera) där Norrköpings 48.2 % var nästan 9 % högre än i Örebro trots att klassen minskade något mer i Norrköping. Således var klasserna 2 och 3 något större i Örebro. De största skillnaderna återfanns i klass 6 och 7 som i Örebro var tillsammans cirka 5 % större. Dessa siffror återspeglar Norrköpings karaktär av industristad och Örebros som administrativt centrum. I mellanskiktet var det precis som i Örebro, klass 7 som ökade mest. Överklassen i Norrköping ökade sin andel av förvärvsarbete till 8.1 %. Samma betydande ökning fann vi även i Örebro.

	1975			1980			Förändring	
	Klass	Totalt	Andel	Klass	Totalt	Andel	Absolut	Korrigerad
	1-3		1-3 %	1-3		1-3 %	1-3 %	1-3 %
Innerstad	3.455	5.510	62.7	2.936	4.938	59.4	- 3.3	- 1.2
Hyresrätt	7.581	10.606	71.5	6.369	8.716	73.1	+ 1.6	+ 3.7
Bostadsrät	885	1.294	68.4	699	1.020	68.5	+ 0.1	+ 2.2
Småhus	1.878	4.763	39.4	2.105	5.420	38.8	- 0.6	+ 1.5
Blandade	405	744	54.4	535	663	50.5	- 3.9	- 1.8
Övr. centralort	595	999	59.5	480	849	56.5	- 3.0	- 1.4
S:a centralort	14.799	23.916	61.9	12.924	21.606	59.8	- 2.1	
Övr.kommunen	4.065	7.282	55.8	3.681	7.195	51.2	- 4.6	
S:a kommun	18.864	31.198	60.5	16.605	28.801	57.6	- 2.9	

Tabell 6.2:3 Antal totalt och klass 1-3 samt andel klass 1-3 per bostadsområdestyp och summa centralort och kommun 1975 och 1980. Norrköping

Antalsmässigt ökade de förvärvsarbetande bara i Norrköpings småhusområden. Som helhet minskade gruppen med 9.6 %. Minskningen var störst i hyresrättsområdena med nästan 18 %. Följdriktigt så minskade arbetarklassen mer - med 12.7 %. Andelsmässigt så ökade arbetarklassen signifikant endast i hyresrättsområden. Efter korrigering för hela gruppens antalsmässiga minskning i centralorten ökade den dock även i bostadsrätts- och småhusområden. Det senare bör inte förvåna efter den relativt stora utbyggnaden av hyressmåhus.

Underklassens andelar i hyresrätt och i småhus var desamma som i Örebro. Däremot var Norrköpings andel större (8 %-enheter) i innerstaden, vilket dock motsvarade skillnaderna i arbetarklassandel i hela centralorten.

I bostadsrätten var arbetarklassen betydligt kraftigare företräd i Norrköping än i Örebro.

Differentieringen av förändringsmönstret inom områdestyperna i Norrköping var inte lika stark som i Örebro. I innerstaden minskade andelen arbetarklass i samtliga delområden. Så när som på Kneippen hade samtliga områden en arbetarklassandel i nära anslutning till centralortens genomsnitt. I samtliga områden minskade klass 1. Den klass som ökade mer än andra i innerstaden var klass 6 - ekonomer, konsulter, säljare etc. Denna klass kom framför allt från småhusområden. I Kneippen där arbetarklassandelen var 17 % under genomsnittet ökade även klass 7 och 9. Förändringarna i innerstaden var dock begränsade.

Denna likhet mellan städerna består för tendensen i förändringen av hyresrätten. Däremot skiljer sig styrkan i dessa. Andelen arbetarklass ökade i alla delområden. I Örebro var den största ökningen 18.4 - i Norrköping 5.9 % i Vilbergen I. De största ökningarna var, förutom i Vilbergen I, i Navestad (5.5 %) och i Såpkullen (4.9 %). Däremot var spännvidden mellan andelarna i hyresrättsområdena i Norrköping större 1980 än i Örebro, 22 % respektive 17 %. Denna spännvidd var i Norrköping därmed oförändrad medan den i det närmaste halverades i Örebro. Navestad I hade såväl den lägsta medelinkomsten som den största andelen arbetarklass, 87.5 %. Marielund II hade rangordning nummer två och Hageby I nummer tre i bägge fallen. Sambandet mellan låg inkomst och arbetarklasstillhörighet i boendemönstret var således starkare i Norrköping än i Örebro 1980.

Ägoförhållandet inom hyresrätten i Norrköping var helt annorlunda än i Örebro där allmännyttan ägde drygt 98 % av lägenhetsbeståndet i denna områdestyp. I Norrköping var denna andel endast 46.3 %. Bostadsrätten utgjorde 18.1 % och övriga/privata ägare 35.5 %. Av alla 12 områdena ägde allmännyttan 95-100 % i fem områden. I de övriga 7 varierade det privata inslaget mellan 35 och 100 %. I den första gruppen kan vi konstatera ett entydigt samband mellan andel arbetarklass och områdets ålder. Ju äldre område ju *lägre* andel arbetarklass. För den senare gruppen var detta samband ej entydigt men med en tydlig tendens till det omvända - ju äldre område ju *högre* andel arbetarklass. Om vi betraktar de tre äldsta områdena som en årskategori - de är alla byggda 1945/46 - blir denna tendens än mer markant. Klassförskjutningarna inom hyresrätten bestod främst i att klass 5 och 6 lämnade dessa områden och i att klass 2 och 3 tillkom. Mönstret från Örebro var således ungefärligen detsamma i Norrköping. Annorlunda uttryckt återkom tendensen att mellanskiktet flyttar ut från hyresrätten. Likheten i den uteblivna förändringen av den fysiska strukturen var som vi tidigare redovisat densamma. I bostadsrätten var tendensen till skillnad från utvecklingen i Örebro mer entydig. Andelen arbetarklass ökade måttligt i alla de tre delområdena. Inget av områdena hade 1980 lägre andel arbetarklass än centralortens genomsnitt.

I småhusområdena var tendensen i Norrköping lik den i Örebro, dvs. att andelen underklass minskade. De kraftiga förändringar som återfanns i några småhusområden i Örebro fanns dock inte i Norrköping trots Lindös förändrade karaktär. Örebro hade 1975 fem områden med en arbetarklassandel strax över 30 % men ingen därunder. Norrköping hade samma år tre områden under 30 % varav ett under 20 % - Klingsberg II. "Minskningspotentialen"

var därmed större i Örebro. Om vi grupperar småhusområdena i två grupper efter ägandekategori och andel småhus finner vi att i de fem områden där det privata ägandet dominerade minskade andelen arbetarklass. Av de övriga nio småhusområdena var som redovisats tre, Klockaretorp I - III, nybyggda med blandade upplåtelseformer. I de övriga fanns antingen bostadsrätt i småhus eller privata och allmännyttiga flerfamiljshus. I dessa områden ökade andelen arbetarklass måttligt. De två områden där arbetarklassen ökade sin relativa andel mest var dels Hageby II där 40 % av småhusen ägdes av allmännyttan och dels det utbyggda, till 100 % allmännyttigt ägda, Navestad II. Det var endast i det senare området samt i det klassmässigt heterogena Fiskeby som arbetarklassen översteg centralortens genomsnitt. I Fiskeby var klasserna 2 - 7 samtliga underrepresenterade och endast klasserna 1, 8 och 9 överrepresenterade. Framför allt var klass 1, industriarbetare, överrepresenterad.

De förändringar som ägde rum i småhusområdena var att klasserna 1 och 6 lämnade småhusområdena och att klasserna 7, 5 och 9 i rangordning ökade sin andel av invånarna. Minskningen av klass 6 var till och med tydligare i småhus- än i hyresrättsområdena. I till exempel Smedby II minskade andelen från 24 till 17 % och i Navestad II från 14 till 7 %.

Ett annat sätt att beskriva klassambandet är att se var respektive klass hade sitt "starkaste fäste":

Klass nr	Område	Andel underklass	Respektive klassandel	Klassandel/klassgenomsnitt
1	Navestad I	87.5	77.5	1.6
2	Stjärnhusen	59.7	7.8	1.9
3	Stjärnhusen	59.7	14.3	1.9
4	Klockaretorp I	49.8	9.0	1.8
5	Hageby II	35.7	20.0	1.8
6	Skarphagen II	28.5	19.0	2.0
7	Smedby II	31.4	17.6	3.5
8	Skarphagen II	28.5	7.1	3.7
9	Klingsberg II	18.6	23.5	2.9

Tabell 6.2:4 Mest typiska bostadsområden för respektive klass samt relativ överrepresentation. Norrköping

Det tabell 6.2:4 redovisar är ett allt starkare och nästan helt entydigt samband mellan minskande andel arbetarklass och ökande kvot mellan respektive klass andel i sitt mest överrepresenterade område och denna klass genomsnitt i centralorten från under- till överklass. Så var till exempel klass 7 nästan dubbelt så överrepresenterad i Smedby II som klass 4 i Klockaretorp I. Dessa två klasser hade närmast identiska andelar av klassfördelningen i cen-

tralorten, 5.0 respektive 4.8 %. Vi finner även att mellanskikt och överklass i samtliga fall är överrepresenterade i småhusområden och att Klingsberg II allt mer framstår som överklassens bostadsområde framför andra och Navestad II som arbetarklassens.

När vi relaterar andelen underklass och dess förändringar till fysiska förändringar finner vi ett tydligt urskiljbart mönster. Byggnation av småhusområden med blandade upplåtelseformer medför höga och ökande andelar underklass - Klockaretorp respektive Hageby II och Navestad. /Ut-/byggnation av småhus i renodlat privatägda områden medför låga och minskande andelar underklass - Smedby II och Lindö. Småhusområden med integrerade upplåtelseformer, inkluderande bostadsrätt, saknades i Norrköping. Av de blandade områdena minskade andelen arbetarklass i två - Haga II och Smedby I. I dessa, där allmännyttan ej var representerad, skedde en mindre utbyggnad av småhus. I det tredje - Lagerlunda I - med inslag av allmännyttan och med ett oförändrat lägenhetsbestånd ökade andelen underklass. Lagerlunda I var också det enda blandade område med överrepresentation av underklass.

KLASSEGREGATION

Även i Norrköping minskade stödet för hypotesen att klasserna särboende ökar ju längre de befinner sig i ifrån varandra mätt med olikhetsindex. Detta särboendemönster bröts i Norrköping 1975 liksom i Örebro av klass 8. 1980 gäller samma sak för klass 8 och minskningen av hypotesens stöd består i att klass 9 bodde avsevärt mindre avskilt än 1975 i förhållande till klasserna 2 - 7. Denna minskning var dock inte lika kraftig som i Örebro. En annan skillnad mellan städerna var att klasserna 1 - 8 ökade sitt särboende dubbelt så mycket i Norrköping som i Örebro.

	2	3	4	5	6	7	8	9
1	10 -1	15 ±0	24 +7	25 +8	31 +8	42 +11	27 +4	34 +3
2		16 +4	23 +9	25 +4	30 +6	39 +11	29 +3	35 -1
3			13 ±0	16 -4	20 -1	30 +2	20 -4	28 -6
4				13 ±0	11 -1	22 +4	17 -2	19 -9
5					14 +1	23 +2	16 +4	19 -4
6						15 +3	19 ±0	16 -10
7							29 +2	21 -10
8								24 +3

Tabell 6.2:5 Olikhetsindex för klassindelning 1 - 9, förvärvsarbete män 20 - 64 år, 1980 samt förändring 1975 - 1980. Norrköping

Sammanlagt ökade olikhetsindex i Norrköping med 49 enheter eller med 6.4 % vilket skall jämföras med Örebros minskning med 11.4 %. Klass 1 - 8 ökade i Norrköping med 15 % och i Örebro med 7.4 %. Klass 9's index minskade i Norrköping med 14 % och i Örebro med 45 %.

Även om stödet för hypotesen om klassernas ökande särboende minskade så ökade olikhetsindex i Norrköping vilket framgår av tabell 6.2:5. Detta var en utveckling i motsats till den i Örebro. Ökningen av index för klass 1 - 8 var mer koncentrerad än i Örebro där den i huvudsak bestod av en ökning av klassernas 1 - 4 ökade särboende gentemot klass 1 - 5. I Norrköping bestod ökningen av:

- en ökning för klass 1 i förhållande till klass 4 - 9,
- en ökning för klass 2 i förhållande till klass 3 - 8 samt
- en ökning för klass 7 i förhållande till klass 1 - 6 och 8,

samtidigt som den för dessa tre klasser var väsentligt starkare än i Örebro. Dessutom bör vi notera att index för klass 7 1980 var högre än för klass 9 vilket står i motsats till förhållandet 1975. Det är framför allt här vi finner orsaken till det minskade stödet för ovanstående hypotes. Norrköpings ökning av olikhetsindex som var större än i Karlstad vilket vi skall se i nästa avsnitt medförde att Norrköping 1980 från att ha varit den minst segregerade staden i jämförelsen 1975 gör Karlstad denna rang stridig 1980. Skillnaderna dem emellan 1980 var marginell för detta index.

I Örebro minskade både olikhets- och segregationsindex. I Norrköping däremot ökar indexet.

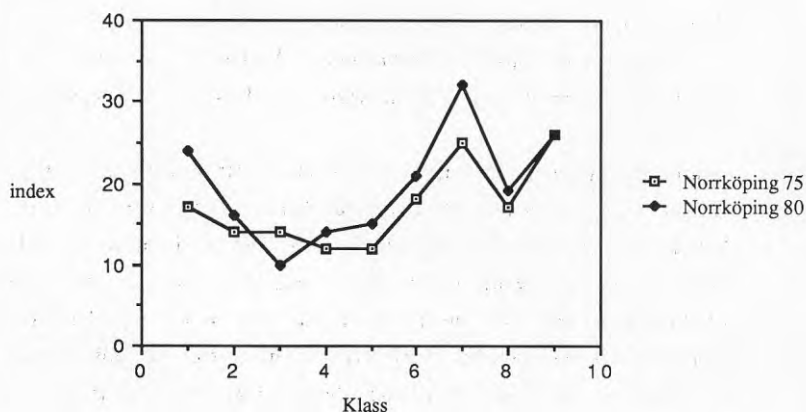
1-Ö	2-Ö	3-Ö	4-Ö	5-Ö	6-Ö	7-Ö	8-Ö	9-Ö	Medel
24	16	10	14	15	21	32	19	26	19.7
+7	+2	-4	+2	+3	+3	+7	+2	±0	+ 2.4

Tabell 6.2:6 Segregationsindex för klassindelning, förvärvsarbetande män 20 - 64 år 1980 samt förändring 1975 - 1980. Norrköping

I tabell 6.2:6. kan vi se att det är i klasserna 1 och 7's index som ökar kraftigast. Endast för en klass minskade index - klass 3. Härvidlag finns en likhet med Örebro som i denna klass hade den största minskningen. Det genomsnittliga segregationsindex ökade med 14 % - från 17.3 till 19.7. Från att med detta mått ha varit den klassmässigt minst segregerade kommunen 1975 hade Norrköping 1980 blivit den mest segregerade av de tre kommunerna.

Klass 9's index hade inte förändrats. Genom att denna klass hade en kraftig indexminskning i Örebro och även i Karlstad var det 1980 i Norrköping som överklassens särboende var mest markant. Rangordning i särboende var då

att klass 7 bodde mest avskilt följt av klass 9 och 1. I Örebro var ordningen 7, 1 och 9. Den J-formade grafiska beskrivning av segregationsindex med lågpunkt i klass 4 och 5 som präglade index 1975 hade 1980 således förändrats även i Norrköping enligt figur 6.2.1. Lågpunkten fanns nu, som i Örebro, i klass 3 och kurvan hade en mer utpräglad V-form än för Örebro om vi i bägge fallen bortser ifrån klass 8 och 9.

Figur 6.2.1 Segregationskurvor för klass 1975 och 1980. Norrköping

Vi har tidigare hävdad att Örebro 1980 hade en uppenbar låginkomstrespektive arbetarklassprofil i olikhets- och segregationsindex. Så kom till exempel de stora bidragen till segregationsindex i Örebro från hyresrättsområden. För inkomst hade Norrköping en utpräglad höginkomstkaraktär. Även för klassegregationen består Norrköpings profil av dominansen till nivå på index från småhusområden trots att Lindö inte präglade klassindex i lika hög grad som för inkomst. Ändå kom det största bidraget till index från Lindö. De två därefter i rangordning var hyresrättsområdena Hageby I och Navestad I. Åter igen till skillnad från Örebro kom ytterligare ett bidrag bland de fyra största från småhusområdena - Skarphagen II. Dessa fyra områden bidrog således mest till segregationsindex både för inkomst som klass.

Även om Lindös bidrag till klassindex inte särskilde sig i lika hög grad som till inkomstindex så var bidraget ändå tre gånger större än för det mest markanta överklassområdet i Örebro - Östra Adolfsberg. Lindös stora bidrag berodde framför allt på områdets storlek. Det var i Klingsberg II som den största andelen av klass 9 och den lägsta andelen underklass återfanns. Området var emellertid bara 11 % av Lindös storlek.

Det näst största bidraget kom som nämnts från hyresrättsområdet Hageby II vilket hade den tredje högsta arbetarklassandelen men den största storleken - Hageby II var dubbelt så stort som Navestad II som hade det tredje största bidraget till segregationsindex.

Det fjärde bidraget kom från Skarphagen II som var det mest typiska bostadsområdet såväl för klass 6 som för klass 8 och som hade den tredje lägsta arbetarklassandelen. Skarphagen II var det näst största småhusområdet - 50 % av Lindös storlek.

Det hyresrättsområde som hade den näst största andelen arbetarklass - det relativt "unga" men förhållandesvis lilla (1/3 av Navestad) Marielund II gav ett begränsat bidrag till index.

De nybyggda och delvis integrerade småhusområdena, Klockaretorp 1 - 3, gav även de små bidrag. Det kraftigt utbyggda Smedby II, där klass 7 var kraftigast överrepresenterad, gav trots sin ringa storlek ett relativt högt indexbidrag, det 7:e i storlek.

Det sjätte och åttonde kom från Enebymo I och Haga I. Bägge var stora områden med för hyresrätten begränsad överrepresentation av arbetarklass. Allmännyttan ägde endast 4 - 5 % av dessa områden.

De två minsta bidragen kom från ett medelstort innerstadsområde - Berget - och ett litet blandat område - Lagerlunda I.

Innerstaden bidrog i allmänhet i mindre grad till segregationsindex i Norrköping än i Örebro trots att innerstadens andelar av respektive centralort var desamma. En skillnad dem emellan var ägofördelningen mellan allmännyttan och bostadsrätten. I Norrköping var deras respektive andelar 12 och 25 % medan de i Örebro var omvända, 26 och 10 %. Den privata andelen var sålunda likvärdig i två innerstadsområdena. En andra olikhet var att de två minsta lägenhetsstorlekarna var betydligt fler i Örebros innerstad än i Norrköpings - 73 mot 57 %. I ett område - Östantill, det äldsta innerstadsområdet i Norrköping - förekom beaktansvärd nybyggnation under perioden med 310 lägenheter. Indexbidraget från detta område var dock relativt litet. Östantill var det mest ägarintegrerade i innerstaden och tillsammans med hyresrättsområdet Ektorps de mest ägarintegrerade i kommunen.

I sammanfattningen av avsnitt 6.1 hävdade vi att en renodling av klass 9 skulle ge ett högre segregationsindex för denna klass. En sådan renodling kan inte utföras här men vi kan se i vad mån den del av klass 9 som är företagsledare etc, fördelar sig olika som andel av klass 9 i de olika delområdena.

Klass 9 utgjorde 8.1 % av totalen i Norrköping och hade sitt starkaste fäste i Klingsberg II där dess andel var 23.5 % av antalet förvärvsarbetande män mellan 20 och 64 år. När vi utför ovannämnda selektion blir den "rena" klass 9 i Norrköping totalt i stället 1.0 %. Andelen av denna mer "renodlade" klass 9 i Klingsberg II utgör 6.9 %. Denna andel var den högsta i Norrköping. Bilden av Klingsberg II som det utpräglade överklassområdet består således. "Klassdelens" överrepresentation i Klingsberg II blir således än större i renodlad form. Närmare 7 gånger i stället för 3. De närmast största renodlade andelarna fanns i Skarphagen II (4.6 %) och i Lindö (4.1 %). I Smedby II, som var det typiska klass 7-området, var klass 9 med detta mått mycket liten. Överhuvudtaget blir spridningen av dessa skikt inom klass 9 väsentligen mindre när vi väljer den mer renodlade formen. Detta är en indikator på att vår förmodan att klass 9's särboende skulle visa betydligt högre index mätt på detta sätt är korrekt.

Sammanfattningsvis så minskade gruppen förvärvsarbetande män mellan 20 och 64 år i Norrköping liksom i Örebro. Minskningen var 6.1 %. Andelen underklass därav minskade med 2.1 %. Dessa minskningar var bägge något lägre än i Örebro. Klass 1 som omfattade 80 % av underklassen minskade dock mer i Norrköping än i Örebro. Precis som i Örebro ökade klass 7 och 9. Inom underklassen ökade klass 2 och 3 dubbelt så mycket som i Örebro. I bägge kommunerna minskade klass 6. Fem småhusområden i Norrköping hade mer än 25 % lägre andel underklass än centralortens genomsnitt - i Örebro tre - nämligen KlingsbergII, Lindö, Skarphagen II, Enebymo III och Smedby II.

Hysesrättsområdet Navestad I var dessas motsats. 87.5 % tillhörde underklassen varav 77,5 % i klass 1. De minsta andelarna av klass 1 fanns i Klingsberg II och i Lindö - Norrköpings lilla och stora överklassområden. Den största andelen av den växande klass 7 fanns i Smedby II. I Örebro lämnade klass 5 och 6 hyresrätten för småhusområdena. I Norrköping ökar klass 5 i småhusen medan klass 6 i första hand sökte sig till innerstaden.

Olikhets- och segregationsindex ökade i Norrköping i motsats till Örebro - med 6.4 respektive 14 %. De klasser som hade det mest markerade särboendet i Norrköping 1980 var i rangordning klass 7, 9 och 1. Klass 9 och 1's omvända rangordning gentemot Örebro speglar skillnaden i de två kommunernas segregationsprofiler: Norrköpings överklass/höginkomstprofil och Örebros underklass/låginkomstprofil.

Klass 9's särboende hade minskat även i Norrköping men i betydligt mindre omfattning än i Örebro. Klass 1 - 8's ökade särboende var däremot betyd-

ligt större än motsvarande ökning i Örebro. I Norrköping ökade segregationsindex för samtliga klasser utom klass 3 och därefter klass 4, som 1975 bodde minst avskilt, och klass 9's index som var oförändrat. Klass 3 ökade i andel främst i hyresrättsområden med lägre andel underklass 1975 samt i blandade områden. Klass 9 ökade i samtliga småhusområden utom i Fiskeby, i bostadsrätten och i innerstaden.

6.3 Karlstad

KLASSTRUKTUR

Minskningen av andelen underklass av de förvärvsarbetande männen mellan 20 och 64 år var i Karlstad den största av de tre kommunerna, - 6.0 %, det vill säga nästan tre gånger mer än i Norrköping.

	1975		1980		Förändring av antal i %
	Antal	Andel	Antal	Andel	
Män 20 - 64 totalt	19.273	59.9	16.983	53.6	- 11.9
varav					
i centralort	14.549	75.5	12.649	74.5	- 13.0
i övr. kommun	4.724	24.5	4.334	25.5	- 8.2
 Kvinnor 20 - 64 totalt	 12.874	 40.1	 14.718	 46.4	 + 14.3
varav					
i centralort	10.546	81.9	11.905	80.9	+12.9
i övr. kommun	2.328	18.1	2.813	19.1	+ 20.8
 M+Kv 20 - 64 totalt	 32.147	 100	 31.701	 100	 - 1.4
varav					
i centralort	25.095	78.1	24.554	77.4	- 2.1
i övr. kommun	7.052	21.9	7.147	22.6	- 1.3

Tabell 6.3:1 Förvärvsarbetande män och kvinnor 20 - 64 år. Antal, andelar och förändringar 1975 - 1980. (Mätgrupp markerad med fetstil.) Karlstad

Av tabell 6.3:1 framgår att den största förändringen av det totala antalet förvärvsarbetande hade skett i Karlstad där de minskade med 1.4 %. I Örebro minskade de med endast 0.4 % medan de i Norrköping ökade med 0.4 %. Denna kraftiga minskning i Karlstad ägde rum trots att det endast var här som befolkningen i sin helhet ökade mellan 1975 och 1980 bland de tre städerna. Däremot minskade antalet förvärvsarbetande i centralorten mindre i Karlstad än i de andra orterna. Skillnaden var således att antalet sysselsatta i övriga kommun - en minskade i Karlstad medan de ökade med mer än 10 % i Örebro och Norrköping. Andra skillnader var att de förvärvsarbetande männen minskade mer och kvinnorna ökade mer i antal än i Örebro och Norrköping.

Av de förvärvsarbetande i centralorten utgjorde männen i Karlstad 1980 58 % Därmed utgjorde de här en större andel än i Örebro med 51.1 % och i Norrköping med 54.3%.

Klass n r	Andel 1980 %	Förändring 75-80 %		
1	38.0	- 7.5		
2	3.4	+ 0.8		
3	8.0	+ 0.7	Σ 49.4	- 6.0
<hr/>				
4	6.5	+ 0.8		
5	12.6	+ 0.5		
6	12.0	- 0.1		
7	8.4	+ 2.4	Σ 39.5	+ 3.6
<hr/>				
8	2.8	+ 0.4		
9	8.3	+ 2.0	Σ 11.1	+ 2.4

Tabell 6.3:2 Andelar och förändringar i klassammansättning för män 20 - 64 år 1975 till 1980. Karlstad

Av tabell 6.3:2 framgår att den stora minskningen av underklassen i Karlstad var koncentrerad till klass 1. Denna minskning var dubbelt så stor som i Örebro och i Norrköping. Klass 1 var således cirka 20 % mindre i Karlstad än i Norrköping. De klasser som ökade i Karlstad var i rangordning klass 7, 9 och 4. Klass 9 var ungefär lika stora i de tre städerna. Klasserna 4 till och med 8 var störst i Karlstad varvid framför allt klass 7 avvek i storlek.

	1975			1980			Förändring	
	Klass	Totalt	Andel	Klass	Totalt	Andel	Absolut	Korrigerad
	1-3		1-3 %	1-3		1-3 %	1-3 %	1-3 %
Innerstad	630	1.242	50.7	387	795	48.7	- 2.0	+ 4.0
Hyresrätt	5.043	7.870	64.1	3.548	5.693	62.3	- 1.8	+ 4.2
Bostadrätt	183	269	68.0	152	213	71.4	+ 3.4	+ 9.4
Småhus	1.041	2.852	36.5	1.212	3.794	31.9	- 4.6	+ 1.4
Blandade	1.036	2.077	49.9	880	1.952	45.1	- 4.8	+ 1.2
Övr.centralort	131	239	54.8	73	202	36.1	-18.7	-12.7
S:a centralort	8.064	14.549	55.4	6.252	12.649	49.4	- 6.0	
Övr.kommunen	2.917	4.724	61.7	2.440	4.334	56.3	- 5.4	
S:a kommun	10.981	19.273	57.0	8.692	16.983	51.2	- 5.8	

Tabell 6.3:3

Antal totalt och klass 1-3 samt andel klass 1-3 per bostadsområdestyp och summa centralort och kommun 1975 och 1980. Karlstad

Vi angav ovan att de förvärvsarbetande männen i Karlstad minskat mer än i de två andra centralorterna. Detta gäller även underklassens andel därav, som i Karlstad minskat i antal med så mycket som 22.5 %. I Örebro och Norrköping var motsvarande minskningar 15.2 respektive 12.7 procent. De kraftigaste minskningarna återfanns i innerstaden och i hyresrättsområden. Antalsmässigt ökade underklassen och totalen bara i småhusområdena. De andelsmässigt största minskningarna av underklassen fanns i småhus- och i blandade områden och ökade bara i bostadsrättsområdet. Om vi korrigerar andelarna med underklassens minskning av det totala antalet förvärvsarbetande i centralorten så kan vi se att *andelen* underklass ökar i samtliga områdestyper. Detta förhållande, som skiljer sig från de korrigerade andelarna i Örebro och Norrköping som hade både positiva och negativa förtecken, speglar det förhållandet att Karlstad 1980 var en mer blandad stad än de övriga och att underklassen relativa minskning varit mer jämt fördelad i de olika områdestyperna än i Örebro och i Norrköping.

Detta kan vara ett resultat av att arbetarklassens andel i Karlstad var drygt 10 % mindre än i de övriga jämförelseorterna. Även i innerstaden var denna andel 10 % mindre än i Norrköping och några procent mindre än i Örebro. Tillsammans med Norrköping visar sig bostadsrätten i Karlstad och i Norrköping vara betydligt mer arbetardominerade än i Örebro. Sålunda är arbetarklassen 5 till 7 % mindre företrädd i småhusområdena än i Örebro respektive Norrköping. I de blandade områdena var förhållandena av samma stor-

leksordning i Karlstad och i Örebro det vill säga att arbetarklassandelen var cirka 5 % mindre än i Norrköping.

Förändringsmönstret inom innerstaden i Norrköping var i motsats till Örebro enhetligt. Detta gäller även Karlstad men på omvänt sätt. I alla de fyra delområdena ökade andelen underklass. Ökningen var störst i det delområde som hade den högsta medelinkomsten och lägsta andelen arbetarklass (Klara). I innerstaden var det 1980 bara Viken som hade en större andel än genomsnittet i centralorten. I motsats till Norrköping fanns det inget mönster i vilka klasser som lämnade och tillkom i innerstaden även om förändringarna i alla delområdena var betydande. De mer anmärkningsvärda förändringarna var den stora ökningen av klass 5 i Klara och klass 9 i Viken.

I hyresrättsområdena ökade andelen arbetarklass i samtliga delområden utom Herrhagen. Alla områdena hade 1980 en arbetarklassandel som var större än centralortens genomsnitt. Styrkan i förändringarna i Karlstad var mitt emellan Örebros och Norrköpings. De största ökningarna, cirka 12 %, ägde rum i Orrholmen, Bellevue och Glasberget. I såväl Örebro som i Norrköping kunde vi finna några klart profilerade låginkomst- respektive underklassområden. Några sådana återfinns vi inte i Karlstad. Åtminstone inte några med så kraftig avvikelse från kommungenomsnittet som i de två andra orterna. Den största överrepresentationen av arbetarklass i Karlstad var 22.6 % (Gruvlyckan) mot 27.7 % i Norrköping (Navestad I) och 29.5 % i Örebro (Baronbackarna). Dessa olika andelar av arbetarklass och förändringar därav samvarierar i Karlstad inte med ägarkategorier. Så till exempel när vi ser till de tre områden i vilka arbetarklassen ökade mest så ägde allmännyttan 80, 30 och 0 % i respektive område och privata fastighetsägare 0, 43 och 80 %. I hyresrättsområdena totalt ägde allmännyttan 47 %, medan 27 % var bostadsrätt och 26 % privat ägda. Inte heller fanns det något samband mellan områdenas ålder och andel arbetarklass. Spännvidden mellan högsta och lägsta andel arbetarklass var i Karlstad något mindre än i Örebro och därmed ytterligare mindre än i Norrköping. Denna samvariation mellan låg medelinkomst och högre andel arbetarklass som vi kunde återfinna i Norrköping fanns inte i Karlstad utom på en punkt: Centrala Kronoparken, vilken hade näst lägsta medelinkomsten och den näst högsta andelen arbetarklass. Sambandet mellan låg inkomst och arbetarklasstillhörighet var det svagaste bland de tre jämförelsekommunerna.

Varken i hyresrätten eller i innerstaden finns det något tydligt mönster i klassförskjutningarna. Det fanns dock en svag tendens till att klass 6 lämnade hyresrätten. En orsak kan vara det i Karlstad för perioden jämfört med de två andra kommunerna ovanliga förhållandet med en relativt omfattande nyproduktion även av hyresrätten som i Karlstad är mer centrumnära på grund av den ringa omfattningen av egentlig innerstad.

Bostadsrätten i Karlstad som områdestyp var för ringa för att tillåta några kommentarer om förändringsmönster. Dock kan vi konstatera att andelen arbetarklass i området var anmärkningsvärt hög, densamma som den högsta i hyresrätten.

Liksom i hyresrätten var mönstret i förändringarna i småhusområdena i Karlstad mycket splittrad. I Örebro fanns det en entydig bild av en minskande arbetarklass i dessa områden. Huvudtendensen var även i Norrköping en minskande andel arbetarklass. I Karlstad var snarast huvudtendensen att andelen ökade. Den minskade i tre områden - Södra Kroppkärr, Skåre/Stodene och Gustavsberg - dock utan kraftiga förändringar. Men även de ökande andelarna var måttliga. Samtliga delområden hade en andel som understeg centralortens genomsnitt. Vi jämförde i avsnitt 6.2 antalet småhusområden i Norrköping och i Örebro som 1975 hade underklassandelar understigande 30 % för att bedöma "minskningspotentialen" i respektive städer. Vi fann att den största fanns i Örebro. Med detta mått var den dock ännu större i Karlstad än i Örebro då Karlstad 1975 endast hade ett område under 30 % - Gustavsberg. Att de stora minskningar ändå uteblivit i Karlstad till skillnad mot i Örebro har sin förklaring i den mycket stora småhusbyggnationen i Karlstad till skillnad mot i Örebro. Jämfört med de nybyggda småhusområdena i Norrköping var arbetarklassandelen i Karlstads motsvarigheter 15 - 20 % mindre. Även efter korrigering för den totalt lägre andelen arbetarklass i Karlstad består en betydande skillnad.

I Karlstad var samtliga småhusområden helt i privat ägo vilket skiljer orten från såväl Örebro som Norrköping. Vår argumentation att Karlstad var den mest blandade staden har således här sin svaga punkt - upplåtelseformer i småhusområdena.

I likhet med Norrköping minskade andelen av klass 1 i småhusområdena. Tendensen till att klass 5 och 6 lämnar dessa områden finns även i Karlstad men i mindre utsträckning än i Norrköping. De klasser som ökade i småhusen var 7 och 9.

I motsats till Norrköping kan vi i Karlstad inte finna ett samband mellan utbyggnad av äldre småhusområden och sjunkande andel underklass. Därremot medförde, som vi sett, nybyggnation av renodlade privat ägda småhusområden mycket låga andelar arbetarklass i dessa redan från början. Örebro byggde bostadsområden med samtliga upplåtelseformer integrerade, Norrköping med hyresrätt och privat äganderätt. Ingen av dessa former tillämpades i Karlstad i nybyggnationen under perioden

I Karlstads blandade områden fanns både ökande och minskande andelar arbetarklass. Förändringarna var dock i samtliga fall begränsade. I de två enda områden där nybyggnation förekom (med småhus) ökade andelen arbetarklass. I två andra blandade områden, Färjestad och det nybyggda Sjästad översteg andelen arbetarklass centralortens genomsnitt. Det var som framgått i denna grupp av områden som vi återfinner två av de tre områden som hade de högsta medelinkomsterna 1980 - Sundsta och Sommaro - som trots de blandade hustyps- och ägoformerna även hade mycket låga andelar underklass.

Klass 1 lämnade de blandade områdena i högre utsträckning än de lämnade småhusområdena. De klasser som ökade sina andelar här liksom i småhusområdena var klass 7 men framför allt klass 9.

KLASSEGREGATION

Karlstad är den enda av de tre städerna som uppvisar ett oförändrat starkt stöd för hypotesen om ökat särboende mellan klasserna med ökad skillnad i klassposition. Precis som i de andra orterna bryts detta mönster av klass 8 såväl 1975 som 1980. Minskningen av klass 9's särboende, var i Karlstad betydligt större än i Norrköping men mindre än i Örebro. Klasserna 1 - 8's ökade åtskilda boende var i Karlstad mindre än i Norrköping och större än i Örebro. Sammantaget minskade olikhetsindex i Karlstad något, 2.4 %; förändringen befann sig således mitt emellan Örebros minskning med 11.5 % och Norrköpings ökning med 6.4 %.

	2	3	4	5	6	7	8	9
1	15 -8	15 -6	23 +1	29 +8	28 +2	37 +3	29 +2	29 +4
2		18 -1	25 +5	35 +10	33 +10	39 +11	35 +10	33 -3
3			13 -4	23 +1	21 +2	28 +4	22 ±0	22 -14
4				15 +3	13 +4	20 +5	21 +5	19 -14
5					10 -1	16 -3	17 ±0	19 -12
6						15 +2	19 +3	17 -15
7							19 -2	21 -17
8								21 -17

Tabell 6.3:4

Olikhetsindex för klassindelning 1 - 9, förvärvsarbetande män 20 - 64 år, 1980 samt förändring 1975 - 1980.
Karlstad

Karlstads olikhetsindex är det som totalt ändrats minst av våra tre jämför-
elsekommuner. Ökningen i summan av klass 1 - 8 påminner starkt om för-
ändringen i samma klasser i Norrköping. Skillnaden mellan dessa två städer
var koncentrerad till skillnaden i klass 9's minskning. Huvuddelen av ök-
ningen skedde i klass 1 och 2. Därvid var den i Norrköping mer dominant i
klass 1 än i klass 2. I Karlstad var förhållandet det omvända. Hälften av ök-
ningen av olikhetsindex i Karlstad återfinns i klass 2.

De mer markanta ökningarna kunde vi, som framgår av tabell 6.3:4, åter-
finna i

- en ökning av särboendet för klass 1 i förhållande till klass 5 - 9,
- en ökning av särboendet för klass 2 i förhållande till klass 4 - 8,
samt vilket var en särprägel i indexförändringen i Karlstad;
- en ökning av särboendet för klass 4 i förhållande till klass 5 - 8.

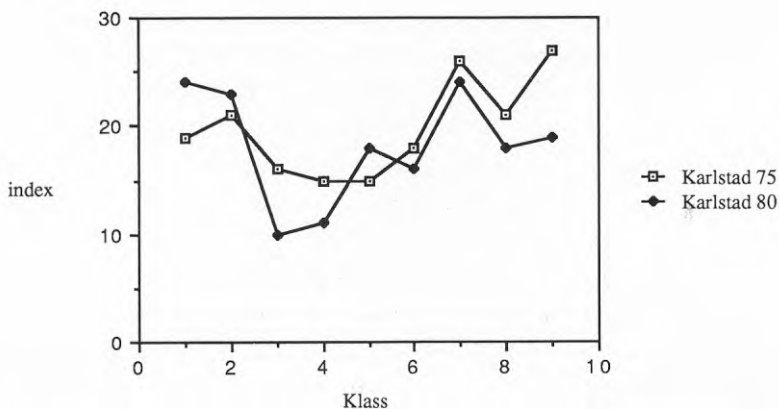
Dessutom kan vi notera att det högsta värdet i index, det mest utpräglade
särboendet, gällde för klass 2. Därefter i rangordning klass 1, 7, 8 och 9. I
Norrköping var motsvarande rangordning 7, 1, 2, 9 och 3 och i Örebro 1, 7, 2, 9
och 8. För samtliga gäller således att klass 7 har en högre grad av särboende
än klass 9 1980 vilket var det omvända förhållandet mot 1975. Det var bara i
Karlstad som klass 2 bodde mer avskilt än någon annan klass. Dessutom hade
klass 4 och 5 en högre grad av särboende än i de två andra kommunerna. Mätt
med olikhetsindex var Karlstad den mest klassegregerade staden i vår jämför-
else 1980 men med knappast möjliga marginal till Norrköping.

1-Ö	2-Ö	3-Ö	4-Ö	5-Ö	6-Ö	7-Ö	8-Ö	9-Ö	Medel
24	23	10	11	18	16	24	18	19	18.1
+5	+2	-6	-4	+3	-2	-2	-3	-8	-1.5

Tabell 6.3:5 Segregationsindex för klassindelning, förvärsarbetande
män 20 - 64 år 1980 samt förändring 1975 - 1980.
Karlstad

I Örebro och Norrköping minskade respektive ökade både olikhets- och
segregationsindex. Denna konsekvens återfinns även i Karlstad. Segrega-
tionsindex minskade, som framgår av tabell 6.3:5, något mer än olikhetsindex,
med 1,5, till 18.1 (dvs. med 7,6 %). Karlstads index blev därigenom endast 0.1
högre än Örebro och 1.6 lägre än Norrköping.

Förändringarna i segregationsindex för Karlstad påminner i hög grad om Örebro. Skillnaden består främst i att minskningarna i index för klass 6 - 9 inte var lika markanta som i Örebro. På samma sätt som i Örebro återfanns de största minskningarna i klass 9 och 3. De klasser som ökade var 1 och 2 samt till skillnad från Örebro även klass 5. Bland de tre mest särboende klasserna i de tre städerna återfinns i samtliga fall klass 7 och 1. I Örebro och Norrköping var den tredje klassen 9 medan denna i Karlstad var klass 2.

Figur 6.3.1 Segregationskurvor för klass 1975 och 1980. Karlstad

J-formen i den grafiska presentationen av segregationsindex hade försvunnit i högre grad i Karlstad än i Örebro och Norrköping. "Lågpunkten" i kurvan har även här flyttats till klass 3. Särboendet för klass 5 ökar här mest bland de tre kommunerna.

De områdesvisa bidragen till klassindex dominerades i Örebro av hyresrättsområden och i Norrköping av småhusområden. Karlstad var härvidlag mer likt Örebro. Det största bidraget kommer från hyresrättsområdet Centrala Kronoparken vilket hade den näst största andelen underklass och näst lägsta medelinkomsten i centralorten. Detta område var till 100 % ägt av allmännyttan. Området var det tredje största i kommunen och gav det näst största bidraget till segregationsindex för inkomst. Det absolut största av bostadsområdena i Karlstad - Norrstrand - gav det fjärde största indexbidraget för klass. Området består av drygt 3.500 lägenheter med en mycket jämn ägarfördelning av de tre kategorierna.

Det andra bidraget i storlek kom från det stora och nybyggda småhusområdet Huldsberg vilket gav det tredje bidraget till inkomstindex. Det tredje bidraget i storleksordning kom från hyresrättsområdet Våxnäs som till två tredjedelar ägs av allmännyttan och till en tredjedel består av bostadsrätter. Våxnäs är det femte området i storlek såväl bland hyresrättsområdena som i kommunen. Området gav likaledes ett högt bidrag till inkomstindex, det fjärde i storlek. Även det femte bidraget kom från ett hyresrättsområde - Rud - som hade det högsta segregationsindexet för inkomst. Klassegregationsindex dominerades således påtagligt i Karlstad av hyresrättsområdena.

Det största enskilda indexbidraget från något bostadsområde var i Karlstad mindre än de två största bidragen i Norrköping. Det näst största bidraget var ändå större än något i Örebro. Denna jämförelse beskriver tämligen väl skillnaderna mellan de tre städerna.

De minsta bidragen kom, liksom för inkomstindex, från de nybyggda och mycket små områdena Sjöstad och Norra Kronoparken. De närmast minsta var det lilla blandade området Marieberg vilket dock hade en relativt låg andel av arbetarklass och från innerstadsområdet Haga. Innerstaden i Karlstad gav överlag små bidrag.

Småhusområdet Gustavsberg gav ett, med hänsyn till att det utgjorde ett av de minsta områdena, stort bidrag till index. Detta område bör betecknas som Karlstads överklassreservat med sin låga andel arbetarklass och höga medelinkomst.

De blandade områdena gav i Karlstad högre bidrag än i Norrköping och i samma storleksordning som i Örebro. Variationen inom gruppen var som i Örebro tämligen stor.

Nybyggnationens betydelse för segregationsindexens storlek är uppenbar i Karlstad. Det största bidraget kom från det helt nya småhusområdet Huldsberg och det näst största från det utbyggda Centala Kronoparken. Även övriga områden med betydande nybyggnation hade höga bidrag. Undantaget är Våxnäs - det allmännyttiga området utan småhus - där ingen nyproduktion förekom.

Sammanfattningsvis så minskade gruppen förvärvsarbetande män i Karlstad liksom i Örebro och Norrköping. Minskningen med 13 procent var den största av de tre orterna. Andelen underklass minskade med 6 procent, vilket var mer än i de övriga orterna. Klass 1 utgjorde i Karlstad tre fjärdedelar av underklassen och även här var dess minskning stor, till och med dubbelt så kraftig som i Örebro. De största ökningarna ägde rum i klass 7 och 9.

Överklassens andel av de förvärvsarbetande männen mellan 20 och 64 år var i Karlstad större än i Örebro och Karlstad. I Karlstad, som alltså var mer blandat i bebyggelse- och upplåtelseformer än de två andra centralorterna, fanns endast ett småhusområde (Gustavsberg) med en underklassandel mer än 25 % under genomsnittet. På motsvarande sätt saknades i Karlstad hyresrättsområden med de utpräglade höga arbetarklassandelar som kunde återfinnas i Örebro och i Norrköping.

Både olikhets- och segregationsindex minskade något i Karlstad. Minskningarna var 2.4 respektive 7.6 procent. I likhet med de båda andra orterna var det klass 7 och 1 som hade de kraftigaste särboendet följt av klass 2. Detta förhållande samt det faktum att klass 4 och 5 hade ett mer markerat särboende i Karlstad, gör att den karaktär som kan ges klassegregationen här var av en mer markerad mellanskiptsprägel även om den hade stadiga fästen även i över- och underklassegregation. Klass 9's särboende hade minskat väsentligt mer än i Norrköping men ändå lika väsentligt mindre än i Örebro. På samma sätt som i Örebro och Norrköping ökade klass 1's särboende.

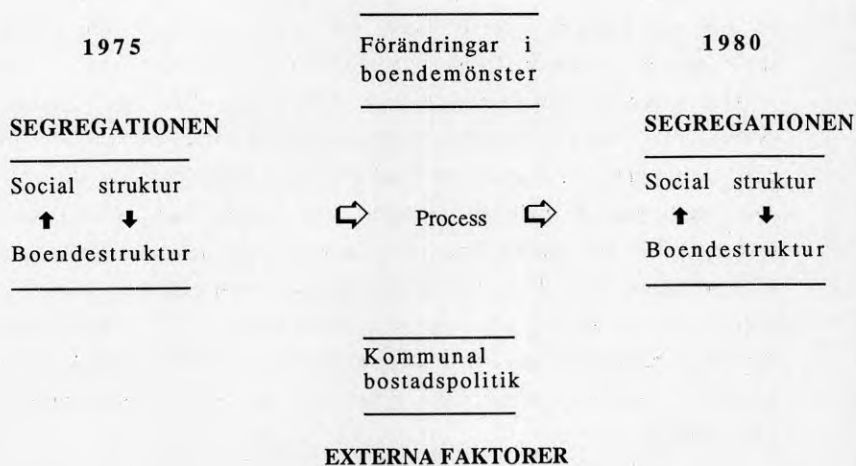
I Karlstad bidrar framför allt de stora hyresrättsområdena till såväl förändringen av klassegregationen som till dess absoluta nivå. Denna områdestyp dominerar Karlstad mer än i Örebro och i Norrköping. Till skillnad från Örebro och Norrköping är några av dessa områden blandade med avseende på upplåtelseformer.

1980 var Karlstad den mest klassegregerade orten mätt med olikhetsindex, tätt följd av Norrköping. När vi mäter detta särboende med segregationsindex hade det i Karlstad och Örebro ungefär samma styrka medan det i Norrköping var betydligt högre.

7 ANALYS OCH SLUTSATSER

Vi angav i kapitel 1 att vårt syfte med denna undersökning var tvåfaldigt. Dels ålade vi oss att studera förändringar i inkomst- och klassegregationen mellan 1975 och 1980 i tre städer - Örebro, Norrköping och Karlstad. Dels vill vi öka kunskapen om sambandet mellan fysisk och social struktur i dessa orter för att se om och i vad mån den kommunala bostadspolitiken betraktad som faktiska förändringar av den fysiska strukturen påverkat förändringar i boendesegregationen.

Vi redovisade i kapitel 3 vår analysram för dessa uppgifter sammanfattade i den förenklade modellen:

Externa faktorer är naturligtvis en vid och något obestämd påverkansfaktor. En väsentlig del av dessa utgörs av olika former av statlig politik. Så till exempel blir naturligtvis den förda löne- och skattepolitiken i hög grad bestämmande för olika socioekonomiska gruppers möjligheter att agera på bostadsmarknaden. Den faktiska finanspolitiken är en annan väsentlig faktor. Den under vår period, 1975 - 1980, tidvis för svenska förhållanden mycket höga inflationen spelade en stor roll för utvecklingen av priser på småhus och därmed följande omflyttningar inom, och emellan, orter samt inkomstöverföringar. Utvecklingen av löner, olika för olika grupper, är ytterligare en dylik yttre faktor som påverkar bostadsmarknaden på flera sätt. Så var till exempel ökningen av hyresnivån i hyresrätten i Sverige mellan 1977 och

1978 cirka 4 % högre än ökningen av industriarbetarlönerna och cirka 6 % högre mellan 1979 och 1980. Arbetsmarknadsstrukturen och sysselsättningsgraden på respektive ort är andra faktorer av uppenbart stor vikt. Den demografiska strukturen är ytterligare en annan, vilket rådande brist på så kallade ungdomsbostäder klart visar. Den demografiska strukturen är både en påverkbar och opåverkbar faktor för den lokala bostadspolitiken.

På varje ort sammanvägs på olika sätt bedömningar av dessa förhållanden, yttre faktorer samt av uppfattat möjliga och önskvärda framtida förhållanden bland annat till en kommunal bostadspolitik. Denna bostadspolitik utformas med hänsyn till politiska styrkeförhållanden, kommunal ekonomi, aktuella problem på bostadsmarknaden såsom antalet tomma lägenheter, markägoförhållanden med flera faktorer. En sannolikt viktig tillkommande faktor är bedömningar om önskvärda och efterfrågade typer av bostäder. Så var som vi tidigare påpekat uppfattningen om småhusboendets välsignelse för alla säkerligen en styrande faktor i 1970-talets bostadsplanering.

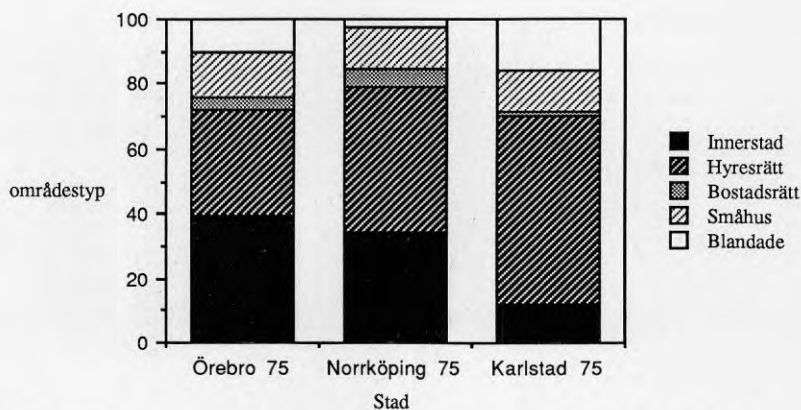
Den planerade bostadspolitiken är dock långt ifrån alltid samma sak som genomförda bostadspolitiska förändringar. Däremellan inträder förhandlingar, förändringar i ekonomiska och politiska förutsättningar etc. Allt vad som ovan sagts har vi valt att betrakta som bakom- och mellanliggande externa faktorer till de förändringar vi studerar. De inomkommunala bedömningarna av dessa kan dock naturligtvis skifta. Dessa faktorer har vi, något förenklat, antagit att de påverkat våra tre kommuner på samma sätt. En grund för detta antagande har vi i den urvalsprocess som föregick valet av kommunerna i 1975-års studie, där syftet var att finna så strukturlika kommuner som möjligt.

De faktiska förändringarna av sociala och fysiska strukturer som resultat av kommunal politik och yttre faktorer är vårt studieobjekt och som vi i vår undersökning relaterar till förändringar i boendesegregationen. Genom att se huruvida olika förändringsmönster uppträder i dessa tre strukturer i en till viss del gemensam "yttre" verklighet får vi möjlighet att bedöma om det existerar en kommunal autonomi i dessa frågor eller om de yttre faktorerna helt avgör boendesegregationens utveckling. Med kommunal autonomi avser vi inte specifikt politisk kommunal autonomi utan mer det totala resultat av handlandet från lokala aktörer. De tre orterna är, som påpekats, valda så att möjligheterna för denna bedömning skall underlättas. Kommunerna har på väsentliga punkter gemensamma karakteristika för viktiga strukturella variabler, vilket således maximerar våra möjligheter att göra avsedda bedömningar. För en redogörelse av kriterierna och metoderna för detta urval se

Danermark (1983) samt Danermark et.al (1985).

Vi skall i analysen försöka att lämna den närsynta granskning som påtagligt präglat framställningen i kapitel 4, 5 och 6 men som vi menar varit nödvändig för att granska sociala, fysiska och särboendeförändringar. För att få överblick över våra studieobjekt ska vi presentera dem i mer abstraherad form. En av utgångspunkterna för förändringarna i boendemönstren mellan 1975 och 1980 var den fysiska strukturen 1975. Hur avgörande fysiska förändringar är för utvecklingen av boendemönstren under denna period är svårt att säga. Möjligheterna att på fem år förändra den fysiska strukturen påtagligt är nu inte så stora.

Örebro och Norrköping var 1975 och 1980 ungefär lika stora. Karlstad var 1975 40 procent mindre när vi mäter med antal lägenheter. Vi har indelat kommunernas centralorter i fem olika typer av bostadsområden beroende på hustyper och upplåtelseformer. Som framgår av figur 7.1 så varierade dessa områdestypers andelar kraftigt mellan de tre orterna.

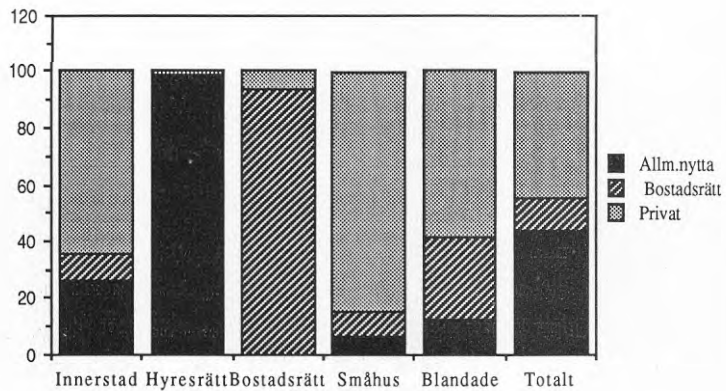
Figur 7.1 Andelar av områdestyper i Örebro, Norrköping och Karlstad 1975.

I Örebro och Norrköping fanns stora innerstäder och stora hyresrättsområden. I Karlstad var innerstaden betydligt mindre men hyresrätten desto större. Småhusområdena var den tredje största områdestypen i Örebro och Norrköping i Karlstad blandade områden. Den största ägarkategorin i Örebro och Norrköpings innerstäder utgjordes av privata fastighetsägare. Bostadsrätten hade i Norrköpings innerstad ett starkare fäste än i Örebro men var allra starkast i Karlstad där allmännyttan saknades nästan helt. Än större skillnaderna fanns i hyresrätten. I Örebro ägdes bostäderna i denna områdes-

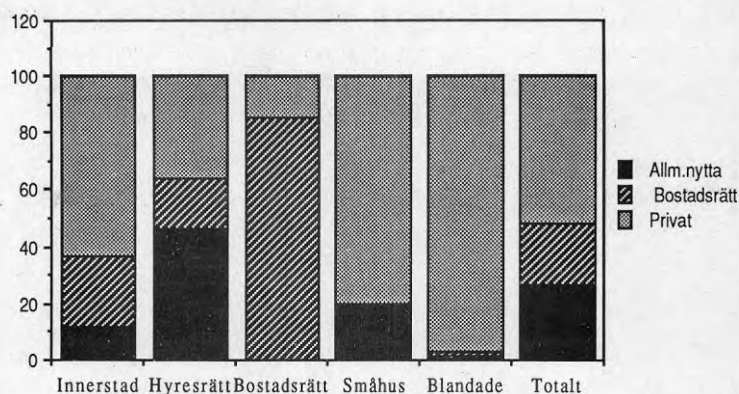
typ till nära hundra procent av det allmännyttiga bostadsföretaget vilket motsvarigheter i Norrköping och Karlstad ägde endast hälften av lägenhetsbeståndet i dessa områden. Det fanns, och finns, inget enskilt allmännyttigt bostadsföretag i Sverige som dominerar bostadsmarknaden i så hög utsträckning som företaget gör i Örebro.

I småhusområdena dominerade de privata fastighetsägarna mer i Karlstad än i Örebro och Norrköping, där även hyres- och bostadsrätt fanns företrädd. I Norrköping var andelen allmännyttig hyresrätt i småhus påfallande hög. Totalt dominerar dock de privata fastighetsägarna dessa områden i alla orterna.

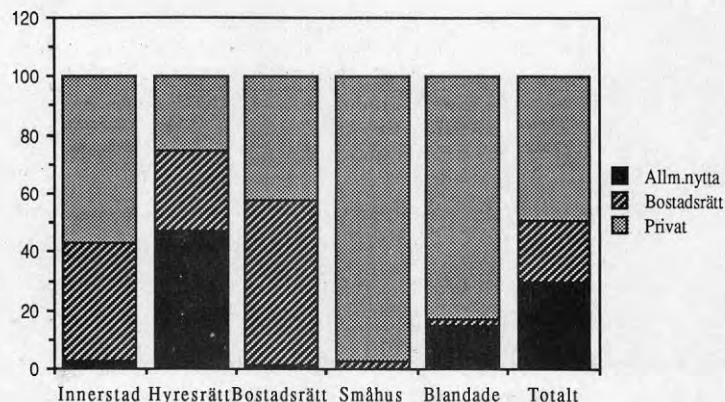
I Örebro var den helt dominerande fastighetsägaren det allmännyttiga företaget som kontrollerade nästan hälften av den lokala bostadsmarknaden. De respektive ägarstrukturerna i de tre centralorterna framgår av figurerna 7.2 - 7.4

Figur 7.2 Ägarstrukturer inom områdestyper i Örebro 1980

Figur 7.3 Ägarstruktur inom område typer i Norrköping 1980

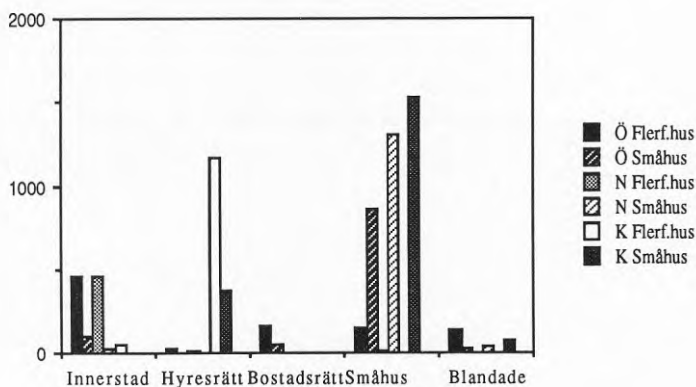

Figur 7.4 Ägarstruktur inom område typer i Karlstad 1980

Dessa ägarstrukturer 1980 uppstod bland annat som ett resultat av den nyproduktion som ägde rum mellan 1975 och 1980. I Örebro och i Norrköping omfattade nyproduktionen cirka fem procent av lägenhetsbeståndet 1975 medan den i Karlstad var mer än dubbelt så stor. Den mest iögonfallande skillnaden var emellertid inte nybyggnationen utan nettotillskottet av lägenheter. I Örebro och Norrköping stannade detta under en procent medan nettotillskottet i Karlstad var över tio procent. Rivningar, kontorisering och annan

lägenhetsavgång var flerfaldigt större i de två förstnämnda städerna.

Vad byggdes och var byggdes det? Av figur 7.5 framgår att den helt dominerande hustypen var småhus, som sammantaget utgjorde två tredjedelar av de nybyggda lägenheterna. Den största andelen fanns i Norrköping med tre fjärdedelar.

Figur 7.5 Fördelning av nyproduktion och hustyp, antal lägenheter i olika områdestyper i Örebro (Ö), Norrköping (N) och Karlstad (K).

Vidare framgår att alla småhus inte byggdes i småhusområden. I Karlstad och i Örebro återfinns de även i hyresrättsområdena respektive i innerstaden. Utbyggnationen i hyres- och bostadsrättsområden var obetydlig utom i Karlstad där dessa områden bebyggdes med ett förhållandevis stort antal flerfamiljshus. I Örebro och Norrköping förekom däremot en viss nybyggnation av flerfamiljshus i innerstaden. Dessutom framgår att den enda betydande byggnation av flerfamiljshus i småhusområden ägde rum i Örebro.

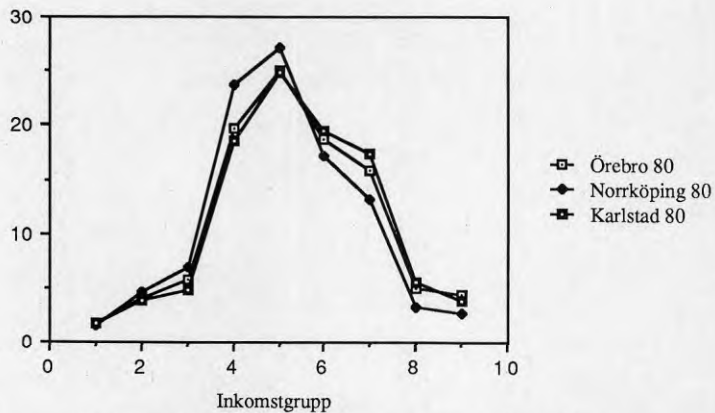
Av den tidigare redogörelsen framgick att Örebro enbart bebyggde redan etablerade områden. I Norrköping bebyggdes förutom innerstaden i huvudsak två helt nya samt två något äldre småhusområden. Denna olikhet av nyproduktionens inriktning mellan orterna accentueras på sätt och vis i Karlstad där den största produktionen av småhus ägde rum i helt nya småhusområden med en stark koncentration till ett enda område.

Förändringarna i den demografiska strukturen mellan 1975 och 1980 har bland annat bestått i ett minskande antal barnhushåll. I Örebro och Norrköping var denna minskning cirka två procent och i Karlstad dubbelt så stor. Andelen barnfamiljer ökade inte i någon av de tre kommunernas central-

orter. Speciellt anmärkningsvärt är att ökningarna uteblev även i samtliga småhusområden trots de stora utbyggnader av dessa områden i framför allt Norrköping och i Karlstad. I Örebro lämnade barnfamiljerna främst bostadsrätten medan de i Karlstad minskade kraftigast i hyresrätten.

Pensionärerna blev allt fler. De ökade sin andel av befolkningen mest i bostadsrätten i Örebro och i Norrköping och mest i innerstaden i Karlstad. De allt fler och äldre pensionärerna utgör en av anledningarna till att antalet hushåll ökade trots minskande befolkning i Örebro och Norrköping samt att hushållen ökade väsentligt mer än befolkningen ökade i Karlstad. Detta innebär att andelen enpersonshushåll blev allt större. Samtidigt minskade de små lägenheterna, 1 och 2 rok, med tre till fem procent i de tre orterna och därvid än mer i de pensionärstäta innerstäderna. Omvandlingen till allt större lägenheter var mest markant i Karlstad där andelen lägenheter större än 4 rok på bara fem år ökade sin totala andel i centralorten med fem procent.

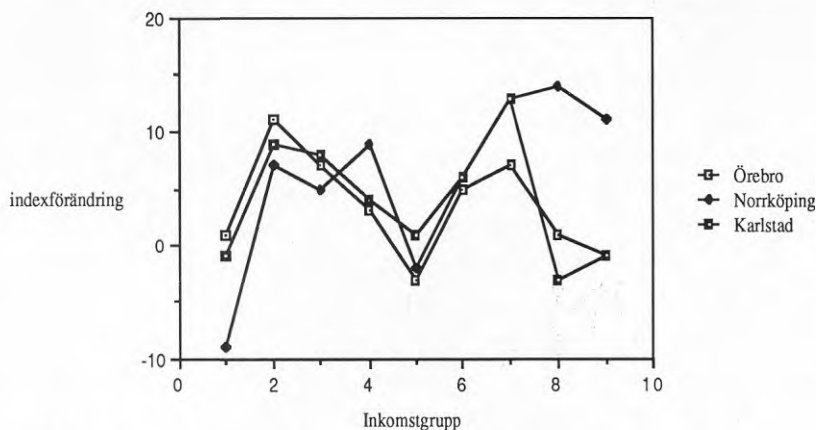
1980 fann vi allt fler i de lägre inkomstgrupperna än 1975 i alla tre kommunerna. 1980 hade fördelningen av vår population i de tre centralorterna följande utseende:

Figur 7.6 Procentuell fördelning i olika inkomstgrupper 1980. Örebro, Norrköping och Karlstad

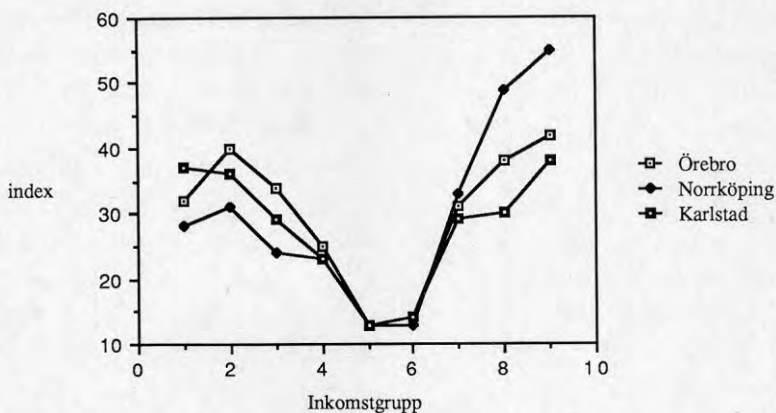
Norrköpings låginkomstprofil framgår markant men även Karlstads höginkomstdito. Eftersom låginkomstgrupper har svårt att hävda sig på bostadsmarknaden kan vi med en ökande andel låginkomstgrupper vänta oss ett ökat särboende för dessa grupper speciellt som nyproduktionen domineras av allt dyrare småhus. Samtidigt bör denna ändrade inkomststruktur leda till ökat särboende även för höginkomsttagare.

Som framgår av figur 7.7 nedan har ovanstående utveckling också ägt rum. Inkomstgrupperna 2 - 4 samt 6 - 8 ökade sitt avskilda boende. Inkomstgruppernas boende selektiviserades i de motstående polerna förutom i den

Figur 7.7 Skillnad i segregationsindex för inkomst mellan 1975 och 1980. Örebro, Norrköping och Karlstad

allra högsta respektive lägsta inkomstgruppen. Utvecklingen i Karlstad och i Örebro liknar varandra i inkomstgrupperna 1 - 6 samt 8 och 9. För grupp 7 fanns en påtaglig skillnad. I Karlstad ökade grupp 7 dubbelt så mycket som i Örebro. Med det avsevärt större småhusbyggandet i Karlstad fick de högre inkomstgrupperna större möjligheter att särskilja sitt boende från låginkomstgrupperna. Norrköping skilde sig påtagligt från de övriga två och framför allt från Örebro. Inkomstgrupp 7 hade samma utveckling som i Karlstad men även grupp 8 och 9 ökade sitt särboende kraftigt i Norrköping. Som framgick av avsnitt 5.2 har denna ökning sin sannolika förklaring i att det i Norrköping till skillnad från såväl Karlstad som Örebro producerades nya småhus i existerande utpräglade "högstatus"-områden.

Figur 7.8 Inkomstsegregationskurvor 1980 för Örebro, Norrköping och Karlstad

Resultatet av dessa delvis lika förändringarna av segregationsindex för inkomst illustrerar vi grafiskt i figur 7.8. 1975 var Örebro den inkomstmäsigst mest boendeselegerade staden av de tre. 1980 hade Norrköping och Örebro samma nivå på segregationsindex. Vi kan se att Norrköping hade lägsta index i låga inkomstgrupper men än mer markant högre index i de tre högsta inkomstgrupperna. Denna /delvis/ motstridiga indexkurva har troligen sin förklaring i på motsvarande sätt motstridiga bebyggelseutveckling. Å ena sidan byggdes i Norrköping hyresradhus i stor omfattning och hyresrättsområdena är relativt blandade avseende ägarkategorier. Å andra sidan finns i Norrköping ett stort område för mer exklusiv bebyggelse vilket expanderade under perioden. Dessutom expanderade två andra renodlade småhusområden mellan 1975 och 1980.

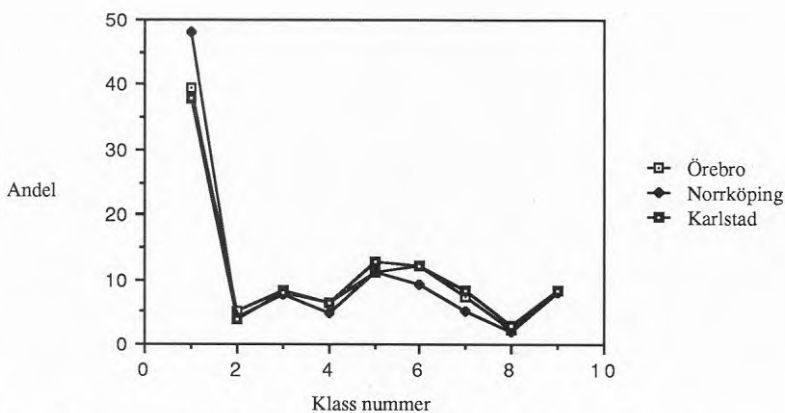
Norrköpings segregationsindex för inkomst ökade mest av de tre kommunerna. Karlstad ökade mindre än Norrköping men mer än Örebro. I Karlstad var ökningen koncentrerad till grupp 6 och 7, med all sannolikhet beroende på ovannämnda slag av småhusutbyggnad, samt till grupp 2 och 3. De senares ökade segregationsindex är troligen en konsekvens av omflyttningar till följd av småhusbyggnationen och av den större utbyggnaden av flerfamiljshusområdena. Karlstad kvarstår som den minst inkomstselegerade staden.

Örebro intar som framgår av figur 7.8 en mellanställning. Örebro var den stad som 1975 hade den mest markerade utbredningen av stora hyresrättsområden. Mönsterstaden Örebro hade bland dessa även 1980 utpräglade låginkomstområden. Ökningen av index i Örebro var den minsta av de tre städerna.

Detta förhållande ter sig logiskt när vi beaktar att delar av utbyggnaden i Örebro åstadkom en högre grad av blandning än tidigare i etablerade småhusområden. Vi bör dock hålla i minnet, beträffande denna ökade blandning, att den är en konsekvens av vilken nivå på vilken vi utfört områdesindelningen. Regeln är att ju större delområden ju högre grad av blandning. Vi jämför i denna undersökning emellertid områden valda med samma kriterier varför slutsatsen ovan torde vara giltig.

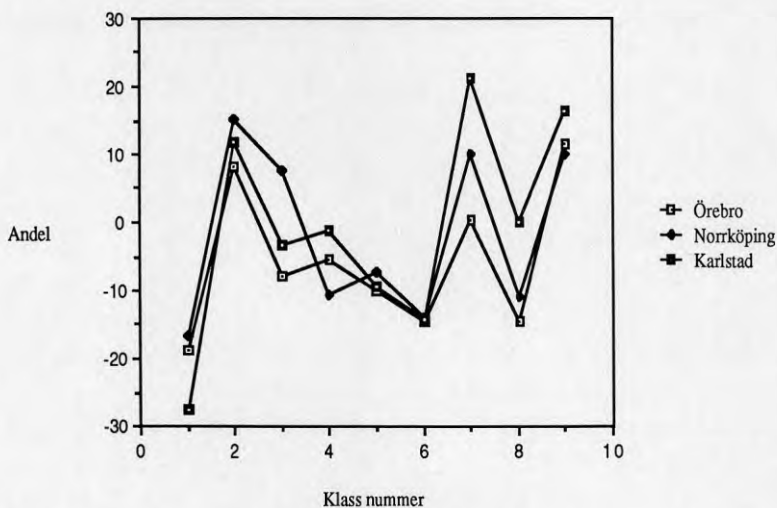
I Örebro byggdes, som enda exempel i de tre städerna under perioden, ett upplåtelsemässigt integrerat område. Ur den tidigare analysen framgick att detta område gav ett obetydligt bidrag till segregationsindex. Slutsatsen härav skulle då vara att denna bebyggelseform skulle kunna vara ett framgångsrikt sätt att minska segregationen och motverka ensidig hushållssammansättning, i vart fall beträffande inkomst och klass. Allt tyder dock på att detta gynnsamma förhållande var en temporär framgång. Endast tre år efter vårt mätillfälle hade inkomstskillnaderna i området minskat. Ett ytterligare skäl till den mindre ökningen av segregationsindex i Örebro har sin troliga förklaring i den hustypsblandning som ägde rum i Örebros innerstad efter byggnation av småhus.

Annorlunda uttryckt kan vi hävda att bland annat på grund av olika bebyggelseutveckling knappade Karlstad, men framför allt Norrköping, in på Örebros "försprång" som den 1975 mest inkomstsegregerade staden av de tre. 1980 låg de två senare i stort sett lika.

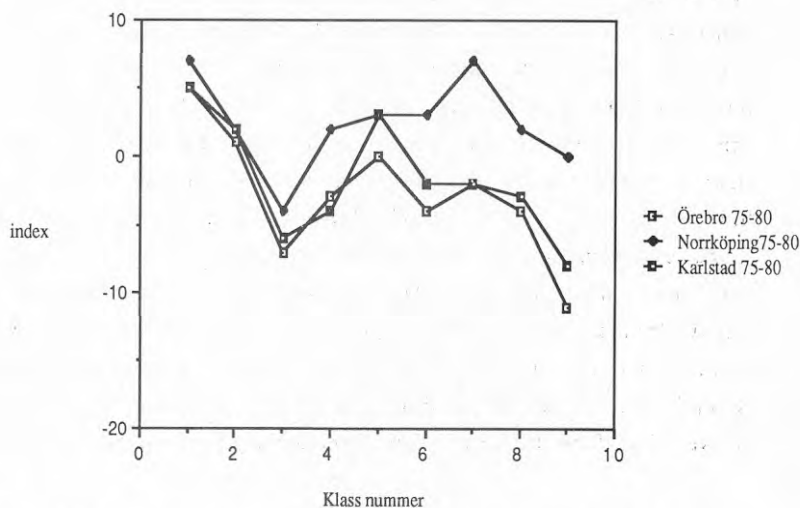

Figur 7.9 Klassfördelning 1980. Örebro, Norrköping och Karlstad.

Klasstrukturen, se figur 7.9, i de tre städerna hade likaledes förändrats. Skälen till denna förändring har vi kortfattat berört tidigare i rapporten. Arbetarklassen minskar absolut och relativt, de lägre mellanskikten (klass 4 - 6) var i stort sett oförändrade, övre mellanskikt (klass 7) och överklassen (klass 9) ökade markant, framför allt i absoluta tal. Detta är den generella bilden. Mellan kommunerna fanns det dock viktiga skillnader som framgår av figur 7.10 nedan. Den mest betydande skillnaden återfinns i klass 7. I Örebro var klassen i absolut antal oförändrad och ökade i andel. I Norrköping ökade en redan stor klass 7 än mer. Relativt sett var ökningen densamma i Norrköping och i Karlstad. Dessa förändringar i klasstrukturer är en följd av strukturförändringar i näringsgrenar, yrkesstrukturer och sysselsättningsgrader kommer, allt annat lika, att förändra klassernas boendesegregation. Komplikationen vid vår analys är att det samtidigt och på grund av dessa strukturella förskjutningar sker förändringar på bostadsmarknaden.

Figur 7.10 Procentuella förändringar av klassantal

Figur 7.11 Skillnad i segregationsindex för klass mellan 1975 och 1980.

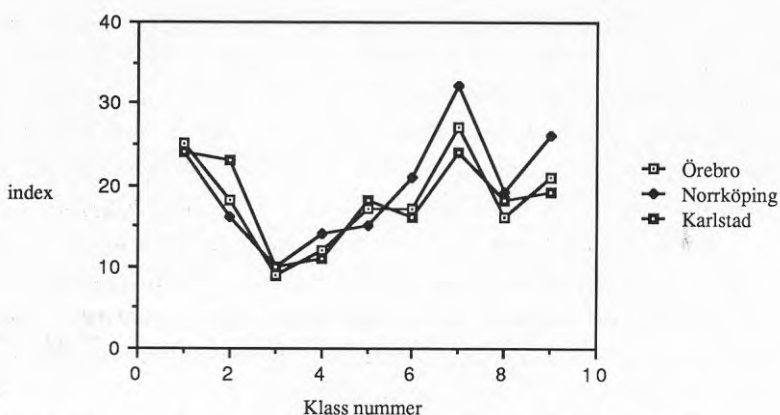
När vi så granskar klassernas förändrade segregationsindex i figur 7.11 ovan finner vi åter lik- och olikheter mellan de tre kommunerna. Ökningen för klass 1 och 2 samt minskningen för klass 3 är påtagligt lika i alla tre städerna. En första olikhet är att klass 6's index ökade mer i Norrköping än i de två andra städerna. I Norrköping sökte sig denna klass i betydligt högre grad till innerstaden. Orsaken till denna skillnad är svår att spåra i de förändringsfaktorer vi granskat men kan förklara ökningen av index i Norrköping. En större skillnad finns för klass 7. I Norrköping ökade index för denna klass medan det minskade i Örebro och Karlstad. Orsakerna till dessa skillnader torde sökas i flera omständigheter. I Örebro var klassen störst 1975 och hade då högsta index av de tre orterna. Småhusmarknaden var väletablerad i Örebro redan 1975 och klass 7 hade i hög grad intagit sin plats i ortens bostadshierarki. Detta segment av bostadsmarknaden ökade i Örebro mindre än i Norrköping och i Karlstad. Mellan 1975 och 1980 var klass 7 i Örebro oförändrad i antal.

I Karlstad ökade klassen kraftigt för att 1980 vara den jämförelsevis största. Bostadsmarknaden i Karlstad var dock i betydligt mindre grad än i de två andra städerna försörjd med småhus 1975. Detta marknadssegment ökade som vi sett väsentligt till 1980. I utbyggnadsområdena var då klass 7 kraftigt representerad men detta gäller även i hög grad klass 5 och 6 varför klass 7's sär-

boende i Karlstad faktiskt hade stagnerat.

I Norrköping däremot ökade klass 7 sitt särboende. Klassen ökade antalsmässigt betydligt men var trots detta den minsta klass 7 av de tre kommunerna andelsmässigt. I Norrköping torde förklaringen till indexökningen snarare vara att klassen i hög grad sökt sig till två expanderande småhusområden med låg och minskande andel arbetarklass. Så mycket som en fjärdedel av klassen bodde i dessa två områden.

Den tredje skillnaden mellan orterna finner vi för klass 9. I samtliga kommuner ökade denna klass men i olika grad. 1980 var de andelsmässigt likvärdiga. Som vi tidigare påpekat är klassen heterogen. I Örebro och Karlstad minskade klassen sitt särboende enligt vår använda kategorisering. Vi vill hävda att antalsökningen av klassen framför allt står att finna i ett ökande antal ensam- och småföretagare som borde kunnat kategoriserats annorlunda men vilket inte var möjligt i denna studie. Ökningen av denna del av klass 9 har varit så stor att den dominerat utvecklingen för klassens särboende och osynliggjort tendenser till väsentligt tydligare särboende för de högre skikten inom klassen. I Norrköping bestod en stor del av klass 9 framför allt av företagare med "rötter" i klass 1 än i Örebro och i Karlstad där klass- "rötterna" 5, 6, och 7 var betydligt vanligare. Dessa små- och egenföretagare bodde i Norrköping i mycket större utsträckning i hyresrättsområden än vad som var fallet i Örebro och Karlstad. Denna interna struktur av klass 9 i Norrköping bidrog till att de högre skikten av klass 9 bodde mer avskilt i Norrköping. Dessutom fanns ännu en viktig faktor för skillnaden i utveckling gentemot de två andra orterna. Den förekomst av ett mycket stort överklassområde som vi påtalade tidigare möjliggjorde en "koncentration" av klassen i jämförelsevis högre grad.

Figur 7.12 Klassegregationskurvor 1980 för Örebro, Norrköping och Karlstad

När vi granskar segregationskurvorna för klass 1980 finner vi att klass 9 i Norrköping nu hade det mest avskilda boendet av de tre orterna. 1975 var det det lägsta. En likaledes markant förändring är att klass 7's index för Norrköping genomgått samma positionsförändring. Som synes är segregationskurvorna för Örebro och Norrköping påtagligt lika med svagt högre värden för Örebro i klass 1 och 2 och med tydligare högre värden för Norrköping i klass 6, 7, 8 och 9. Vi hävdade tidigare att Norrköping knappat in på Örebros segregationsförsprång beträffande inkomst. När det gäller klassegregation hade Norrköping också hunnit inta en betryggande ledning.

Karlstad bryter marginellt de ovanstående mönstren på två punkter. Dels bibehåller klass 2 i Karlstad sitt jämförelsevis markant högre särboende och dels den annorlunda utvecklingen för klass 8. Vi tvingas även här att konstatera att förklaringarna till dessa förändringar svårligen låter sig hämtas ur vårt datamaterial.

Vår analys visar att förändringen av klassegregationen mellan 1975 och 1980 inneburit att Karlstad närmast sig Örebros segregationsstruktur. I motsats därtill har Norrköping fjärrat sig från dessa båda och var 1980 den av de tre städerna som hade det mest klassegregerade boendet.

Vi vill försöksvis hävda att givet olika fysiska, demografiska och näringslivsstrukturer spelar bebyggelseutvecklingen en betydande roll för boendesegregationens utveckling. Inledningsvis ställde vi frågan om huruvida det finns en kommunal autonomi. Svaret på den frågan vill vi besvara jakande. I vilken omfattning, med vilken inriktning och var kommuner, med det kom-

munala planmonopolet som ett möjligt kraftfullt instrument, väljer att realisera sin bostadspolitik spelar en aktiv roll för boendesegregationens utveckling. De kan inte enligt vår mening avgöra segregationens grundläggande utveckling i av dem önskad riktning. Externa faktorer spelar med all sannolikhet en mer avgörande roll. Men de kan i avsevärd grad försvaga eller förstärka de externa faktorernas inverkan på boendesegregationens förändringar.

Som exempel på faktorer som ligger inom kommunernas möjlighet att påverka kan ges; Karlstad "småhusbyggde" ikapp Örebro som i sin tur blandade bebyggelsen till skillnad från Norrköping, som visserligen erbjöd småhusboende med hyresrätt men ej i blandad bebyggelse, och som framför allt medverkade till en mer isolerad och exklusiv villabebyggelse.

Fysiska bebyggelsestrukturer är tämligen trögrörliga och fem år är för kort sikt för att tillåta mer generella slutsatser. Detta faktum har delvis motiverat vår "närsynta" granskning av förändringar under denna relativt korta period. Framställningen har på detta sätt blivit siffertyngd och bitvis möjligen svårtillgänglig. Risken finns att man vid denna detaljeringsgrad inte ser skogen för bara träden. Denna eventuella nackdel menar vi kompenseras av det faktum att vi på detta sätt förmått se viktiga skillnader inom olika förändringar i delområden som inte är möjliga när vi svävar i högre abstraktionsrymder. Vi kan för att behålla bildspråket ett ögonblick så att säga se skillnad på *olika slag* av träd. Ett exempel därpå är delområdet Sundsta i Karlstad. 1975 var det tillsammans med Norrstrand kategoriserat som ett stort hyresrättsområde. I denna undersökning har vi delat dessa områden. Sundsta blir då och kan av data förefalla att vara ett blandat område. Den "goda kännedomen" säger oss emellertid att det innehåller ett mycket homogent överklassreservat som hade så stor andel av den renodlade klass 9 att hela det blandade Sundsta hade den högsta andelen därav i hela vårt datamaterial.

Detta och andra exempel lockar till att tränga ner i detaljeringsgrad, speciellt i Örebro som ju förefaller ha en blandningstendens i bebyggelseutvecklingen mellan 1975 och 1980. Men svårigheterna att beskriva de iakttagelser vi gjort redan på den nivå vi valt för denna studie på ett överskådligt sätt motverkar emellertid denna lockelse.

Thord Strömberg skriver i uppsatsen Mönsterstaden (Örebro) 1987:

Den mark- och bostadspolitiska organisationen i Örebro var allt sedan slutet av 1940-talet anpassad till en ständig och accelererad tillväxt. Då denna förutsättning vid 1970-talets slut upphörde att gälla, uppstod en ekonomisk och politisk kris.

Samtidigt som Stiftelsen Hyresbostäder måste slå till bromsarna, skapade den allmänna ekonomiska politiken förutsättningar för en ökad efterfrågan på bostadsrättslägenheter och egnahem. Politikerna i Örebro anpassade sig till detta faktum genom att blanda upplåtelseformerna i de nya bostadsområdena som växte fram. Ideologiskt motiverades åtgärden som ett angrepp på bostadssegregationen.

Detta citat kan få vara en inledning till en försiktig översiktlig karakteristik av de tre kommunernas utvecklingsprofiler under den aktuella perioden.

Utvecklingen i Örebro karakteriseras inte av ett tydligt förändringsmönster. Förutom den kontinuerliga småhusproduktionen, som förefaller ha varit svårstoppad under denna tid, finns det ingen entydig linje i bebyggelseutvecklingen. Blandningsambitionerna får nog tills vidare, som planeringsfilosofi betraktad, begränsas till en del av ett nyproducerat område med upplåtelseintegrerade småhus. Den största enskilda förändringen var snarast den mycket stora lägenhetsavgången i innerstaden. Samtidigt bör det påpekas att Örebros villaområden för välsituerade inte förstörades i nämnvärd grad. Genom denna utveckling fick förändringen av boendesegregationen i Örebro en låginkomst- och arbetarklassprofil genom den "utarmning" som följde i främst äldre hyresrättsområden.

Norrköping utmärks av en klarare linje i bostadspolitik. Förändringsprofilen var tvärtom en aktivt polariserad småhusbetoning. Det ena benet i denna politik stod stadigt i en allmännyttig produktion av små småhus med hyresrätt och det andra benet lika stadigt i expansion av större småhusområden för välsituerade med stora villor. I Örebro och Karlstad kan vi finna små reservat för överklassen och i Norrköping, bland annat, ett stort sådant. Detta senare område, Lindö, spelar en avgörande roll för nivån på det segregerade boendet i Norrköping. Norrköpings förändringsprofil är av pregnant höginkomst- och överklasskaraktär.

Karlstads förändring har inte en lika lättydig karaktär som de förra. Det mindre Karlstad har expanderat bland annat genom att låta sin småhusmarknad komma ikapp Örebros och Norrköpings. Samtidigt fanns även här ett andra ben i den fysiska strukturens förändring. Som enda kommun av de tre byggde Karlstad ut sin hyresrätt. Detta förhållande och avsaknaden av ny utpräglad byggnation för övre socioekonomiska strata ger Karlstad en vag men expansiv medelinkomst- och mellanskiktsprofil. Det är också i Karlstad som bostadsrätten har sitt starkaste fäste.

Vår analys visar, som framgår av ovanstående, på en brist i segregationsindex. Karlstad och Örebro har 1980 nästan exakt samma värde på detta index för klass. Segregationsindex är ett sammanfattande mått men har egenskapen att dölja stora och delvis avgörande skillnader mellan orter med samma index. Det är således viktigt att peka på att det inte går att uttrycka boendesegregationen i enkla och entydiga termer. Det är snarast mer en fråga om att visa på olika komplexa segregationsmönster. I detta sammanhang är det lämpligt att påpeka att vi bara uttalar oss om graden av blandning av olika socioekonomiska strata, inte om kvaliteten i boendet.

Vi har inget svar på frågan om lämplig detaljeringsgrad för områdesindelning vid segregationsstudier. Riskerna för endera "närsynthet" eller överförenkling är båda påtagliga. Botemedlet mot det sistnämnda, angav vi inledningsvis, som god kännedom om respektive ort. Detta botemedel är emellertid av naturliga skäl svårt att upprätthålla vid studier av ett antal /större/ orter. Botemedlet mot "närsynthet" torde vara att utföra granskningen på flera nivåer samtidigt. Detta är tyvärr förutom komplext även mycket tidsödande och aktualiteten i analysresultaten riskerar att försvinna. Vi för vår del har provisoriskt löst dilemmat på så sätt att vi ägnat ett förhållandevis stort utrymme åt detaljgranskning och avslutningsvis försökt att peka de mer övergripande mönster vi anser oss ha funnit.

Vi vill avslutningsvis peka på några väsentliga punkter i den framtida forskningen om boendesegregation. Den har några hittills mindre bearbetade fält att verka på. Ett av dem är blandningseffekten i fysiskt blandade områden. I vilken utsträckning och med vilket resultat blandas invånare i upplåtelse- och hustypsintegrerade bostadsområden? Vilken roll spelar områdestorlek och förvaltningsformer för dessa resultat? Med utgångspunkt förslagsvis i segregationsstudier av detta slag kan områden väljas för forskning om i vad mån de samhälleliga målen om blandning av befolkningsslag får avsedda sociala effekter. Utan att vi här tar ställning till målens önskvärdhet kan det ifrågasättas om denna blandningsväg är det bästa medlet för att nå målet om ökad social förståelse.

Ett annat forskningsområde av mer kvalitativt inriktat slag är att söka kunskap om vilka effekterna är av en tilltagande boendesegregation för olika socioekonomiska grupper. Är boendesegregation ett problem som upplevs och betraktas som viktigt av "de segregerade"? Föreligger det en målkonflikt mellan integration och ett rikt socialt liv baserat på samhörighet? Den sistnämnda frågan berör den aktuella strävan bland politiker och planerare att skapa fungerande lokala nätverk, bland annat i syfte att öka den informella

omsorgen i samhället.

Vad gäller fortsatta kvantitativa studier av segregationens utveckling som denna undersökning är ett exempel på vill vi hävda behovet av sådan forskning. Men vi ser samtidigt problem av stora mättekniska slag. Vi kan peka på tre slags problem. För det första är sådan forskning utlämnad åt den områdesindelning som utförs för kommunala planeringsproblem av skiftande slag samt på den bristande kvalitet som vidlåter tillgängliga data. För det andra är den fysiska strukturen stadd i ständig förändring som gör jämförelser mycket svåra. Nya bostadsområden tillkommer och äldre områden ändrar fysisk karaktär vilket gör det svårt att förvissa sig om att man undersöker jämförbara storheter. Detta är inte oöverstigliga problem men de kräver stora arbetsinsatser för sin lösning. Det tredje är de förändringar i den sociala strukturen som äger rum över tid. Dessa förändringar gör det svårt att meningsfullt tolka de kvantitativa mått på boendesegregationen som erhålls. Med detta vill vi ha sagt att studier av segregationens utveckling är intressanta och angelägna men att de bör ägna de metodologiska frågor vi pekat på stor omsorg för att vara meningsfulla.

LITTERATURFÖRTECKNING

Denna förteckning innehåller förutom texter vi refererat till i rapporten även ett urval av annan litteratur om boendesegregation. Detta urval är inte på något sätt heltäckande och upptar endast verk av svenska författare.

Ahrnell-Gustavsson, U. (1983) *Blanda eller utjämna* M 83:33
Gävle: Statens Institut för Byggnadsforskning

Danermark, B. (1983) *Klass, inkomst och boende* Örebro Studies 1
Stockholm: Liber

Danermark, B. (1984) *Boendesegregationens utveckling i Sverige under efterkrigstiden* Bostadsdepartementet DsBo 1984:4
Stockholm: Liber

Danermark, B. Elander, I. Strömberg, T. Söderfeldt, B. (1985)
A Succes Story? Housing Policy in three Swedish Communes.
Research Report 85-4
Örebro: Högskolan i Örebro

Egerö, B. (1979) *En mönsterstad granskas* T26:1979
Stockholm: Bygghörsningsrådet

Finansdepartementet (1984) *Konjunkturläget 1984:1*
Preliminär nationalbudget
Stockholm

Franzén, M. och Sandstedt, E. (1981) *Grannskap och stadsplanering*
Uppsala: Almqvist & Wicksell

Franzén, M. (1986) *Urban Sociology: the Swedish case.* in *The Social Reproduction of Organizations and Culture, Sociology from crises to science, Volume 2*
London: Sage Publications

- Lindberg, G. and Lindén, A-L. (1986) *Housing Market Segmentation* i Scandinavian Housing and Planning Research 3: s 233 - 248 1986
Stockholm: Almqvist & Wiksell Periodical Company
- Lundström, S. 1987 *Kvalitetsstudie av bostadsdata i FoB-80*
Stencil
Örebro: Statistiska Centralbyrån
- Magnusson, U. Asplund, A. (Odat) *NORRA OXHAGEN, ett segregerat område?*
Stencil
Högskolan i Örebro
- Olsson, J. (1985) *Örebro, Norrköping och Karlstad. En jämförande beskrivning. 1976 - 1983* Skriftserien nr 34
Örebro: Högskolan i Örebro
- Proposition 1974:17 *Solidarisk bostadspolitik*
Stockholm: Liber
- Proposition 1983/84:40 *Bättre Bostäder*
Stockholm
- Proposition 1986/87:48 *Om bostadspolitiken*
Stockholm
- SOU 1975:51 (1975) *Bostadsförsörjning och bostadsbidrag*
Stockholm: Liber
- SOU 1986:5 *Bostadskommitténs slutbetänkande Del 1*
Stockholm: Liber
- Stockholms Arbetarekommun (1987) *Reformerad bostadspolitik* motion nr 753 i Ett rättvisare Sverige Motionshäfte M10 ,Bostäder m.m. till SAP- kongressen 1987: s 3 - 10
Stockholm: Socialdemokraterna

- Strömberg, T. (1987) *Mönsterstaden*
Odat. stencil Institutionen för Humaniora
Örebro: Högskolan i Örebro (Kommande)
- Söderfeldt, B. (1980) *Att mäta klasserna i Sverige* i Häften för Kritiska Studier nummer 3/80: 17 - 41
Stockholm: Föreningen Häften för Kritiska Studier
- Teeland, L. (1987) *Conceptual Aspects of "Old" and "New" Segregation*
Stencil Institutionen för Sociologi,
Göteborg: Göteborgs Universitet
- Walldén, M. (1985) *Boendesegregation och social miljö* i Forskare om samhälle, välfärd och boende T5:1985: 179 - 204
Stockholm: Byggforskningsrådet

APPENDIX

Indexet är lika med hälften av summan av det absoluta beloppet av skillnaderna mellan boendegrupperna (x) och (y) beräknad i varje bostadsområde (i) som undersökningsområdet (k) består av.

Principen för beräkning är följande: Vi tänker oss att Örebro består av fyra bostadsområden och att de boende har klassificerats i tre sociala grupper. En jämförelse mellan exempelvis den första och den andra gruppen visar att de fördelar sig på de fyra bostadsområdena på följande sätt:

Område	Socialgrupp 1	Socialgrupp 2	Differens
A	↓—40%	30%	10%
	10		
B	←—20%	30%	10%
C	←—10%	20%	10%
	10		
D	↑—30%	20%	10%
	100%	100%	$\frac{40\%}{2} = 20$

För att socialgrupp 1 skall få samma fördelning som grupp 2 fordras att 10% flyttar från områden A respektive D och bosätter sig jämt fördelade i områdena B respektive C. Totalt måste alltså 20% av grupp 1 flytta till något annat område för att de skall få samma rumsliga fördelning som grupp 2. 20 är också det värde som erhålls då summan av differenserna (samtliga tal betraktas som positiva) halverats. På detta sätt kan sedan grupperna jämföras parvis. Det värde som erhålls är alltså ett mått på hur rumsligt åtskillda grupperna är från varandra. Ju högre värde desto större åtskillnad. Detta värde kallas för *olikhetsindex*.

En speciell form av indexet är när en grupp ställs i relation till samtliga andra, t ex grupp 1 jämfört med grupp 2 och 3 tillsammans. Denna form av indexet kallas *segregationsindex*. Ett högt värde på segregationsindex säger att gruppen bor koncentrerat till några få områden. En stor andel av de boende i gruppen måste flytta för att gruppen i fråga inte skall vara över- respektive underrepresenterad i något/några områden. Om 85% av grupp 1 bor i område

A och de övriga är jämt fördelade i de andra områdena och de övriga boende är likaså jämtfördelade i samtliga områden får vi följande tabell:

Område	Socialgrupp 1	Övriga	Differens
A	60 ← 85%	25%	60%
B	20 → 5%	25%	20%
C	20 → 5%	25%	20%
D	20 → 5%	25%	20%
	100%	100%	$\frac{120\%}{2} = 60$

BILAGA I

Operationaliseringen av klassbegreppet samt de i respektive klass ingående yrkena

I det kodschema för klassanalys som Söderfeldt utarbetat har för varje SCB:s yrkeskod ett antal roller (totalt 995) identifierats. För exempelvis yrket "skomakare" (nr 721 i SCB:s kod) finns två roller, eller snarare rollspel eftersom de innehåller flera olika roller, en för den anställda och en för den egna företagaren. Eftersom de i de olika rollspelen ingående rollerna rangordnats har de även kunnat tilldelas en s k rollpoäng. Efter en sammanvägning av rollerna har varje rollspel kunnat tilldelas en viss rollpoäng som sedan legat till grund för indelningen i klasser.

Mitt empiriska underlag har varit yrkeskod och yrkesställning.¹⁾ Varje yrkeskod innehåller i regel ett flertal rollspel, i några fall upp till 30 stycken. För att få fram rollpoängen för respektive yrkeskod och därigenom kunna bilda klasser med hjälp av dessa, beräknades varje yrkeskods rollpoängs medianvärde. Dessförinnan hade jag tagit bort de egna företagarna som samtliga placerades i klass 9 (se nedan).

Hur de olika yrkena enligt SCB:s kod fördelar sig på de nio olika klasserna framgår av nedanstående tabell.

1) De olika förekommande yrkesställningarna är anställd, medhjälpare, företagare med respektive utan anställda.

Klass 1

- 411 Lantarbetare,
husdjursskötare
- 412 Trädgårdsarbetare
- 414 Pälsdjursskötare
- 415 Renskötare
- 419 Ej specificerbar uppgift
- 441 Skogs- och
flottningsarbetare
- 501 Gruvbrytare, bergsprängare
m fl
- 502 Brunnsboreare,
diamantboreare
- 503 Anrikningsarbetare
- 504 Övriga gruv- och
stenbrytningsarbetare
- 509 Ej specificerbar uppgift
- 611 Däcks- och maskinmanskap
- 631 Lokförare, lokbiträden
- 632 Järnvägsexpeditörer m fl
- 633 Motofordonsförare,
spårvagnsförare
- 635 Varubud m fl
- 636 Buss- och
spårvagnskonduktörer,
vägtrafikassistenter
- 639 Ej specificerbar uppgift
- 671 Fyrvaktare, sluss-, färj-
och hamnvakter m fl
- 701 Textilarbetare
- 711 Skräddare, sömmerskor
- 712 Körsnärer
- 713 Modister, hattmakare
- 714 Tapetserare
- 715 Tillskärare m fl
- 718 Övrigt sömnadsarbete
- 719 Ej specificerbar uppgift
- 721 Skomakare
- 722 Skoarbetare
- 726 Sadelmakare, lädersömmare
m fl
- 729 Ej specificerbar uppgift
- 731 Hytt- och
metallugnsarbetare
- 732 Härdare, glödgare m fl
- 733 Varmvalsare, kallvalsare
- 735 Smeder
- 736 Gjuteriarbetare
- 737 Tråddragare, rördragare
- 738 Övrigt järnbruks-,
metallverks-, smides- och
gjuteriarbete
- 739 Ej specificerbar uppgift
- 741 Finmekaniker
- 742 Urmakare
- 743 Optiker
- 744 Tandtekniker
- 745 Guld- och silversmeder
- 749 Ej specificerbar uppgift
- 750 Verkstadsmekaniker m fl
- 751 Maskinmontörer,
-hopsättare, maskin- och
motorreparatörer
- 753 Tunnpåtslagare,
grovpåtslagare

- 754 Rörarbetare
- 755 Svetasare, gasskärare m fl
- 757 Metalliserare m fl
- 759 Ej specificerbar uppgift
- 761 Installations-, drifts- och maskinelektriker
- 764 Telemontörer, -reparatörer
- 765 Inspelningstekniker m fl
- 766 Telefonreparatörer, -installatörer (televerket)
- 769 Ej specificerbar uppgift
- 771 Byggnadsträarbetare
- 772 Bänk- och maskinsnickare, möbelsnickare m fl
- 773 Skiktträ- och träfiberskivearbetare
- 774 Ram- och cirkelsågare, hyvlare m fl
- 778 Övrigt träarbete
- 779 Ej specificerbar uppgift
- 781 Målare, lackerare
- 791 Murare
- 792 Stenmontörer
- 793 Betongarbetare, byggarbetare m fl
- 794 Isoleringsmontörer
- 795 Glasmästeriarbetare
- 797 Dykare, rörläggare m fl
- 799 Ej specificerbar uppgift
- 801 Typografer, litografer m fl
- 806 Bokbinderiarbetare
- 808 Övrigt grafiskt arbete
- 809 Ej specificerbar uppgift
- 811 Glashytttearbetare
- 812 Formare (keramiska produkter)
- 813 Ugnsskötare (glas- och keramiktillverkning)
- 814 Dekoratörer, glaserare (glas, porslin, keramik)
- 818 Övrigt glas-, porslins-, keramik- och tegelarbete
- 819 Ej specificerbar uppgift
- 821 Kvarnarbetare
- 822 Bagare och konditorer
- 823 Choklad- och sötvaruarbetare
- 824 Bryggeri-, vattenfabriks- och bränneriarbetare m fl
- 825 Konservarbetare
- 826 Slakteri- och charkuteriarbetare
- 827 Mejeriarbetare
- 828 Övrigt livsmedelsarbete
- 829 Ej specificerbar uppgift
- 831 Kemiska processarbetare
- 834 Trämassetlipare, cellulosaarbetare
- 836 Pappers- och papparbetare
- 838 Övrigt kemiskt- och cellulosatekniskt arbete
- 839 Ej specificerbar uppgift
- 841 Tobaksarbetare
- 850 Korgmakeriarbetare

- 851 Gummivaruarbetare
- 852 Plastvaruarbetare
- 853 Garvare- och skinnberedare
- 854 Fotolaboratoriearbetare
- 855 Musikinstrumentmakare
- 856 Stenhuggeriarbetare
- 857 Pappersvaruarbetare
- 858 Övrigt tillverkningsarbete
- 859 Ej specificerbar uppgift
- 861 Grov- och diversearbetare
- 871 Driftmaskinister m fl
- 872 Kran- och traversförare
- 873 Riggare
- 874 Anläggningsmaskinförare
- 875 Truckförare,
transportskötare
- 876 Smörjare
- 879 Ej specificerbar uppgift
- 881 Paketerare och emballerare
- 882 Stuveriarbetare samt andra
lastnings- och
lossningsarbetare
- 883 Lager- och förrådsarbetare
- 888 Flyttkarlar m fl
- 889 Ej specificerbar uppgift
- Klass 2
- 014 Laboranter,
laboratoriebiträden
- 043 Sjukvårdsbiträden
- 044 Tandsköterskor
- 602 Lotsar
- 662 Expeditionsvakter,
kontorsbud m fl
- 913 Köksbiträden
- 915 Hemvårdare m fl
- 931 Fastighetsarbetare m fl
- 932 Städare
- 933 Skorstensfejare
- 939 Ej specificerbar uppgift
- Klass 3
- 041 Barnmorskor
- 045 Medicinsk-, tekniska
assistenter
- 047 Sjukgymnaster, massörer
m fl
- 201 Bokförare och
kontorskassörer
- 203 Bankkassörer
- 204 Butiks- och
restaurangkassörer
- 290 Sekreterare,
maskinskrivare,
specialkontorister
- 291 Danamaskinoperatörer
- 295 Fastighetsförvaltare
- 333 Affärsbiträden m fl
- 338 Bensinförsäljare,
demonstratörer m fl
- 418 Övrigt jordbruks- och
trädgårdsarbete m m
- 421 Jaktvårdare och jägare
- 432 Fiskodlare
- 439 Ej specificerbar uppgift
- 653 Telefonister

- 655 Telegrafexpeditörer,
radioexpeditörer
- 659 Ej specificerbar uppgift
- 661 Postiljoner
- 669 Ej specificerbar uppgift
- 678 Banbiträden
- 912 Kockar, kallskänkor
- 914 Barnsköterskor (ej
sjukhus), barnflickor m fl
- 916 Hotellportierer
- 918 Övrigt hushållsarbete
- 919 Ej specificerbar uppgift
- 942 Badpersonal
- 943 Tvättare
- 944 Pressare
- 946 Fotografer
- 947 Begravningsbyråföreståndare
m fl
- Klass 4
- 008 Tekniska biträden
- 009 Ej specificerbar uppgift
- 040 Sjuksköterskor/skötare
- 048 Övrigt hälso- och
sjukvårdsarbete
- 049 Ej specificerbar uppgift
- 053 Klasslärare
- 054 Lärare i övningsämnen
- 055 Lärare i yrkesinriktade
ämnen
- 056 Förskollärare
- 058 Övrigt pedagogiskt arbete
- 059 Ej specificerbar uppgift
- 092 Socialtjänstemän
- 208 Inkasserare m fl
- 209 Ej specificerbar uppgift
- 292 Banktjänstemän (allm
bankarbete)
- 293 Resebyråtjänstemän
- 296 Tarifferare, skadereglerare
m fl (försäkringstjänstemän)
- 297 Försäkringskassetjänstemän
- 299 Ej specificerbar uppgift
- 339 Ej specificerbar uppgift
- 402 Lantbruksbefäl
- 404 Trädgårdsbefäl
- 431 Fiskare
- 603 Maskinbefäl
- 641 Hamntrafikbefäl m fl
- 642 Flygtrafikbefäl m fl
- 643 Trafikbefäl vid järnväg
- 644 Vägtrafikbefäl
- 649 Ej specificerbar uppgift
- 651 Postassistenter,
postexpeditörer m fl
- 652 Teleassistenter m fl
- 699 Ej specificerat transport-
och kommunikationsarbete
- 911 Storköksföreståndare
- 917 Pursers, trafikvärdinnor
m fl
- 941 Frisörer, skönhetsvårdare
m fl
- 948 Övrigt servicearbete

949 Ej specificerbar uppgift

Klass 5

001 Arkitekter, ingenjörer och tekniker med byggnads- och anläggningstekniskt arbete

002 Ingenjörer och tekniker med elkrafttekniskt och teletekniskt arbete

003 Ingenjörer och tekniker med mekaniskt arbete

004 Ingenjörer och tekniker med kemitekniskt arbete

005 Ingenjörer och tekniker med gruvtekniskt och metallurgiskt arbete

006 Ingenjörer och tekniker inom andra tekniska verksamhetsområden

011 Kemister, fysiker

042 Skötare inom psykiatrisk vård

294 Speditörer, skeppsklarerare m fl

409 Ej specificerbar uppgift

609 Ej specificerbar uppgift

621 Flygförare m fl

921 Hovmästare, servitörer

Klass 6

013 Geologer, meteorologer m fl

019 Ej specificerbar uppgift

021 Veterinärer

022 Biologer

023 Jordbruks- och trädgårdsforskare/-rådgivare

024 Skogsbruksforskare,

skogsbruksrådgivare

029 Ej specificerbar uppgift

046 Farmaceuter

052 Lärare i teoretiska ämnen

061 Präster och predikanter

068 Övrigt religiöst arbete

069 Ej specificerbar uppgift

073 Praktiserande jurister m fl

081 Bildkonstnärer

082 Formgivare

083 Dekoratorer

084 Författare

086 Scenkonstnärer

087 Musiker

091 Revisions- och redovisningsexperter

093 Bibliotekariyer, arkivarier, museitjänstemän

094 Ekonomer, statistiker

095 Psykologer

096 Personalmän m fl

098 Övrigt hithörande arbete

099 Ej specificerbar uppgift

298 Kalkylatorer, orderbehandlare

311 Försäkringssäljare

313 Reklammän

319 Ej specificerbar uppgift

331 Handelsresande, inköpare, försäljare (kontor) m fl

332 Affärsföreståndare

401 Lantbrukare, skogsbrukare
och trädgårdsbrukare

403 Skogsbefäl

405 Husdjursuppfödare

406 Pälsdjursuppfödare

407 Renägare

901 Brandmän

903 Tullbevakningspersonal

908 Övrigt bevaknings- och
skyddsarbete

945 Sportledare, travtränare m
fl

Klass 7

007 Lantmätare,
mätningstekniker, kartografer

031 Läkare

032 Tandläkare

039 Ej specificerbar uppgift

050 Skolledare

051 Universitets- och
högskolelärare

057 Utbildningskonsulenter m
fl

074 Juridiska ombudsmän

079 Ej specificerbar uppgift

085 Journalister,
förlagsredaktörer

088 Övrigt litterärt och
konstnärligt arbete

089 Ej specificerbar uppgift

097 Systemmän, programmerare m
fl

101 Allmänt
samhällsadministrativt arbete

118 Övriga
företagsadministratörer och
administratörer för speciella
funktioner

119 Ej specificerbar uppgift

302 Detaljhandlare

309 Ej specificerbar uppgift

312 Mäklare, värderingsmän
m fl

601 Fartygsbefäl

909 Ej specificerbar uppgift

Klass 8

071 Domstolsjurister

072 Åklagare och högre
polistjänstemän

078 Övrigt juridiskt arbete

902 Polismän

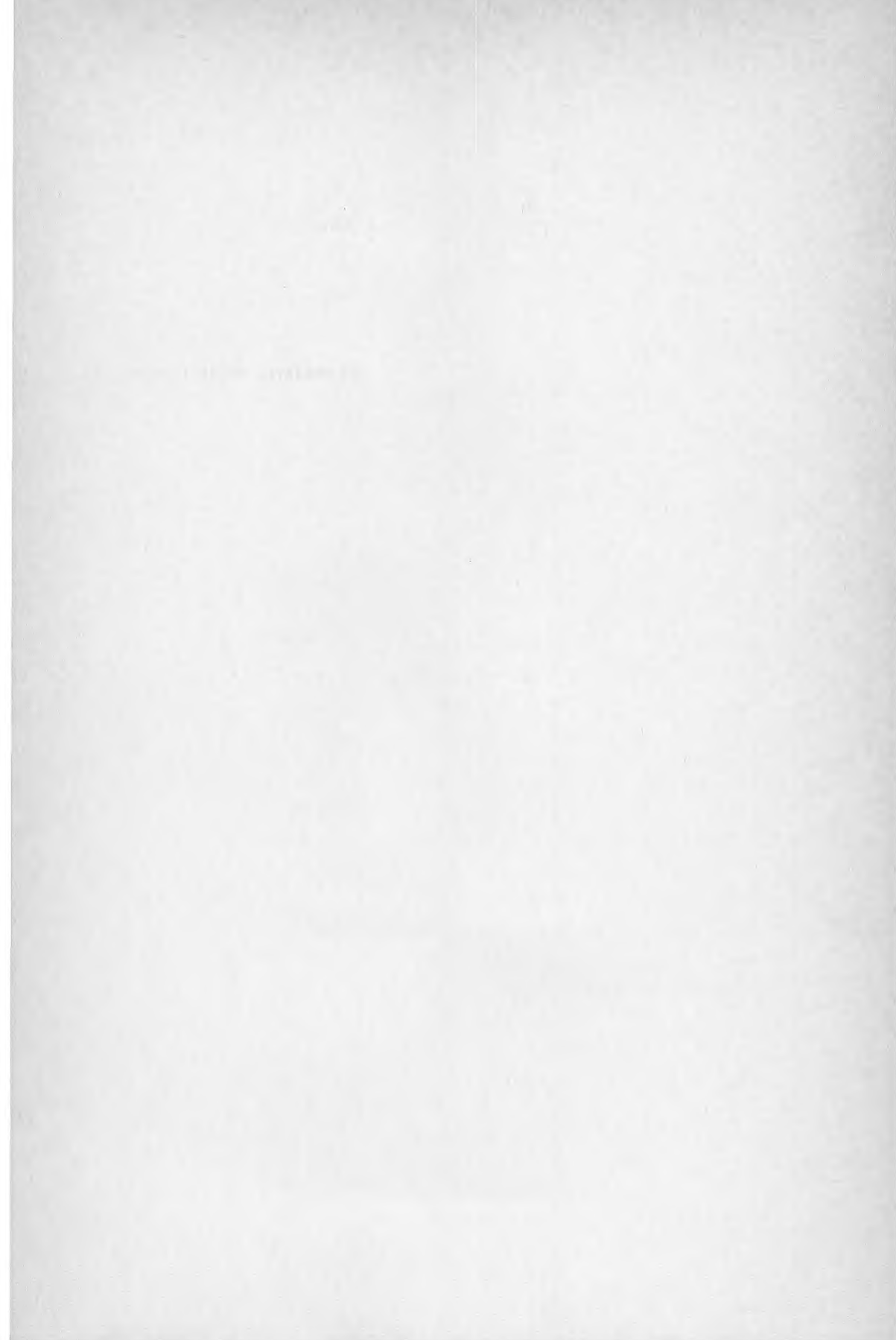
904 Vårdare m fl (kriminalvård,
ungdomsvård)

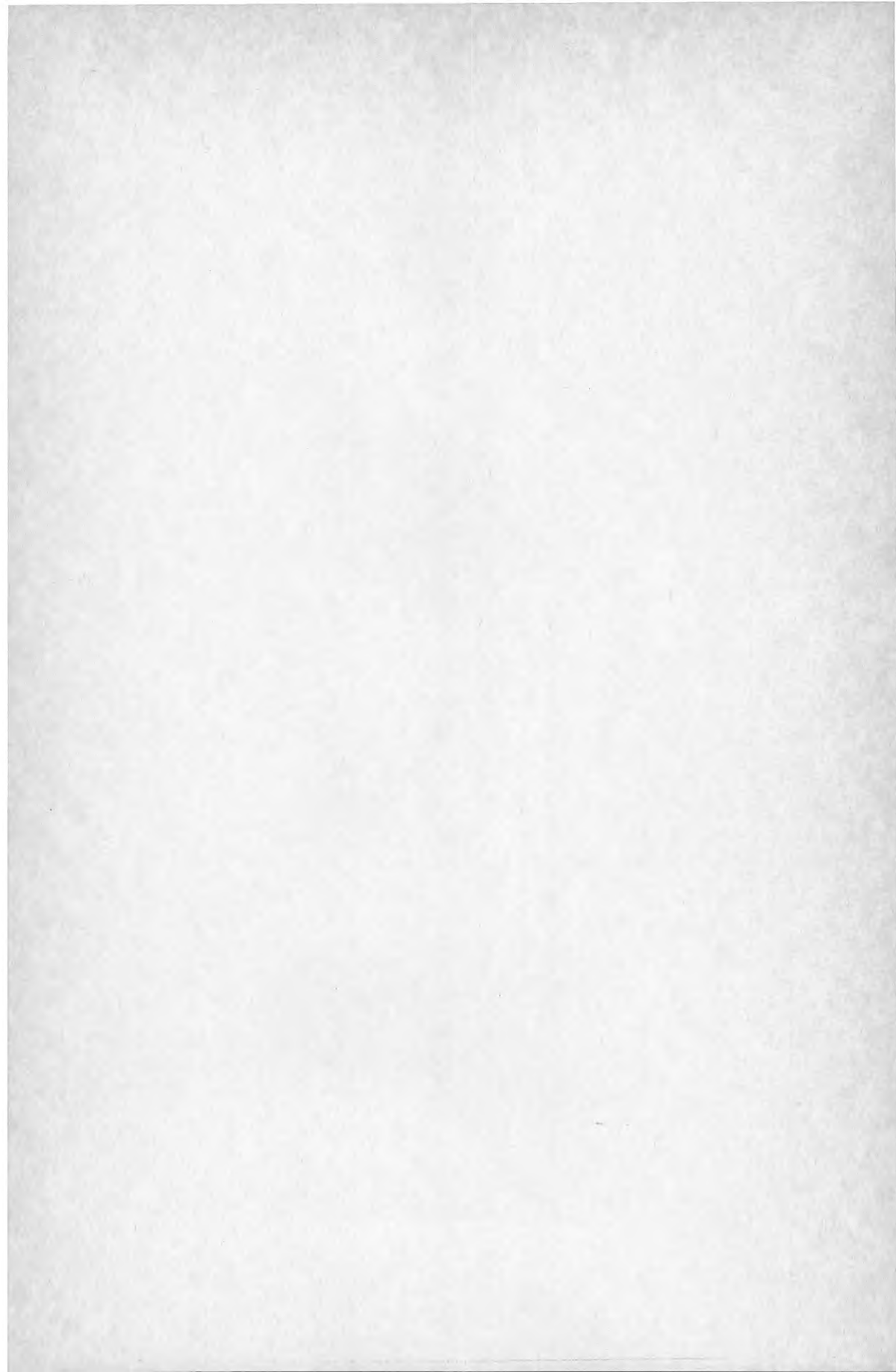
981 Militärt arbete

Klass 9

111 Företagsledare

301 Partihandlare

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 831391-5
från Statens råd för byggnadsforskning till Institutionen
för Sociologi vid Högskolan i Örebro, Örebro.**

Art.nr: 6708054

**Abonnemangsgrupp:
X. Samhällsplanering**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm**

Cirka pris: 51 kr exkl moms

R54: 1988

ISBN 91-540-4877-X

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm